

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ENSTİTÜSÜ**

**UMMAN SULTANLIĞI'NIN ORTADOĞU'DAKİ ARABULUCU
ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rumeysa Ayverdi

Enstitü Anabilim Dalı: Ortadoğu Çalışmaları

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İsmail Numan Telci

Ağustos – 2020

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Rumeysa AYVERDİ

ÖNSÖZ

İlk olarak lisans yıllarımdan itibaren bana güvenen, her daim destekleyen ve akademik çalışmalar için teşvik eden danışman hocam Sayın Doç. Dr. İsmail Numan Telci'ye tez yazım sürecindeki katkıları ve sabrı dolayısıyla şükranlarımı sunarım. Ayrıca bu zamana kadar emeği geçen tüm hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim. Özellikle koşulsuz sevgi ve güvenleriyle hayatım boyunca yanımda olan sevgili anne ve babama ve bir yol gösterici olarak hayatımı kolaylaştıran abilerime ve ablama teşekkür ederim. Bunun yanı sıra, Covid-19 Pandemi sürecinin zorlu şartlarında tez yazım sürecinde değerli vakitlerini ayıran ve her açıdan yanımda olan kıymetli dostlarıma da teşekkür ederim. Ayrıca desteğini yalnızca tez yazım sürecinde değil her durumda ve koşulda esirgemeyen çok kıymetli Arş. Gör. Fatma Zehra Toçoğlu'na ayrıca teşekkür etmek isterim. Son olarak, Umman'da beni ve arkadaşlarımı Maskat Büyükelçiliğinde ağırlayarak tez konum üzerine değerli fikirlerini sunan Umman Büyükelçimiz Ayşe Sözen Usluer'e teşekkürlerimi sunarım.

Rumeysa AYVERDİ

14.08.2020

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	III
TABLolar LİSTESİ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM 1: ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ VE ARABULUCULUK.....8

1. Çatışma Çözümü.....	8
1. 1. Çatışma Çözümü Yöntemleri.....	10
1. 2. Arabuluculuk.....	12
1. 2. 1. Arabulucu Stratejileri ve Yöntemleri.....	16
1. 2. 2. Arabulucu Ülke Karakteristiği.....	18
1. 2. 2. 1. Tarafsızlık (Neutrality) ve Objektiflik (Impartiality).....	20
1. 2. 2. 2. Güvenilebilirlik (Trust).....	22
1. 2. 2. 3. Diplomatik Kanalların Açık Tutulması.....	22
1. 2. 2. 4. Kabul Edilebilirlik.....	23
1. 2. 2. 5. Güç – Kaynak.....	24
1. 2. 2. 6. Ortak Kültür.....	27
1. 2. 2. 7. Coğrafi Konum.....	27
1. 2. 3. Arabuluculuğun Motivasyonları.....	28
1. 2. 3. 1. Hayatta Kalma.....	30
1. 2. 3. 2. Prestij.....	31
1. 2. 3. 3. Rol Belirleme.....	31

1. 2. 3. 4. Çıkar – Etki Alanını Genişletme ve Kaynak Erişimi.....	32
1. 3. Küçük Devlet Arabuluculuk Özellikleri ve Motivasyonları.....	33
BÖLÜM 2: KÜÇÜK DEVLET ARABULUCULUK ÖRNEĞİ: UMMAN SULTANLIĞI.....	37
2. Umman Arabuluculuğu.....	39
2. 1. Umman’ı Arabulucu Yapan Özellikler.....	39
2. 2. Umman Dış Politika İlkeleri.....	42
2. 3. Umman Arabuluculuğunun Karakteristiği.....	44
2. 3. 1. Tarafsızlık (Neutrality) ve Objektiflik (Impartiality).....	44
2. 3. 2. Güvenilebilirlik (Trust).....	48
2. 3. 3. Diplomatik Kanalların Açık Tutulması.....	51
2. 3. 4. Kabul Edilebilirlik.....	54
2. 3. 5. Kaynak – Güç.....	60
2. 3. 6. Ortak Kültür.....	61
2. 3. 7. Coğrafi Konum.....	63
2. 4. Umman Arabuluculuğunun Motivasyonları.....	64
2. 4. 1. Hayatta Kalma -Güvenlik.....	65
2. 4. 2. Prestij ve Rol Belirleme.....	66
2. 4. 3. Çıkar – Etki Alanını Genişletme ve Kaynak Erişimi.....	67
SONUÇ.....	68
KAYNAKÇA.....	83
ÖZGEÇMİŞ.....	92

KISALTMALAR

- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
KİK : Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi
BM : Birleşmiş Milletler
BMGK : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
Çev. : Çeviren
Der. : Derleyen
Ed. : Editör
GSYİ : Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
No. : Numara
s. : Sayfa

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Umman'ın Krizlerde Üstlendiği Arabulucu Rolü.....77

Tablo 2: Umman'ın Rehine Krizlerinde Üstlendiği Arabulucu Rolü.....81

Tezin Başlığı: Umman Sultanlığı'nın Ortadoğu'daki Arabulucu Rolü	
Tezin Yazarı: Rumeysa Ayverdi	Danışman: Doç. Dr. İsmail Numan Telci
Kabul Tarihi: 14.08.2020	Sayfa Sayısı: 6 (ön kısım) + 91 (tez) + 1 (ek)
Anabilim Dalı: Ortadoğu Çalışmaları	
Son 100 yılda yaşanan çatışmalar ve sadece bölgesel değil küresel etkilere de sebep olan krizlerle anılan Ortadoğu'da, ülkeler dış politikalarını ittifak ilişkilerine dayandırarak bölgesel rekabetlere girmektedir. Bölge ülkelerinden olan Umman Sultanlığı ise hem yapısal olarak benzer özellikler taşıdığı Basra Körfezi ülkelerinden hem de diğer Arap ülkelerinden bu olaylar karşısında izlediği farklı dış politikası yaklaşımı ve uygulamalarıyla ayrılmaktadır. Geleneksel olarak krizlerde taraf tutmak yerine arabulucu rolü almakta ve müzakere süreçlerini desteklemektedir. Umman'ın dış politikası bu yönüyle incelemeye değerdir. Bu çalışmada, “Umman'ın etrafında süregelen tüm krizlere ve savaşlara taraf olmamasını ve aynı zamanda birbirleriyle rekabet halinde olan aktörlerle aynı anda iyi ilişkiler kurmasını mümkün kılan etkenler nelerdir?” sorusu cevaplanmaya çalışılırken, çatışma çözüm teorisinin arabuluculuk yaklaşımından faydalanılarak bir küçük devlet olan Umman Sultanlığının Ortadoğu bölge siyasetindeki rolü ortaya konulacaktır. Arabuluculuk özellikle küçük devletler tarafından hem hayatta kalma stratejisi olarak kullanılan hem de uluslararası sisteme bağımsız bir şekilde kendilerini konsolide etmelerine yarayan bir dış politika aracıdır. Ayrıca bir çatışma çözüm yöntemi olan arabuluculuk, devletlerin bu rolü üstlenebilmeleri için belirli kriterler öne sürmektedir. Buradan yola çıkarak çalışmada Umman'ın arabulucu kriterlerini ne kadar sağladığını incelenecek ve yaptığı arabuluculuk faaliyetleri neticesinde elde ettiği çıkarlar araştırılmaya çalışılacaktır. Sonuca ulaşmak için Basra Körfezine ve Ortadoğu bölgesine derin etkileri olan kriz ve savaş durumlarında Umman'ın izlediği politikalar incelenecektir. Araştırmada varılan netice, Umman'ın dış politikada kullanacağı kaynak ve kapasitenin farkında olarak diplomasiyi öncelediği ve bunu sağlamak adına da dış politika ilkelerini bu doğrultuda inşa ettiği ve kaynaklarını da (jeostratejik konum, çok kültürlü yapı ve güç) bu doğrultuda kullandığı ve bütün bunların sonucu olarak bölgedeki krizlerde arabulucu olarak tercih edildiğidir.	
Anahtar Kelimeler: Umman Dış Politikası, Çatışma Çözümü ve Arabuluculuk, Küçük Devlet Arabuluculuğu	

Title of the Thesis: Sultanate of Oman's Mediator Role in the Middle East	
Author: Rumeysa Ayverdi	Supervisor: Assoc. Prof. Dr. İsmail Numan Telci
Acceptance Date: 14.08.2020 Nu. of Pages: 6(pre text) + 91 (thesis) + 1(appendix)	
Department: Middle Eastern Studies	
The Middle East region is known with the conflicts in the last 100 years. These crises mainly have serious regional effects alongside global impacts and countries enter regional competitions by basing their foreign policies upon alliance relations. Given that fact, countries in the Middle East compete for influence by basing their foreign policies upon forming alliances with other countries their foreign policy interests correspond to. Among those countries in the Middle East, however, the Sultanate of Oman has specific differences from the Persian Gulf countries though they have similar structural characteristics, and from other Arab countries in the context of its distinct foreign policy approach. The Sultanate of Oman's approach in foreign policy can be stated that traditionally it is acting as a mediator and supporting the negotiation processes rather than taking sides in crises. This study, for that reason, finds Oman's foreign policy worth-analyzing. This study will apply the mediation approach of conflict resolution theory by questioning "what are the factors that make it possible for Oman not to be a party to the ongoing crises and wars, and at the same time to establish good relations with actors competing with each other?" Around that question, the study will try to figure out the role of the Sultanate of Oman as a small state in the regional politics of Middle East. Mediation is a foreign policy tool, especially used by small states as a survival strategy and mean of integration independently to the international system. As a method of conflict resolution, mediation puts forward certain criteria for states to undertake the role of a mediator country. From this point of view, this thesis will inquire how much Oman meets these criteria which interests Oman gained as a result of its mediation activities. To acquire well-analyzed conclusions, the policies Oman followed in the Persian Gulf in regional crises and wars will be analyzed. The finding the thesis concludes after its inquiry is that the Sultanate of Oman prioritizes diplomacy in building its foreign policy by being aware its resources and capacity to be used, uses its resources (geostrategic position, multicultural structure, and power) accordingly, and as a result of all these, it is generally applied as a mediator country in the case of crises in the region.	
Keywords: Oman's Foreign Policy, Conflict Resolution and Mediation, Small State Mediation	

GİRİŞ

Bu çalışma, çatışma çözümü teorisinin arabuluculuk yaklaşımı kapsamında bir küçük devlet olan Umman Sultanlığı'nın Ortadoğu bölge siyasetindeki rolünü incelemektedir. Basra Körfezi, 1970'de Sultan Kabus'un tahta geçmesinden 2020'ye kadarki elli yıllık süreçte dünyanın en dinamik bölgelerinden biri olmuştur. Bu zaman aralığında Arap-İsrail savaşları, 1979 İran İslam devrimi ve Sovyetler Birliğinin Afganistan işgali, 1980-1988 İran-İrak savaşı, 1990 Kuveyt'in işgali, 2003 ABD'nin Irak müdahalesi, 2011 Arap Baharı ve takip eden iç savaşlar, 2017 Körfez krizi gibi hem bölgesel hem de küresel etkilere sahip krizler yaşanmıştır. İstikrarsızlığın hakim olduğu bu coğrafyada bağımsızlıklarını çok yakın bir zamanda elde etmiş olan küçük Basra Körfezi ülkeleri de bu krizlerden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmiştir. Bununla beraber bu ülkelerden biri olan ve bu ülkelerle benzer yapısal özelliklere sahip Umman Sultanlığı'nın krizlerdeki yaklaşımı bölge ülkelerinden farklı olmuştur. Umman elli yıllık süre içerisinde izlediği dış politika ilkeleri neticesinde elde ettiği arabulucu kimliğiyle bu krizlerden en az derecede etkilenmeyi başarmıştır.

Bir dış politika ve diplomasi aracı olarak kullanılan arabuluculuk yöntemi, arabulucuya çatışmalı bir ilişkide meşru aktör olma imkanı tanır. Çatışmanın maliyetini üstlenmeden çözüm sürecine dahil olarak kendileri için alan açabilirler. Arabuluculuk yöntemi aktörlerin elde etmek istedikleri hedeflerini en az kışkırtıcı şekilde ulaşmalarını sağlayabilmektedir. Bu sebeple siyasi aktör olarak arabulucular çatışma çözümü sürecine dahil olur ve kaynaklarını sonuca ulaşmak için kullanırlar. Arabulucunun motivasyon kaynakları hayatta kalma, prestij, rol biçme, çıkar sağlama, etki alanını genişletme ve/veya kaynak erişimi olabilmektedir. Bu sebeple uluslararası arabuluculuk yapmaya gönüllü birçok aktör bulunmaktadır. Ancak çatışanların arabulucu tercihinde göz önünde bulundurduğu özelliklere sahip olmak arabuluculuk yapmak isteyen ülkelerin tercih edilme ihtimalini arttırmaktadır.

Basra Körfezi'nin güneydoğusunda, önemli deniz ticaret yolları üzerine konumlanmış ve bununla birlikte geleneksel ve çok kültürlü bir toplumsal yapıya sahip olan Umman Sultanlığı dış politika ilkeleri ve pratikleri neticesinde bölgesel siyasette düşük profilli bir

aktör izlenimine sahip olsa da bölge dengelerini etkileyen kırılma noktalarında üstlendiği arabulucu rolü neticesinde bölgenin kritik oyuncularından biri haline gelmiştir. Umman çoğu zaman hem coğrafi yakınlık bazında hem de ikili ilişkileri dolayısıyla çatışanların arasında kalmasına rağmen bu krizlerde tarafsız kalmış ve müzakere süreçlerini destekleyerek bağımsız bir dış politika parametresi geliştirmiştir.

1970’de Sultan Kabus babasından kansız bir saray darbesiyle devraldığı dünya siyasetinden izole kalmış iç karışıklıklarla mücadele eden Umman ve Maskat Sultanlığını elli yıllık süre içerisinde dış politikasını dünya siyasetine entegre bir ülkeye dönüştürmüş ve Umman’ı uluslararası sistemin bir parçası haline getirebilmiştir. Medyatik olmayan ve barışçıl bir izlenime sahip olan Sultanlık Ortadoğu coğrafyasında tuttuğu yeri koruyan ve bölgede rekabet halinde olan aktörlerle aynı anda iyi ilişkiler geliştirebilen bir ülke pozisyonundadır. “Herkesin dostu kimsenin düşmanı” olmayan Umman bu sayede kendine güvenli bir alan oluşturmuştur. Bu durum Umman’ı bölgede başta ABD olmak üzere hem küresel güçlerin özellikle İran ile bir kanal oluşturmasından tercih edilirken hem de bölge ülkeleri arasında rekabet faktörü dolayısıyla patlak veren krizlerde arabuluculuk yapmasına imkan sağlamıştır.

Tezin Amacı

Savaşlarla çevrili olan ve ülkeler arası rekabetin çetrefilli ve yoğun olduğu bir coğrafyada konumlanmış Umman Sultanlığı 1970’den 2020’ye kadar bölgeyi ve aktörlerini derinden etkileyen çatışma, kriz ve problemlere dahil olmayarak tarafsızlığını korumuştur. Çatışmadan kaçınması ve tarafsızlığı dolayısıyla Umman Ortadoğu coğrafyasının düşük profilli ülkelerinden biri olmasına rağmen bölge bulmacasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu önemini Sultan Kabus’un elli yıllık yönetiminde uyguladığı dış politikası ilkeleri neticesinde elde etmiş olduğu arabulucu ülke rolünden almaktadır.

Uluslararası ilişkilerde çatışma çözümü yöntemi olarak sıklıkla başvurulanan arabuluculuk bu görevi üstlenen devletlere belirli kazançlar sağlamaktadır. Bu doğrultu da çalışmanın temel hedefi çatışma çözümü teorisinin yöntemi olan arabuluculuk yaklaşımı kapsamında bir küçük devlet olan Umman Sultanlığı’nın Ortadoğu bölge siyasetindeki rolünü

keşfetmektir. Umman'ın arabuluculuğunu mümkün kılan etkenleri teorik yaklaşımla ele almak hedeflenmektedir.

Tezin Önemi

1970 yılında tahta geçen Sultan Kabus ülkesinin kapasitesi ve kaynaklarının farkında olarak hareket etmiş ve dış politikada daimi olarak diplomasi basamağına sadık kalmış ve dış politika ilkelerini bu doğrultuda inşa etmiştir. Bu şekilde tehdit oluşturmeyen bir aktör olarak hem içeride hem de dışarıda bağımsız politika izleyebilmiş ve aynı zamanda bölgedeki gelişmelere kendini arabulucu olarak konsolide edebilmiştir. Umman'ın bu politikayı nasıl izlemiş olduğuna dair üç temel faktörle sıralanmaktadır. Bunlardan ilki tehdit oluşturmeyen ve diyaloga dayalı dış politika ilkeleri, ikinci olarak coğrafi konumunun ve son olarak çok kültürlü yapısını dış politikada bir avantaja çevirmesidir. Bu etkenler Umman arabuluculuğunun bölgesel çatışmalarda tercih edilebilirliğini arttırmaktadır. Umman'ın bu sorumluluğu üstlenmesi neticesinde de arabulucu rolüyle elde ettiği pozisyon Umman'a hem güvenli bir alan sağlamasının yanında, bölgesel düzenin işleyişine dahil ederek uluslararası alanda prestijli bir ülke olmasının imkanını sağlamaktadır.

Bu aktarılanlar neticesinde bu çalışma aşağıdaki sorulara cevap aramaktadır;

- 1) Umman'ın Ortadoğu bölge siyasetindeki rolü nedir?
- 2) Umman'ın arabuluculuğunu mümkün kılan etkenler nelerdir?
- 3) Umman'ın arabuluculuk yapmadaki motivasyonları nelerdir?
- 4) Küçük devlet olarak kaynak bakımından yoksun olan Umman arabuluculuk yaptığı krizlerde nasıl bir strateji izlemektedir?

Hipotezler;

- 1) Umman uzun süredir takip ettiği ve sıkı sıkıya bağlı olduğu dış politika ilkeleri, coğrafi konumu ve çok kültürlü özellikleri dolayısıyla bölgesel ve küresel aktörler arasında arabulucu olarak tercih edilmektedir.

- 2) Umman'ın üstlendiği arabulucu kimliği bağımsız bir dış politika ve hayatta kalma stratejisidir.

Bu çalışmada arabuluculuk teorik arka planı ile yukarıdaki sorulara cevap aranmaktadır. Bu sayede çatışmaların yoğun olduğu bir coğrafyada küçük devlet kapasitesinde aktörlerin izleyebileceği bir dış politika alternatifi sunulmaktadır.

Tezin Yöntemi

Betimleyici özelliğe sahip bu çalışmada örnek olay incelemesi yönteminden faydalanılmıştır. Bunu yaparken de çalışma çatışma çözümü teorisinin arabuluculuk yaklaşımına kendini konumlanarak ve örnek vaka olarak Umman incelemiştir. Teorik çerçevede öne sürülen arabulucu ülke nitelikleri ve arabulucunun motivasyonları şablon olarak alınarak Umman'ın bu şartları ne kadar sağladığı ve motivasyonlarının ne olduğu siyasi tarihte yaşanan kırılma noktaları ve krizlerdeki Umman'ın konumu incelenerek açıklanmıştır. Tarafsızlık-objektiflik, güvenilirlik, kabul edilebilir olma, güç ve kaynak kapasitesi ve diplomatik kanalların her zaman açık olması arabulucunun sahip olması gereken genel özellikleridir. Bu kriterleri Umman ne kadar sağladığı dış politika ilkeleri ve kaynakları (jeostratejik konum, çok kültürlü yapı ve güç) kullanma şekli bakımında incelenmiştir. Güç ve kapasite açısından küçük devlet olarak ele alınabilecek Umman Sultanlığı'nın arabuluculuk stratejileri ve etkinliği de çalışmada incelenmiştir. Çalışma da hem arabuluculuk teorisi hem de Umman dış politikası üzerine hazırlanmış ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır.

Tezin Özgün Değeri

Bu çalışma, Umman dış politikasını ve Ortadoğu bölgesindeki konumunu arabuluculuk teorik perspektifiyle açıklamaktadır. Literatürde Umman dış politikası üzerine yazılmış kıymetli eserler bulunsa da Umman'ın Ortadoğu coğrafyasındaki özgün konumunun kaynağını arabuluculuk teorisi kapsamında ele alan bir çalışma daha önce yapılmamıştır. Ayrıca Umman'ın arabulucu özelliğine yapılan bazı çalışmalarda değinilse de detaylıca ele alınmamıştır. Buna ek olarak küçük devlet arabuluculuğu literatüründe göz ardı

edilmiş olan Ortadoğu'nun uzun süredir en çekişmeli aktörleri arasında arabuluculuk yapan Umman Sultanlığı bu teori için önemli bir örnek olay çalışmasıdır.

Literatür Taraması

Basra Körfezi'nin güney doğusuna konumlanmış olan Umman Sultanlığı dış politikasına dair literatürde önemli bir boşluk bulunmaktadır. Özellikle Türkçe literatürde Umman üzerine yazılan tez ve kitap sayısı çok azdır. Türkiye'de kendine çok fazla alan bulamayan Umman dış politika çalışmaları üzerine 2010'da Emin Akseki tarafından 'Umman Dış Politikası 1970-2008'¹ başlıklı yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Bu çalışmada Umman dış politikası üç aşamalı dış politika analizi yöntemiyle iç, bölgesel ve uluslararası çevreleri incelenmiş ve bu çevrelerin Umman'ın dış politika algısında, davranışında ve kararlarındaki etkisine yer verilmiştir. Kronolojik ilerleyen çalışma 1970-2010 arasını ele almıştır. Ayrıca çalışmada hem sistematik yapısı hem de uluslararası ilişkiler perspektifiyle Umman dış politikası incelenmiştir. Literatürdeki birçok çalışmada Umman ile ilgili yapılan araştırmalar daha sosyolojik ve tarihsel perspektiflerle ele alınmakta ve Umman'ın özgün dış politikası derinlemesine çalışılmamaktadır. Hatice Cengiz'in 2015'de yazdığı "Umman Sultan Kabus Döneminde Mezhepler Arası Bir Arada Yaşama Örneği" başlıklı yüksek lisans tezi, Arapça kaynakları da tarayarak ülkede yaygın olan İbadilik mezhebinin toplumsal yapı ve siyasete olan etkisini incelemekte ve Umman'da yerleşmiş olan hoşgörü anlayışını mezhebe dayandıran bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.² Çalışmada Umman siyasi tarihi ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Gökhan Açikel ise yüksek lisans tez çalışmasında Umman'ın 1970-2017 yılları arasındaki sosyoekonomik değişimine odaklanmaktadır.³

Umman dış politikasında özellikle Sultan Kabus bin Said al-Said sonrası (1970'den sonrası) dönem farklı şekillerde incelenmektedir. Umman dış politika çalışmalarının yapı

¹ Emin Akseki, "Oman's Foreign Poicy Between 1970-2008", "Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi", Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 2010.

² Hatice Cengiz, **Umman'da Sultan Kabus Döneminde Mezhepler Arası Bir Arada Yaşama Örneği**, İstanbul: Marmara Reklam ve Pazarlama, 2018.

³ Gökhan Açikel, "Umman'da Sosyoekonomik Değişim Sultan Kabus Dönemi (1970-2017)", "Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi", Marmara Üniversitesi: Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırma Enstitüsü, 2018.

taşı olarak da ele alabileceğimiz en detaylı çalışmanın Kechhian tarafından 1995’de yayımlanan ‘Umman ve Dünya: Bağımsız Dış Politikanın Doğuşu’ kitabı olduğu söylenebilir.⁴ Kechian’ın çalışması yayınlandığı tarih itibariyle her ne kadar son 25 yıllık dönemden bahsetmiyor olsa da Umman’ın dış politika önceliklerinin neler olduğu ve belirlenen ilkelerinin nasıl ortaya konulduğu yönünde kayda değer bir çalışmadır. Çalışmasını iki ana parçaya ayıran Kechhian ilk olarak Umman diplomasinin dayandığı gelişmeleri anlatmış ve Umman siyasi tarihini özetleyerek önemli kırılma noktalarına değinmiştir. Kitabın asıl bel kemiğini oluşturan ikinci bölümde Umman’ın Basra Körfezinden başlayarak, Batı, Rusya ve Merkez Asya ve Kafkas, Uzak Doğu, Güney Asya ve Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerini detaylıca ele almıştır. Son olarak Umman’ın dış politika trendlerini Kuveyt savaşının işgali, bağımsız dış politika girişimleri, iç politikadaki gelişmeler ve Sultan Kabus’un lider rolü gibi faktörler ile açıklamıştır. 2005 yılında Majid al-Kahalili ‘Umman’ın Dış Politikası: Kurumlar ve Uygulama’ başlıklı hazırladığı tezde Umman dış politikası üzerine yapılan çalışmaların eksikliğini gidermek adına çalışmasını 1930’dan Sultan Said’in tahta geçmesi ve ülkenin Sid antlaşmasıyla ikiye bölündüğü tarihten başlamaktadır. Böylece 1970 sonrası dönemin kapsamlı bir şekilde ele alınması ve Kabus sonrası döneminin daha iyi anlaşılması için 1970 öncesine bakmanın daha sağlıklı bir çalışma olacağını ifade etmiştir.

En yeni çalışmalardan biri Khalil Yhaya Handhali’nin ‘Milli Kimlik ve Umman’ın Çağdaş Politikasındaki Şekillendirici Etkisi’ başlıklı yüksek lisans tezidir.⁵ Toplumsal inşacı teoriye kendini konumlandırarak kimlik ve karar verme süreci ilişkisini inceleyen Handhali’nin çalışması, Umman’ın kimliğinde etkili olan unsurları coğrafi konumu, kültürel ve medeniyet geçmişi, dini yaklaşımları ve tarihsel köklerine dayandırmaktadır. Tüm bunların sonucu olarak ise tarafsız, dengeli ilişkileri olan, barışçıl varoluşu savunan, müdahaleden kaçınan ve aktif üyelik ilkelerine dayanan bir dış politika anlayışı çizmektedir. İran’la olan ilişkilerini, Suriye savaşında kendini konumlandırmasını, KİK ülkeleriyle ilişkilerini, Yemen savaşını ve Körfez krizini bu bağlamda ele almaktadır. Umman dış politikasını milli kimlik üzerinden ele alması ve Suriye savaşı, Yemen savaşı

⁴ Joseph A. Kechhian, “Oman and the World the Emergence of an Independent Foreign Policy”, Rand: Santa Monica, 1995.

⁵ Majid al-Khalili, “Oman’s Foreign Policy: Foundation and Practice”, “Yayınlanmamış Doktora Tezi”, Florida International University, 2005.

ve Körfez krizini de tezine dahil etmesiyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. 2013’de yayınlanan Jeremy Jones ve Nicholas Ridout’ a ait “Umman, Kültür ve Diplomasi” başlıklı kitapta kültürel ve tarihsel olarak Umman’ın barışçıl bir ülke olduğuna ve bu durumun Umman’a diplomasi konusunda kazanımların getirdiğine değinilmektedir.⁶ Ancak Jones ve Ridout’un uluslararası ilişkilere mesafeli duruşları konun daha tarihsel ve sübjektif fikirlerle ilerlemesine yol açmaktadır. Tüm bu çalışmalarda Umman dış politikasına detaylıca yer verilmesine rağmen ülkenin arabuluculuk stratejisi derinlemesine değinilmemekte ve Umman’ın bölgedeki rolünün ne olduğuna dair net olarak hazırlanan bir çalışma henüz bulunmamaktadır.

⁶ Jeremy Jones ve Nicholas Ridout, **Oman, Culture and Diplomacy**, Edinburg: Edinburgh University Press, 2013.

BÖLÜM 1: ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ VE ARABULUCULUK

1. Çatışma Çözümü

Çatışma çözümü kavramının akademik çerçevede ele alınması ve teorik boyut kazandırma girişimleri 1950’lerde başladı. Görece yeni bir alan olması, disiplinler arası özelliği ve uygulayıcılarının çeşitli olması açısından geniş bir perdeye sahip olan teorinin üzerine sosyal bilimlerde oluşmuş bir uzlaşi bulunmadığından saha ve teori arasına keskin hatlar çizmek mümkün olmamaktadır.⁷ Birçok boyutu bulunan çatışma çözümü, en basit şekliyle ulusal, toplumsal veya uluslararası çatışmaların çözümüyle ilgilenmektedir.⁸

Çatışma çözümüne dair kuramsal çalışmalar soğuk savaş dönemiyle başladıysa da ‘çatışma çözümü’ de savaş ve çatışma kavramları gibi insanlık tarihi boyunca var olagelen bir kavram oldu. Bu kavrama göre çatışmalardan amaçları doğrultusunda fayda sağlanabilse de çatışmanın türüne ve süresine göre taraflar için yıpratıcı bir hal alarak maliyeti ve yıkıcılığı fazla olan bir durum ortaya çıkmaktadır.⁹ Dolayısıyla çatışma devam ettiği müddetçe bu durumu sonlandırmak-önlemek için de yöntemler aramaya devam edildi.¹⁰ Bu sebeple çatışma çözümü teorisi ile savaş-çatışma çalışmaları arasında bulunan organik bağ çatışma çözümü çalışmalarını derinleştirdi. Çatışma çözümü, savaş ve çatışma konularının çok uzun zamandır uluslararası ilişkiler, tarih, sosyoloji, psikoloji gibi farklı disiplinlerin araştırma konusu olması ve çatışma çözümü uygulamalarının tarihsel olarak eskilere dayanmasıyla köklerinden beslenen bir disiplindir. Aktör çeşitliliği (akademisyenler, siyaset yapıcılar, diplomatlar vb. gibi), farklı disiplinlerin konusu olması ve farklı kökleri dolayısıyla teorinin ele alınış şekli zamanla çeşitlenerek ve zenginleşerek yeni kapılar araladı.¹¹

Teorinin zenginleşmesine katkı sağlayan bir diğer gelişme Soğuk Savaşın sona ermesi oldu. Çatışma çözümü teorisi iki kutuplu dünya siyaseti üzerine doğdu. Bu sistemde çatışmalar farklı bölgelerde gerçekleşmiş olsa da temelde uluslararası sistemi domine

⁷ Luis Kreisber, “Evolution of Conflict Resolution”, Jacob Bercovitch, Victor Kremenyuk ve I. William Zartman (Ed.), **The Handbook of Conflict Resolution**, (15-32) Londra: SAGE, 2009, s.16.

⁸ Kreisber, s.19.

⁹ Jacob Bercovitch, “Mediation and Conflict Resolution”, Jacob Bercovitch, Victor Kremenyuk ve I. William Zartman (Ed.), **The Handbook of Conflict Resolution**, (340-357), Londra: SAGE, s.340.

¹⁰ Kreisber, s.16.

¹¹ Kreisber, s.19.

eden tek bir çatışma altında yer almaktaydı. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında yeni tip çatışma türleri, dünya sistemi, yeni güç dengeleri ve yeni aktörler ortaya çıktı. ABD-Sovyet rekabeti yerini iç savaşlara, ayrılıkçı hareketlere, etnik çatışmalara, ülke içi güç rekabetlerine bıraktı. Tüm bu gelişmeler neticesinde teori için yeni meydan okumalar doğdu ve kendini yeniden tanımlamaya girişti.¹²

Teori, çatışma yönetimi, çatışma çözümü ve çatışma dönüşümü gibi farklı kavramsallaştırmalara giderek literatüre eklemelendi. Aralarında farklılıklar bulunsa da üçünün de çatışma ve müdahaleye yaklaşımı aynı düşünce geleneğine dayanmaktadır.¹³ *Çatışma yönetimi* kavramı; çatışmaların çözümlenemeyeceği ancak yönetilebileceğini söylemektedir. Çatışma toplumlar içinde ve/veya arasında çıkar. Çatışmanın kaynağı ise değer ve çıkar farklılığıdır.¹⁴ Çatışmaya ve şiddete yönelim tarihsel ilişkilere ek olarak yerleşmiş güç ilişkilerinden de kaynaklanmaktadır. Bu tür çatışmaları çözmek gerçekçi değildir. Yapılabileceklerin en iyisi yönetmek hatta zapt etmektir bazı durumlardaysa siyasi diyaloga dönüştürerek bir uzlaş sağlamaktır. Pozitif ve yapıcı bir şekilde farklılıkları ve fikir ayrılıklarını ele almaktadır. Amaç olarak çatışmayı ortadan kaldırmaya yönelik çözümler sunmak yerine daha gerçekçi bir şekilde sorun nasıl ele alınmalı çatışma taraflarını iş birliği sürecine nasıl ikna edilir, farklılıkların yönetildiği pratik ve işbirlikçi sistem nasıl kurulabilir sorularının peşindedir. *Çatışma çözümü* ise çatışmadaki güç odaklı görüşü reddederek toplum ve kimlik odaklı yaklaşıp.¹⁵ Çatışmanın kaynağın temel ihtiyaçlar olduğu için taviz verilmesi mümkün değildir. Ancak çatışma çözümünde etkili, güçsüz bir üçüncü tarafın yardımıyla çatışma tarafları arasında iletişim güçlendirilerek sıfır toplam bir sonuçtan pozitif toplam bir sonuca dönüşebilir. Üçüncü tarafın görevi çatışmanın kökenini araştırmak ve yeni yaratıcı çözümler sunarak çatışma taraflarının kabul edeceği çözüm sürecini başlatmaktır. Son olarak *çatışma dönüşümünde* ise çağdaş çatışmaların çözümü için pozisyonların yeniden belirlenmesi veya kazan kazan durumuna ulaşmaktan çok daha fazlası gereklidir. Çatışma dönüşümü, ilişkilerin, çıkarların, söylemlerin ve çatışmanın devamını destekleyen unsurların-anayasa gibi-

¹² Hugh Miall, "Conflict Transformation: A Multi-Dimensional Task", Alex Austin, Martina Fischer ve Norbert Ropers (Ed.), **Transforming Ethnopolitical Conflict**, (67-89), 2004 s. 77.

¹³ Miall, s. 86.

¹⁴ Hugh Miall, Oliver Ramsbotham ve Tom Woodhouse, "Contemporary Conflict Resolution", Baskı, Oxford: Polity Press, 2011, s.35.

¹⁵ Miall, s.69.

dönüştürülmesini savunmaktır. Yapıcı çatışma, değişimin hayati bir unsuru ve katalizörüdür. Dışarıdan bir arabulucunun çatışmaya dahil olmasına sıcak bakılmaz. Grup içindeki insanları sorunun kaynağı olarak görmek ve cevabı bir yabancı da aramak doğru değildir. Dönüşümün uzun vadeli hedefi ortamdaki insanları ve kaynakları doğrulamak ve üzerine inşa etmektir.¹⁶ Diğerleri yaklaşımlara göre çok daha yenidir.

Klasik çatışma çözümü, uluslararası ilişkilerin klasik teori yaklaşımlarınca birçok yönden eleştirilmektedir. Uluslararası siyaseti düşman ve uzlaşamayacak grupların mücadelesi olarak gören gücün ve baskının tek geçer akçe olduğunu söyleyen realistler çatışma çözümünü yumuşak başlı olduğunu ve gerçekçi olmadığını öne sürerler, Neo-Marksistler ise uzlaşımaması gereken konuların uzlaşmaya sunulması veya uzlaşmaya kalkışılmasının yanlış olduğunu söyler. Çatışma çözümü için yöneltilen eleştirilerden bir diğeri ise iki kutuplu dünya sisteminin hâkim oldu dönemde ortaya çıkmış olan teorinin soğuk savaş sonrasında patlak veren savaş ve krizleri açıklayamayacağı ve yeni bir güç dengesinin bulunduğu uluslararası siyasette kendini konumlandırılamayacağıdır. Son olarak ‘Batı’ kökenli olan çatışma çözümünün çatışmaların gerçekleştiği Balkanlar, Ortadoğu, Afrika ülkelerinde uygulanmasının mümkün olmayacağı eleştirisidir.

1. 1. Çatışma Çözümü Yöntemleri

Çatışma yönetimi için öncelikle çatışma ve savaş anlamlandırmak sonrasında çatışmaya ve zamanlamaya uygun çatışmayı önleyici-yönetici-dönüştürücü veya çözücü yaklaşımı bulmak gereklidir. Çatışma çözümü yöntemlerinden ilki sert güç kullanımıdır. Uluslararası hukukta kuvvet kullanımı istisnai durumlar dışında yasaklanmaktadır. BM’nin amaçlar ve prensipler konulu bölümünün ikinci maddesinin üçüncü fıkrasında da tüm üyelerin uluslararası uyuşmazlıklarını, uluslararası barış, güvenlik ve adalet tehlikeye girmeyecek şekilde barışçı yollarla çözülmesi önerilmektedir.¹⁷ Kuvvet kullanımı etkili bir yöntem olsa da maliyet açısından yüksektir. Çatışma tarafları güç seviyelerine bağlı olarak çatışmanın çıkmaza girmesi durumunda siyasi, ekonomik, askeri maliyeti

¹⁶ Miall, s.71.

¹⁷BM Tüzüğü, I. Kısım Amaçlar ve Prensipler, <https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html>, (11 Ağustos 2020).

açısından çok daha zorlayıcı olabilmektedir.¹⁸ Caydırıcılık yine çatışma önleyici yöntemlerden bir diğeridir. Krize taraf olan ülkelerin birbirini saldırının maliyetinin kazançlarından ağır olabileceği konusunda sahip olduğu güç ve kaynaklar yoluyla ikna etmesidir. Caydırıcılıkta kızıyan rekabet dolayısıyla sürekli askeri kapasitenin genişletilmesi, güç artırımı gerekliliği de bu yöntemin maliyetini arttırmaktadır. Caydırıcılık askeri gücüyle olabildiği gibi ülkeler arasındaki ekonomik ilişkiler veya bağımlılıklar ve siyasi arenada ki varlığını tehdit edici yöntemlerle de olabilmektedir.

Güç, baskı ve caydırıcılık yöntemlerine alternatif barışçıl yollar BM tüzüğüne ‘Anlaşmazlıkların Barışçıl Çözümü’ konulu 6. bölümün 33. maddesinde listelenmektedir. “Uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesini tehlikeye sokması muhtemel herhangi bir anlaşmazlığın tarafları, ilk olarak, müzakere, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, tahkim, yargı yolu, bölgesel örgütler veya antlaşmalar yoluyla veya kendi seçtikleri diğer barışçıl araçlarla çözüm aramalıdır. BM Güvenlik Konseyi de gerekli gördüğü durumlarda tarafları bu yöntemlere başvurma çağrısında bulunabilir.”¹⁹ Bir başka deyişle BM tüzüğü hukuki ve siyasal olmak üzere iki yöntem sunmaktadır. İlki bağlayıcılığı da bulunan Uluslararası Adalet Divanı ve diğer uluslararası mahkemelerdir. İkincisi ise bağlayıcılığı bulunmayan müzakere, arabuluculuk, iyi niyet misyonları, araştırma komisyonları, uzlaştırma komisyonları sayılabilir.

Bu yöntemlerin her birinin kendine özel nitelikleri, zorlukları, avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır.²⁰ Her birini uygulayabilecek çatışma türü ve zamanlama farklıdır. Şiddet- zorlama yöntemi en etkili yol olsa da birçok çıkmazı ve dilemmayı da barındırmaktadır. Yöntemler süreçte sıklıkla iç içe geçebilmektedir. Örnek olarak, caydırıcılık barışçıl yöntemler arasında sayılmasa da süper güçlerin arabulucu olarak dahil olduğu çatışmalarda caydırıcılık kapasitesini kullanarak çatışma taraflarının masaya oturtulması ve antlaşmaya varılması konusunda ikna aracı olarak kullanılabilir.

¹⁸Jacob Bercovitch, “Mediation in International Conflict An Overview of Theory”, I. William Zartman ve J. Lewis Rasmussen (Ed.), **A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts**, (125-155), ABD: United States Institute of Peace Press, 2003, s.127.

¹⁹ BM Tüzüğü 6.Bölüm: Uyuşmazlık Çözümleri, <https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vi/index.html>, (11 Ağustos 2020).

²⁰ Bercovitch, A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts, s. 126.

Çözüm yöntemleri arasında çok uzun zamandır sıklıkla başvurulanan yollardan birisi ve diğere yöntemleri de için de barındıran üçüncü taraf müdahalesi- arabuluculuktur.

1. 2. Arabuluculuk

Çatışma çözümünde sıklıkla başvurulanan yöntemlerin başında gelen arabuluculuk üzerine de birçok tartışma bulunmaktadır. Müzakereden sonra en çok başvurulanan ve diplomasi alanında gelenekselleşmiş yöntemlerinin başında arabuluculuk gelir. Arabuluculuk bir diplomasi aracı olarak müzakere yöntemini tamamlayıcı niteliktedir. Literatürde kimlerin arabuluculuk yapabileceğı, arabuluculuk süreci, stratejileri ve başarılı arabuluculuk çıktıları üzerinde uzlaşmış bir tanım bulunmamaktadır. Bu duruma yol açan sebeplerden ilki, farklı disiplinlerden gelen akademisyenlerin sürecin ve aktörün farklı yönlerine vurgu yaparak birçok tanım geliştirmesidir. Arabuluculuk tanımlamasını zorlaştıran ikinci nokta ise ister uluslararası ister ulusal krizler olsun görüşmeler çoğunlukla gizli şekilde ve kapalı kapılar ardında ilerlemektedir. Karşılaşılan zorluklara ve bunlara yöneltilen çözümlere özellikle çatışanların itibarlarını korumak gibi nedenlerle değinilmez. Bu durum da tanımlama yapmayı zorlaştırır. Üçüncü olarak çatışma türü, tarafları, zamanlaması gibi birçok değişkenin bulunduğu esnek, hassas ve dinamik bir süreç olan arabuluculukta bu değişkenlere bağılı olarak aktörün kimliğı, faaliyetleri farklılık gösterebilmektedir. Küresel çapta tanınan bir arabulucu olan William Simkin²¹ “Değişkenler o kadar fazladır ki teorik olarak mevcut olan çeşitli fonksiyonların sıralaması, zamanlaması veya kullanılmamasına göre tipik aracı davranışını tanımlamak boşuna bir araştırma olacaktır.” diyerek tanımlama yapmanın zorluğunu vurgulamaktadır.²² Yine de literatürdeki farklı tanımlamalara göz atmak konunun anlaşılması açısından elverişli olacaktır.

Psikoloji disiplininden olan Ronald J. Fisher arabuluculuğı üçüncü taraf müdahalesi olarak geniş bir başlık altında ele alarak bu müdahale çeşitlerinden en çok başvurulanan yöntemin arabuluculuk ve üçüncü taraf danışmanlığı olduğunu söyler. Bunun yanı sıra araştırma, iyi niyet girişimi (*good office*) ve hakem yoluyla uzlaşma ve ulusal ve

²¹ 1971’de yayınlanan, *Mediation and the Dynamics of Collective Bargaining* kitabının yazarı, 1947’de kurulan Federal Arabuluculuk ve Uzlaştırma Servisi, Birleşik Devletler hükümetinin bağımsız bir ajansı ve ülkenin özel, kamu ve federal sektörler 1961-69 müdürü.

²² Bercovitch, *Handbook of Conflict Analysis and Resolution*, s. 340.

uluslararası gruplara problem çözmeye yönelik düzenlenen çalıştaylar ile üçüncü taraf müdahalesini çeşitlendirmektedir.²³ Üçüncü taraf danışmanlığı modelini bilgili ve yetenekli arabulucunun kolaylaştırıcı ve tanı koyucu rolüyle çatışmaların krizi analiz etmesine ve ortak kabul edilebilir bir payda da buluşulmasına yardım etmesi olarak açıklar.²⁴ Arabuluculuk ise yetkili ve güvenebilir arabulucuların çatışmaların anlaşmazlık bulunan konularda ikna, bilgi kontrolü, alternatif öneriler yoluyla bazı durumlarda da güç kullanarak, müzakere sonucu bir antlaşmaya varmaları konusunda yardımcı olmasıdır.²⁵ Üçüncü taraf danışmanlığı ve arabuluculuk üzerine yapılan tanımlamalara rağmen iki kavramın farklarını net olarak çizmek mümkün değildir.²⁶ Bu sebep ile üçüncü taraf danışmanlığı da bir tür arabuluculuk faaliyeti olarak kabul edilebilir. Fisher'e göre çatışma çözümünde görev alacak üçüncü tarafın kimliği son derece önemlidir ve bu niteliklerde daha soyut kavramlara odaklanır. Aktör bilgili ve yetenekli olmasının yanı sıra objektif bir tavır sergileyebilmesi, eğitimi ve tecrübeleri sayesinde de becerikli bir danışman olmalıdır. Bunlara ek olarak kültürel farklılıkları anlayabilmesi gereklidir. Özetle Fisher, yetenekli ve objektif aktörlerin güven, saygı ve empati yardımıyla çatışmanın tanısını koyarak iletişimi kolaylaştırması olarak ele almaktadır.

Oran Young üçüncü taraf müdahalesini, krize doğrudan taraf olmayan bir aktörün, pazarlık sürecindeki problemlerden birini veya birden fazlasının etkisini azaltması veya ortadan kaldırmasının sonucu olarak krizi ortadan kaldırmayı kolaylaştırmasına yönelik yaptığı eylemlerin tamamı olarak tanımlar.²⁷ Üçüncü tarafın rolü askeri gücün doğrudan kullanılmamasını gerektirir bu nedenle de zorlayıcı olmaktan ziyade ikna edicidir. Çatışmanın türüne ve üçüncü tarafın kapasitesine göre tarafların masaya oturması veya çözüme yönelmeleri için zorlayıcı yöntemler kullanabilir ancak buradaki kıtas çatışmalar gibi hareket etmemektir.²⁸ Üçüncü tarafın rolü ise resmi olup olmaması, çözüm için kullanmaya niyetli olduğu kaynak kapasitesi, çatışmalar üzerindeki nüfuzu ve

²³ Ronald J. Fisher ve Loreleigh Keashly, "The Potential Complementarity of Mediation and Consultation within a Contingency Model of Third Party Intercession", **Journal of Peace Research**, vol.23, no.1, Şubat 1991, s.29.

²⁴ Fisher ve Keashly, s.29.

²⁵ Fisher ve Keashly, s.30.

²⁶ Fisher ve Keashly, s.30.

²⁷ Oran Young, *International Crises and Third-Party Functions*, **The Intermediaries**, Princeton: Princeton University Press, 1967, s.34.

²⁸ Young, s.35.

arabulucunun kimliğine göre değişiklik göstermektedir. Genel olarak incelenirse arabulucunun rolü, çatışanların ortak veya örtüşen çıkarların fark etmesine yardım etmektir. Bu bağlamda arabulucu taraflar arasındaki dengeye odaklanmayarak her iki tarafa da yardım eder. Son olarak Young, çatışmanın siyasi olarak idare edilebilir seviyeye düşürülmesi, göz ardı edilmesi ve sona erdirilmesi arasında kesin bir fark olduğunu söylemektedir.²⁹

Arabuluculuk kavramına daha kültürel yanlarını vurgulayarak yaklaşan Augsberg ise çarpışan iki kuvvet, rekabet halindeki istekler ve çakışan mizaçlar arasında adım atmak olarak tanımlamaktadır. Karşıt tarafları tanımlama, belirleme, ayırt etme, bağ kurma yeteneği gerektirmektedir. Arabulucunun görevi gerilimi sönümleyerek, yanlış anlaşılımları ve yabancılaşmanın sebep olduğu sorunları çözmektir. Hayati öneme sahip bu konum savunmasız ve güvencesi olmadığı hususuna dikkat çekerek arabuluculuk sürecinin risklerine de değinmektedir.³⁰ Augsburger Batı kültürünün yargı yöntemlerini öncelediğini ancak geleneksel ve kültürel toplumlarda arabuluculuğun hala sıklıkla başvurulan bir yöntem olduğunu ileri sürmektedir.³¹

Moore ise karar verme sürecinde otoritesi olmayan, tarafsız, objektif ve kabul edilebilir bir üçüncü tarafın çatışan taraflara yardım etmesi sonucu çatışanların gönüllü olarak çatışmayı sonlandırması ve kabul edilecek bir antlaşmaya varması olarak tanımlar. Arabulucunun görevi müzakereyi detaylandırmak ve uzatmaktır.³² Linda da Moore yakın şekilde çatışmaya taraf olmayan ve çatışma tarafları için karar verme yetkisinden yoksun üçüncü bir tarafın yardımı olarak açıklamaktadır. Folberg ve Taylor, çatışanların tarafsız kişi veya kişilerin yardımıyla, sistematik olarak seçenek geliştirmek, alternatif çözüm yollarını sunmak ve uzlaşma yoluyla antlaşmaya varılması için ihtiyaçları karşılamasıdır diyerek arabulucunun daha aktif olduğu bir tanımlama yapmaktadır.³³ Spencer ve Yang, çatışmaya taraf olmayan üçüncü bir tarafın yardımı, olduğu bu özgün konumun çatışma

²⁹ Young, s.35.

³⁰ Abdullah R. Al Saleh, "Conflict Analysis: Exploring the Role of Kuwait in Mediation in the Middle East", "Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi", Portland State University, 2009 s.13.

³¹ Al Saleh, s.13.

³² Bercovitch, A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts, s.128.

³³ Bercovitch, A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts, s.128.

tarafları üzerinde belirli bir otorite verebilir veya iki taraf arasında tarafsız bir aracı olabilir.³⁴

Çok daha genel bir tanım yapan Bercovitch, çatışma devletlerarasında, devletlerin içinde, devletlerle örgütlerin, bireylerin, etnik gruplar arasında olabileceğini savunur. Arabulucu çatışmaya bir sonuca ulaşmak veya sonucu iyileştirmek hedefiyle taraflara yardım etmek için dahil olur.³⁵ Bireylerin, uluslararası örgütlerin ve devletlerin arabuluculuğundan bahseden Bercovitch, arabuluculuğu dışardan birinin iki veya daha fazla çatışan ülkeye veya diğer aktörlere müdahil olması diye tanımlar.³⁶ Arabuluculuk başarılı olduğunda çatışma taraflarını yumuşatabilir, diplomatik yöntemleri destekleyebilir, düşmanlıkların sona ermesine ve barış antlaşmasına veya tam olarak sorunun çözümüne yardımcı olabileceği şeklinde tanımlamaktadır. Arabulucular bir sonuca veya daha iyi bir sonuca ulaşmak için yardım amacıyla dahil olurlar.³⁷ Arabuluculuk zorlayıcı olmayan, şiddet içermeyen ve bağlayıcı olmayan bir çatışma çözüm yöntemidir. Özetle yardım edilen müzakere süreci tanımlamasına katılır.³⁸

Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde arabulucunun tarafsızlığı, kabul edilebilir olması, objektifliği, diplomatik becerileri, iletişime açıklığı, ortak kültürel temellere sahip olunması gibi özellikler sıralanmıştır. Arabuluculuğun görevi olarak ise sürece etkisi olmayan bir iletişim kanalı veya doğabilecek yanlış anlaşılımları ortadan kaldırmaya yarayacak bir katalizör özelliği yüklenmektedir. Bunun yanı sıra tanımların bir kısmı da arabulucuya belirli bir güç ve otorite yükleyerek süreçte daha etkin rol alabilecek bir çerçeve çizmektedir. Tanımlar arasında farklılıklar olsa da temelde çatışma tarafları, arabulucunun kimliği, arabuluculuk süreci ve aşamaları, arabuluculuğun bağlamı ve içeriği arabuluculuk eyleminin doğasını, kalitesini, etkinliğini ve bazı girişimlerin başarılı bazılarının da başarısız olduğu belirleyicilerdir.³⁹

³⁴ Bercovitch, A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts, s.128.

³⁵ Bercovitch, A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts, s.130.

³⁶ Bercovitch, A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts, s.127.

³⁷ Bercovitch, A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts, s.129.

³⁸ Jacob Bercovich ve Gerald Schneider, "Who Mediates? The Political Economy of International Conflict Manangement", **Journal of Peace Research**, vol. 37, nu.2, Mart 2000, s. 149.

³⁹ Bercovitch, A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts, s.129.

1. 2. 1. Arabulucu Stratejileri ve Yöntemleri

Yukarıdaki tanımlardan hareketle arabulucunun süreçte takip edebileceği farklı stratejilerden bahsedilebilir. Daha önce değinildiği gibi sürecin değişkenliği dolayısıyla sistematik bir şekilde tekrar eden stratejiyi bulmak güçtür. En genel ve kapsayıcı şekliyle üç farklı stratejiden bahsedilebilir. Bunların ilki, *pasif* arabuluculuktur. Sadece tarafların bir araya gelmeleri için uygun ortamı oluşturmaktan sorumludur. Kaynak kullanmaktan kaçınan veya kapasitesi bulunmayan küçük ülke arabuluculuğudur. Çatışmaların görüşmeleri için uygun ortam sağlamak tarafların daha dengeli bir masaya oturması açısından önemlidir. Çatışan taraflarının birinin ülkesinde yapılması, karşı tarafa en baştan daha güçlü olduğu kanısını yaratır ve prestij sağlar.⁴⁰ Bu yüzden ekseriyetle taraflar birbirlerinin ülkelerinde müzakere masasına oturmazlar. Tarafsız bir ülkede veya tarafların başkentlerine aynı uzaklıkta bir yerde toplanmak ya da sırasıyla başkentlerde toplanmak bir alternatif olabilir.⁴¹ İkincisi, *kolaylaştırıcı(facilitator)* arabuluculardır. Sürece dahil olmadan tarafların iletişimini kolaylaştırarak, mesaj iletimi üstlenebilir. Ortak diplomatik normlara rağmen var olan gerginlik dolayısıyla çatışma taraflarının hem gerginlik hem de kültürel farklılıklar nedeniyle birbirini yanlış değerlendirebilmeleri olasıdır veya taraflar arasındaki çatışmanın tarihsel ve varoluşsal kökleri olduğunda bir araya gelmek konusunda çekinceleri bulunabilir. Bu gibi durumlarda kolaylaştırıcı iletişimi sağlar. İletişimden sorumlu olması dolayısıyla mesaj iletiminde seçici davranabilir. Genellikle küçük devlet ve orta güçte devlet arabuluculuğu bu formdadır. Son olarak *aktif* arabuluculuktur. Sürece dair fikirlerini sunar, çatışmanın kökenleriyle ilgili araştırmalarını yapar ve sorunun çözümüne yönelik fikirler öne sürer. Çatışmaya dahil olan arabulucunun sonuca ulaşabilmek adına takınabileceği tavırlar çeşitlidir.⁴² Çatışmaların ikna olmaları için güç-baskı araçlarını kullanabilir.

Arabulucu stratejilerine alternatif olarak Stulberg, arabulucu rolünü katalizör, eğitmen, çevirmen, kaynak genişletici, kötü haber taşıyıcısı, gerçekliğin temsilcisi, günah keçisi olarak sınıflandırmaktadır. Kolb ise arabulucu stratejilerini antlaşmanın özünü etkileyen antlaşma yapıcı stratejiler ve tarafların etkileşimini yöneten orkestra gibi stratejiler olarak

⁴⁰ Oran Young, "Third-Party Tactics: An Intervenor's Repertory of Practice", **The Intermediaries**, Princeton: Princeton University Press, 1967, s.60.

⁴¹ Young, s.60.

⁴² Bercovitch, A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts, s.136.

ikiye ayırmaktadır.⁴³ Rubin, arabuluculuk stratejilerinin çözüm ve ilişki temelli olduğunu söyleyerek çok daha yüzeysel bir yaklaşım getirir.⁴⁴ Son olarak Carneville, dört farklı stratejiden bahseder, birincisi entegrasyon-ortak zemin arayışıdır, ikincisi presleme var olan alternatiflerin azaltılmasıdır, üçüncüsü taviz alternatifleri çeşitlendirmektir, dördüncüsü ise hareketsizlik taraflara müdahil olmadan kendi hallerine bırakmaktır. Arabulucunun görevi, çatışmaların bir sonuca ulaşması konusunda motivasyon sağlamak, çatışma içindeki gücü dengelemek, tarafların birbirini daha net anlamasına yardım etmektir. Müzakere süreçleriyle ilgili raporlar hazırlamak, hangi aşamada olduğunu belirlemek, çatışmalar arasındaki diyaloga açıklık getirmek, görüşmeleri kolaylaştırmak ve görüşmelerdeki gerginlik seviyesini belirlemektir.⁴⁵

Özetle bazı arabulucular antlaşmaya varmak için öneride bulunur, bazı arabulucular ise öneride bulunmaktan kaçınır, bazıları taviz verilmesine odaklanırken diğerleri buna odaklanmaz, bazı arabulucular tarafsızdır bazıları değildir. Tüm bu değişkenleri belirleyen arabulucu ülkenin güç ve kaynak kapasitesi veya risk alma konusundaki istekliliğine bağlıdır. Arabulucunun tüm bu davranışları veya stratejileri nadiren rastgele belirlenir.⁴⁶ Genel tutum, düşük gerginliğin olduğu bir çatışmaysa iletişim stratejilerine odaklanılır aksi bir durumda, şiddetli bir çatışmaysa arabulucunun daha aktif olması gerekebilir. Strateji veya davranış şekli çatışmanın gerçekliğine ve arabulucunun sahip olduğu kaynaklara uygun değildir. Buna ek olarak arabulucunun hedef ve çıkarlarıyla uyumlu bir strateji belirlenmelidir. Tüm bunlar uluslararası arabuluculuk eyleminin karşılıklı siyasi bir eylem olduğunu gösterir. Bunun yanında süre baskısı, arabulucunun derecesi, çatışma taraflarıyla olan daha önceki ilişki şekli stratejinin belirlenmesinde etkili olur.⁴⁷

Arabuluculuk eyleminin başarılı olmasını ve arabulucunun stratejisini belirlemesini sağlayacak faktörlerden birisi de zamanlamadır. Arabulucunun sürece dahil olmasının ve

⁴³ Jacob Bercovitch, "The Structure and Diversity of Mediation in International Relations", Jeffrey Z. Rubin ve Jacob Bercovitch (Ed.), **Mediation in International Relations: A Multiple Approaches to Conflict Management**, New York: Palgrave, 2003, s.16.

⁴⁴ Bercovitch, *Mediation in International Relations: A Multiple Approaches to Conflict Management*, s.15.

⁴⁵ Al Saleh, s.24.

⁴⁶ Bercovitch, *Mediation in International Relations: A Multiple Approaches to Conflict Management*, s.21.

⁴⁷ Bercovitch, *A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts*, s.136.

zamanlamaya uygun yaklaşım çatışmanın çözümü için anahtar bir etkidir. Çatışmanın süresinin uzamıyorsa veya karmaşık bir haldeyse ve çatışma taraflarının çözüm çabaları çıkmaza girdiyse, çatışmada can kaybı olduysa ve çatışmanın maliyeti iki taraf için de arttıysa ve çatışma taraflarının tamamı iş birliğine açıksa arabulucunun sürece müdahil olması için uygun şartlar sağlanmaktadır.⁴⁸ Şartlar oluştuğunda arabulucunun varlığı barışçıl bir sonuca ulaşılmasının güvenliğini temin edebilir. Etkili arabuluculuk için doğru zaman çatışmaların birbirini tüketmelerini, bir çıkmaza girmelerini ve bu çıkmazdan kurtulmalarını avantajlı hale getirebilir.⁴⁹

Arabuluculuk yöntem olarak değişiklik gösterdiği gibi çeşitlilikte göstermektedir. En genel anlamda bu durum güçlü devle arabuluculuğu ve güçsüz devlet arabuluculuğu olarak ayrılabilir. Resmi arabuluculuk, birey arabuluculuğu, devlet temsilcisi tarafından yapılan arabuluculuk, davet üzerine arabuluculuk, davetsiz yapılan arabuluculuk, danışma arabuluculuğu, yönlendirici arabuluculuk, kalıcı arabulucu, geçici arabulucu, çözüm odaklı arabuluculuk, ilişki odaklı arabuluculuk bunlara ek olarak verilebilir. Buradan çıkarımla her türlü arabuluculuk eyleminin farklı çıkarları, kaynakları ve kapasitesi bulunmaktadır ve davranış şekli her biri için farklı sonuçlara yönlendirebilir.

1. 2. 2. Arabulucu Ülke Karakteristiği

Arabuluculuk bireylerden, devletlere, hükümetler arası veya hükümet dışı uluslararası örgütlere ve yapılanmalara kadar çeşitli aktör tarafından uygulanabilir. Bireylerden kastedilen resmi olarak hükümet temsilcisi olmayan kişilerdir. Büyük şirketlerin sahipleri, yöneticileri, akademisyenler, uzmanlar bu görevi üstlenebilmektedir. Uluslararası anlaşmazlıklarda birey arabuluculuğuna diğer aktörlere nazaran daha az karşılaşılr. Hükümet temsilcileriye devletlerin arabuluculuğuna dahil olmaktadır. Devlet liderleri, dış işleri bakanları, diplomatlar, temsil yetkisi olan kişiler veya özel olarak bir çatışmayı çözmesi için devlet tarafından atanan kişilerin arabuluculuğu bu sınıftadır. Son sınıflandırmada hükümet dışı veya uluslararası örgütler yer almaktadır. Uluslararası barış ortamını korumak için veya bölgesel güvenliği sağlamak adına bir araya gelen ülkelerin belirlediği normlar doğrultusunda çatışmalara müdahale etmesidir.

⁴⁸ Bercovitch, A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts, s.136.

⁴⁹ Ibrahim Fraihat, "Superpower and Small State Mediation in the Qatar Crises", **The International Spectator**, 2020, s.6.

Arabuluculuk dış politika aracı olarak ve rekabet ortamını görece daha az kışkırtarak siyasi çıkarların elde edilmesini sağlamanın yollarından birisidir.⁵⁰ Bu avantajlı dış politika aracına uluslararası sistemde birçok ülke talip olmaktadır ve genişçe bir arabulucu pazarı bulunmaktadır. Çatışanlar ise konjonktüre göre farklı arabuluculara yönelmektedir. Yine de arabulucu aktörün taşıması gereken bazı özelliklerinden bahsetmek mümkündür.

Young üçüncü tarafın kimliği nasıl olmadır sorusunu dört başlık altında incelemektedir. Birincisi temel nitelikler, objektiflik-tarafsızlık ve bağımsızlıktır. İkincisi doğuştan sahip olunan nitelikler, dikkat çekecek bir konumda olma, saygıdeğer olma, devamlılığının olması gibi, üçüncü olarak ise kişisel niteliklere odaklanır, siyasi ve askeri alanlarda bilgili ve yetenekli olması ve de girişimci ruhlu olmasından bahsetmektedir. Son olarak dördüncü kategorideyse fiziksel kaynaklardan ve hareket edilebilirlikten söz edilmektedir.⁵¹

Bercovich ve Schneider ise çalışmalarında 1950-1990 arasındaki uluslararası arabuluculuk faaliyetlerini inceleyerek arabulucu kimliği ve arabulucu seçimini belirleyen faktörleri tespit için teorik bir çerçeve çizmektedir.⁵² Çalışmanın çıktılarından birisi, belirlenen teorik çerçevede ideolojik faktörlerin (tarafsızlık gibi) arabuluculukta daha az etkili olduğudur.⁵³ Aynı zamanda arabulucu ülkenin yönetim şeklinin, demokratik veya otokratik yönetimler olması çatışanların tercihinde veya arabuluculuk sürecinin başarıya ulaşmasında ayırt edici bir özellik değildir. Çalışmanın çıktısında güç ve kaynak kapasitesi, ortak kültür ve coğrafyanın etkili olduğuna değinilmektedir.

Tüm bunların ışığında dış politikada kurumsallaşmış bir arabuluculuktan bahsedebilmek için diğer tüm milletlere açıklık, yetenekli müzakereciler, uluslararası network ve riskli bir duruma müdahil olmaya hazır olmak gereklidir.⁵⁴ Arabulucuların üç genel özelliğinin

⁵⁰ Pınar Akpınar, "Mediation as a Foreign Policy Tool in the Arab Spring Turkey, Qatar and Iran", **Journal of Balkan and Near East Studies**, vol.17, no.3, 2015, s.254.

⁵¹ Oran Young, "International Crises and Third-Party Functions", **The Intermediaries**, Princeton: Princeton University Press, 1967, s.80-90.

⁵² Bercovitch ve Schendeir, s.145.

⁵³ Bercovitch ve Schendeir, s.145.

⁵⁴ Mehran Kamrama, "Mediation and Qatari Foreign Policy", **Middle East Journal**, vol.65, no.4, Sonbahar 2011, s.541.

başarı şanslarını etkilediği söylenebilir. Bunlar tarafsızlık, güç-kaynak ve statüdür. Bu özelliklerin yanı sıra başarılı arabulucularda genellikle yeterlilik, kişisel bağlılık ve dürüstlük, empati, sabır, bağımsızlık, esneklik ve müzakere becerileri gibi özellikler gösterir. Yukarıdaki tanımlar ve bahsedilen çalışmaların gölgesinde arabulucu ve başarılı arabuluculuk sürecinin etki dereceleri açısından farklılık olsa da tarafsızlık-objektiflik, güvenilirlik ve kabul edilebilirlik, coğrafya, ortak kültür ve güç etkenlerinin arabulucu belirlenmesinde etkili olduğu söylenebilir.

1. 2. 2. 1. Tarafsızlık (*Neutrality*) ve Objektiflik (*Impartiality*)

Yukarıdaki tanımlamalarda hakim görüş arabulucunun tarafsız ve objektif olması gerekliliği yönündedir. Young, üçüncü taraf müdahalesinin başarısının kalbi olarak objektifliği ve tarafsızlığı görmektedir.⁵⁵ Bunun yanında tanımların hemen hemen tamamı çatışmaya taraf olmayan veya tarafsız ifadeleriyle başlamaktadır. Tarafsızlık, arabulucunun çatışma çözümü sürecinde nötr bir statü üstlenmesi dolayısıyla çatışmanın herhangi bir taraf lehine sonuçlanması konusunda bir etkisinin söz konusu olmamaktadır. Tarafsızlık arabulucu için bir motivasyon kaynağı da olabilmektedir. Bu şekilde dahil olmak istemediği bir çatışmadan kaçınabilir aynı zamanda çatışanlar için arabulucunun nötrlüğünü tercih edilen aktör olabilir.

Tüm bunların yanında uluslararası sistemde tarafsızlığın mümkün olup olmayacağı ve arabulucunun tarafsız olmasının gerekliliği konusunda eleştirilerde bulunmaktadır. Bercovith tarafsızlıktan ziyade güç ve kaynak kapasitesine sahip arabulucuların başarıya ulaşma ihtimalinin çok daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Tarafsızlık konusunu önceleyenlerin arabuluculuk sürecinin sosyal etkileşim olduğu gerçeğini ve arabulucunun da belirli bir çıkar ile olaya dahil olduğu göz ardı edilmektedir.⁵⁶ Arabulucunun çatışanlar tarafından kabul edilme sebebi her iki tarafı etkileme, koruma ve çıkarlarını elde etmelerini sağlamaya yaramasıdır.⁵⁷ Dolayısıyla arabulucunun tercih edilme sebebi tarafsızlığından çok kaynak, güç ve etkili olabilme potansiyeli ile ilgili olduğunu öne sürülmektedir.⁵⁸

⁵⁵ Young, *International Crises and Third-Party Functions*, s.81.

⁵⁶ Bercovich ve Schneider, s.149.

⁵⁷ Bercovich ve Schneider, s.149.

⁵⁸ Bercovich ve Schneider, s.149.

Tarafsızlık ve objektiflik kavramları birbirine benzer anlamlar taşıyor gibi dursa da farklı durumları ifade etmektedir. Tarafsızlık da bir etkisizlik söz konusuysen objektiflikte çatışanlar arasında ön kabul olmadan yaklaşım ve çözüm arayışını ifade etmektedir. Objektivite, arabulucunun çatışanlardan herhangi birini aleyhine önyargısı veya tercihinin bulunmamasıdır.⁵⁹ Arabulucular tarafsız olmasalar da objektif olabilirler.⁶⁰ Ancak eğer arabulucunun ideolojik yakınlıkları veya başka sebeplerle yanlı olduğu düşünülürse çatışanların gözünde objektif kabul edilmesi genellikle zor bir durumdur. Arabulucular objektif olmak için çok uğraşsalar da bunu yakalamak kolay olmayabilir. Yine de tarafsızlığa göre daha muhtemeldir.⁶¹ Büyük olasılıkla üçüncü tarafın müzakere sürecine katılmasının sonuçlar üzerinde bir etkisi olacaktır.⁶²

Bu yüzden nesnel ve öznel objektivite arasında bir farkı belirtmek gerekir. Öznel objektiviteyle arabuluculuk sürecinde daha sık karşılaşılmaktadır.⁶³ Müzakere sürecinde çatışanların baskıları ve beklentileri bu olgunun olmasını zorlaştırmaktadır. Burada önemli olan arabulucunun çatışanlar tarafından nasıl görüldüğüdür. Üçüncü tarafın çatışma çözümü üzerinde direkt bir çıkarı yoksa bile çatışanlardan birisi arabulucuyu objektif görmüyorsa arabulucu bu özelliğini kaybeder.⁶⁴ Tam tersi durum, arabulucu çatışanlara ve çatışma çözümü sürecine objektif yaklaşırsa bile çatışanlar tarafından objektif kabul ediliyorsa arabulucunun başarılı olması muhtemeldir.⁶⁵ Çoğu durumda anlamlı bir çatışma çözümü ortamının oluşturulması objektif bir arabulucunun varlığına bağlıdır.⁶⁶ Üçüncü tarafın objektifliğini kaybetmesi ve taraflardan birinin yararına meyilli stratejiler izlemesi o taraf yönünde benzeşme olmasıyla ve üçüncü taraf olma statüsünü kaybetmesine neden olur. Objektifliğini göstermek isteyen arabulucu süreçte bu

⁵⁹ Oran Young, "Intermediaries: Additional Thoughts on Third Parties", **The Journal of Conflict Resolution**, vol.16, no.1, Mart 1975, s.56.

⁶⁰ Young, "Intermediaries: Additional Thoughts on Third Parties", s.56.

⁶¹ Young, "Intermediaries: Additional Thoughts on Third Parties", s.56.

⁶² Young, "International Crises and Third-Party Functions", s.82.

⁶³ Young, "International Crises and Third-Party Functions", s.81.

⁶⁴ Randa M. Slim, "Small State Mediation in International Relations: The Algerian Mediation of the Iranian Hostage", Jacob Bercovitch ve Jeffrey Z. Rubin (Ed.), *Mediation in International Relations*, New York: Palgrave, 2003, s.226.

⁶⁵ Randa, s.226.

⁶⁶ Young, "International Crises and Third-Party Functions", s.81.

doğrultuda adımlar atabilir veya çatışma öncesindeki politikaları bu duruma referans olarak kullanabilir.

1. 2. 2. 2. Güvenilebilirlik (Trust)

Arabuluculuk çoğu zaman çatışanların sırlarını veya bilgilerini üçüncü tarafa emanet ettikleri bir süreci ifade etmektedir. Dolayısıyla arabulucuların uluslararası arenada ve çatışanların gözünde güvenini tesis etmeleri gerekmektedir.⁶⁷ Arabuluculuk süreci kamuoyundan uzakta, kapalı kapılar ardında işleyen gizliliği olan bir süreçtir. Devletler belirli tavizlerde bulunarak veya bulunmayarak süreci ilerletirler. Verilen tavizler, düşmanla varılan antlaşmalar çatışan ülkeleri iç kamuoyunda zora sokabilir, prestij kaybına yol açabilir. Üstlendiği görev gücüne bağlı olarak değişse de arabulucu çatışan taraflar arasında bir mesaj taşıyıcıdır. Arabuluculuk yapan tarafın bu mesajları doğrudan aktarması ve ileride çatışma tarafları için dezavantajlar doğurmaması önemlidir. Buna ek olarak arabulucu bazı durumlarda mesajları diğer tarafa direkt olarak iletmek yerine mesajda yumuşatmalar veya birtakım değişiklikler yapabilir.⁶⁸ Bunu yapabilmesi için çatışanların güvenini kazanmış olması gereklidir. Çatışanlar böyle bir ihtimalin kendi çıkarları doğrultusunda olduğundan emin olmalıdır. Çatışanlardan birisi arkasından iş çevrildiğini düşünürse veya üçüncü tarafın onu oyuna getirebileceğini düşünmesi halinde sürecin boşa çıkması muhtemeldir. Çatışanlar arasındaki düşmanlık, kuşku, gizlilik, ketumluk ve güven eksikliği üçüncü taraf ihtiyacının temel sebeplerindendir.⁶⁹ Bu yüzden çatışanlar arabulucuya güvenmesi durumunda, arabulucunun adil davranacağını ve her iki tarafında çıkarlarını gözeteceğini düşündüklerinde çatışmalarını arabulucuya sunarlar.

1. 2. 2. 3. Diplomatik Kanalların Açık Tutulması

Üçüncü taraf ihtiyacının dayandığı gerekliliklerden birisi de diplomasi kanallarının açık tutulmasıdır. Dış politikada arabuluculuğu kurumsallaşmış bir şekilde uygulamak isteyenlerin diğer tüm aktörlerle iletişim kanalının açık olması en temel gerekliliktir. Arabulucular çatışanlar arasındaki iletişimin sağlanmasında, müzakerelerin kesintiye

⁶⁷ Miall, Ramsbotham ve Woodhouse, s.175.

⁶⁸ Miall, s.197.

⁶⁹ Al Saleh, s.23.

uğramadan devam etmesinde merkezi konumdadır.⁷⁰ Dolayısıyla diplomatik kanalların açık olmaması durumunda arabulucu işlevsiz ve önemsiz kalacaktır. Arabuluculuğu kurumsal bir dış politika haline getirmek isteyen ülkeler tüm ülkelerle diplomatik ilişkilerini devam ettirmeye özen gösterirler.

1. 2. 2. 4. Kabul Edilebilirlik

Kabul edilebilir olmak birçok açıdan kimlerin arabuluculuk yapabileceğini belirleyen kilit noktadır ve yukardakilerinin hepsini kapsar. Arabulucunun çatışmanın durumu hakkında bilgi sahibi olması, çatışmaların pozisyonunu anlayabilme kabiliyeti, dinleme becerisi, zamanlama hissiyatının güçlü olması, iletişim becerileri ve organizasyon yetenekleri gibi faktörler arabulucunu kabul edilebilirliğini artırmaktadır.⁷¹ Bunların yanı sıra arabuluculuk yapacak diplomatın veya kişinin dayanıklılığı, zekâsı, enerjisi, sabırlı olması da gerekli unsurlardandır.⁷² Güven duyulan ve itimat edilen arabulucuların daha etkin olduğu söylenebilir. Yukarıda sayılan tarafsızlık, objektif olma, güç, kaynak gibi faktörler de kabul edilebilirliği artırmaktadır. Çatışmanın gidişatıyla ilgili arabulucu tarafın direk çıkarlarının olmaması kabul edilebilirliği artırır.

Young, bir arabulucuda olması gereken en önemli özelliklerden biri olarak saygınlığı ekler. Yüksek seviyede prestij sahibi olması veya çatışmaların gözünde bir üne sahip olması gereklidir.⁷³ Saygının da birçok çeşidi bulunmakla beraber en çok görüleni otoriter saygıdır. Statü, derecelendirme, bilgi birikimi uluslararası saygı kapılarını aralamaktadır. İkinci saygı türü duygusal saygı, çatışmaların arabulucu olacak aktörün kendi durumlarıyla ilgili empati yapabileceği ve çözüm sunabileceği kanısı üzerinden gelişmektedir.⁷⁴

⁷⁰Christer Jönndon ve Karin Aggestam, “Diplomacy and Conflict Resolution”, Jacob Bercovitch, Victor Kremenyuk ve I. William Zartman (Ed.), **The Handbook of Conflict Resolution**, (33-51), Londra: SAGE, 2009, s.38.

⁷¹ Bercovich ve Schneider, s.148.

⁷² Bercovich ve Schneider, s.148.

⁷³ Young, “International Crises and Third-Party Functions”, s.84.

⁷⁴ Young, “International Crises and Third-Party Functions”, s.85.

1. 2. 2. 5. Güç-Kaynak

Güç ve kaynak kapasitesi konusuna çalışmaların birçoğunda değinilmeyerek göz ardı edilmektedir. Ancak arabulucunun çatışanlar tarafından tercih edilebilirliğini arttıran önemli etkenlerden birisi de güç ve kaynak kapasitesidir. Devletlerin güç kapasitesi ve kaynak kullanma esnekliği fazla olduğunda arabuluculuk sürecinin başarıya ulaşması daha muhtemeldir. Arabulucu sürece kendi çıkarlarını, perspektifini ve kaynaklarını dahil etmektedir.⁷⁵ Güç caydırıcılığı kaynak kullanımının da siyasi etki kabiliyetini arttırmaktadır. Arabulucu kaynakları, muhtemel antlaşmaya yaklaşmayı daha çekici hale getirmek adına ekonomik kaynak dağıtım kapasitesi veya arabulucunun askeri kapasitesi çatışma taraflarını masaya oturtmaya yetecek caydırıcılıkta olması beklenmektedir. Ancak bu görüşe alternatif olarak küçük-zayıf devletlerin arabuluculuk konusunda daha başarılı olduğu fikri de yaygındır. Küçük devletin stratejisi her ikisine de dayanmaz veya kaynaklarını büyük güce kıyasla daha az kullanır. Küçük devlet arabuluculuğunda genellikle tarafsız duruş ve tarafların temel çıkar ve kaygıların adil gözetimine dayanmaktadır.⁷⁶ Bu iki yaklaşımdaki farklılık arabulucunun stratejileri ve kimliği konusunda belirsizlikten kaynaklanmaktadır. Küçük devlet arabuluculuğunu destekleyenler, arabuluculuğu daha çok iletişimi kolaylaştırıcı, mesaj iletici aracı olarak görmekteyken güç ve kaynağı önceleyenler arabulucuya daha fazla sorumluluk yüklemektedir.

Kaynak denildiğinde bir ülkenin iklimi, coğrafi konumu, nüfus büyüklüğü, eğitim seviyesi, gelenekler ve kalkınma düzeyinden elde edeceği avantajları veya dezavantajları kastedilmektedir. Kaynaklara sahip olursa dahil avantaja çevirmek her zaman mümkün olamamaktadır.⁷⁷ Bunun yanında ülkelerin imkanlarından bahsedildiğinde ulusal para biriminin gücü, askeri kapasitesi, askeri kalitesi ve insanların yetenekleri sıralanmaktadır.⁷⁸ İmkanlar ve kaynaklar dış politika aracına dönüştürülebilir ve böylece ülkeler ellerini güçlendirilebilir. Gayri safi milli hasılası yüksek, para birimi güçlü ülkelerin bu imkanlarını havuç ve sopa politikası uygulamak için kullanabilirler. Kaynak

⁷⁵ Bercovitch, s.130.

⁷⁶ Randa, s.229.

⁷⁷ Elisabetta Brighi ve Christopher Hill, “Uygulama ve Davranış” Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne (Ed.), **Dış Politika Teoriler, Aktörler Örnek Olaylar**, (147-167), Prof. Dr. Nasuh Uslu (Çev.), İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2016, s.161.

⁷⁸ Brighi ve Hill, s.162.

kullanımı çıkarları çatışan tarafların üçüncü tarafça yapılacak maddi yardımlar çatışmaya kesin çözüm getirmese de kısa süreli durdurulmasını sağlayabilir. Çatışanlar alacağı yardıma odaklanarak çatışmayı ikinci plana atabilir. Aynı zamanda askeri kapasite açısından güçlü ülkelerin caydırıcılığı daha yüksek olacaktır. İtibar ve prestij sahibi ülkeler ise diplomatik faaliyetlerinde daha etkin olabilmektedirler.

Devletlerin kapasiteleri bakımından söz konusu olan farklılıklar, dış dünyada ne yapılabileceğinin temel belirleyicilerinden biridir.⁷⁹ Büyük güçler sahip olduğu sert güç kapasitesi, ekonomik gücü ve kültürel etki yeteneğiyle ister sert güç kullanarak isterse de farklı yollar deneyerek hedeflerine ulaşabilir. Öyle ki büyük güçlerin daha fazla insan kaynağı, bağlantısı ve parası bulunmaktadır.⁸⁰ Bu durum küçük devletlerde daha farklıdır. Küçük devletler özerkliğini koruma göreviyle karşı karşıyadır.⁸¹ Böyle bir devlet ise sadece diplomasiyi kullanarak uluslararası sistem de prestij sahibi bir arabulucu olabilir. Güçlü devletler farklı araçları aynı anda birbiri yerine kullanma imkanına sahiptir. Küçük devletler bu alternatiften yoksundur. Nitekim küçük devletler dış politika davranışlarını ve tepkilerini tırmanma ihtimalini akıllarında tutarak verirler. Buna ek olarak ekonomik yetersizlik, kültürel etki becerisinin eksikliği gibi nedenlerle caydırıcılıkları da düşüktür. Bu nedenle diplomatik dengeleri gözetme konusunda daha tecrübelidirler.

Büyük güçler nüfuzlarını kullanarak tarafların müzakere sonucuyla bir antlaşmaya varılmasında etkisini arttırabilirler.⁸² Özellikle çatışma taraflarından birinin müttefik olması ve çatışmanın tırmanmasının büyük gücün bölge politikalarına etkisi bulunması halinde arabuluculuk sürecinin sonuca ulaşma ihtimali daha yüksektir.⁸³ Bu sebeple büyük güçlerin arabuluculuk faaliyeti pasif veya kolaylaştırıcı stratejiler yerine aktif dış politika stratejisine yönelmektedir. Eşit güçlerin çatışmasında veya küçük- orta güçte devletlerin çatışmasında bir büyük gücün arabuluculuğu güç dengeleri açısından ikna edici olabilir. Ancak küçük ülke için böyle bir ihtimal olası değildir. Yapabilecekleri, çatışmada kendini potansiyel arabulucu olarak konumlandırmaktır. Güç faktörünün

⁷⁹ Brighi ve Hill, s.161.

⁸⁰ Brighi ve Hill, s.161.

⁸¹ Brighi ve Hill, s.161.

⁸² Randa, s.227.

⁸³ Randa, s.226.

eksikliği dolayısıyla küçük devlet arabuluculuğu kolaylaştırıcı ve pasif arabuluculuk stratejileri izleyerek prosedürel işleyişe odaklanacaktır.

Güç, özellikle şiddeti yüksek çatışmalarda arabulucunun sahip olması gereken önemli bir unsurdur. İnsan kaybının yüksek olduğu böyle çatışmalara süper güçlerin arabuluculuk yaptığı veya uluslararası örgütlerin dahil olduğu görülmektedir. Başarılı çatışma çözümünün ne olduğu konusunda net bir ifade kullanmak zor olsa da şiddetli çatışmaların ateşkese ulaşmasında büyük devletler veya uluslararası örgütlerin barış çağrıları işe yaramaktadır. Özellikle çatışmanın devam etmesi durumu büyük devletin politikalarına ve çıkarlarına ters düşüyor ise o çatışmanın durdurulması veya ateşkese ulaşılması daha muhtemeldir. Uluslararası arabuluculuk pazarındaki en önemli yapısal güç ABD'nin hegomonik statüsü gibi görünmektedir.⁸⁴ ABD başkanları iç politikadaki popülaritesini arttırma adına barış sorumluluğu görevleri üstlenmesi daha olasıdır.⁸⁵

Güç arabulucu olmak için hem avantajlı bir özellikleri hem de dezavantajları barındırmaktadır. Orta veya büyük ölçekli devletlerin oluşturacağı tehdit algısı arabulucunun tarafsızlığına, objektifliğine ve kabul edilebilirliğine gölge düşürebilmektedir. Asimetrik çatışmalarda büyük devletler üçüncü tarafın başka güçlü bir ülkenin sürece dahil olmasını ve dengeleri değiştirmesini istemeyecektir. Bu durumda çatışanlardan güçsüz olan taraf arabulucu olarak onun tarafını tutacak daha güçlü bir devlet isteyebilir ancak bu durum açıkça güçlü taraf aleyhine olacaktır. Üçüncü bir durumsa güçlü ülkenin çatışanlardan güçlü tarafın yanında yer alması küçük devletin müzakerelerdeki söz hakkını ortadan kaldıracaktır. Dolayısıyla her iki tarafında kabul edilebilirliği yakalaması için yine küçük bir devletin arabuluculuğuna öncelik verilir. Çatışmanın güçlü tarafı için küçük devlet itibar koruyucu bariyer olabilir ve bu şekilde müzakere masasına oturabilir. Zayıf taraf ise küçük devlet arabuluculuğunun empati yetisine güvenerek müzakere etmek isteyebilir.⁸⁶

⁸⁴ Bercovich ve Schneider, s.145.

⁸⁵ Bercovich ve Schneider, s.146.

⁸⁶ Fraihat, s.3.

1. 2. 2. 6. Ortak Kùltür

Uluslararası ilişkilerde belirli diplomatik normlar oturmuş olsa da kültürel farklılıkların ilişkilerin işleyişı üzerinde etkisi bulunmaktadır. Çatışanların etkileşimini etkilediğı ve daha geniş yapıların, etkileşimin bağı olduğı küresel sistemin işleyiş algısını kavrayabilmek için kültürel farklılıkları bilmek gerekmektedir.⁸⁷ Batıdaki düşük bağlamlı kültür ile doğudaki yüksek bağlamlı kültüre yaklaşım aynı olmamalıdır. Örnekle detaylandırmak gerekirse, Amerika kültüründe direkt olmak, spesifik olmak, açık sözlülük, yüzleşmek ve kendini net ifade etmek tercih edilir.⁸⁸ Araplar da ise genellikle doğrudan yüzleşmek tercih edilen bir yöntem değildir.⁸⁹ Bu yüzden üçüncü tarafın arabuluculuğı, hakem gibi yöntemler Araplar arasında uzun yıllardır kullanılagelmektedir.⁹⁰ Yüksek bağlamlı kültürlerde dolaylı konuşma ve diplomatik bir dil ile iletişim daha yaygındır.⁹¹ Sakin, meydan okumayan ve dolaylı bir dille konuşarak her iki tarafında olumsuzluk karşısında itibarlarını korumak istenir.⁹² Bu sebeple kültürel farklılıkları bilen arabulucu tercih sebebi olacaktır.

Misafir eden ülkenin karşılaması ve misafirperverliğı konusunda diplomatik düzenlemeler bulunmaktadır. Ancak bu konu özellikle Arap kültüründe daha hassas bir öneme sahiptir.⁹³ Karşılama, vedalaşmaya önem vermek, misafirini onurlandırmak ve kabalıktan kaçınmak çok önemlidir. Özellikle çatışma gerginliğı olan bir ortamda bu tür kültürel önemi olan unsurlar daha da hassaslaşmaktadır. Bu yüzden de tarafların kültürel dillerini bilen arabulucunun her iki tarafın da itibarını koruyarak süreci yürütmesi önemlidir. Yüksek bağlamlı kültürlerde grup aidiyeti ve bağlılık önemlidir. Dolayısıyla üçüncü tarafın grubun içinden olması da yine bir tercih sebebi olabilmektedir.

1. 2. 2. 7. Coğrafi Konum

Coğrafyanın arabuluculuk seçimi üzerine üç etkisi bulunmaktadır. Bunlardan ilki ortaya çıkacak ortak güvenlik tehdididir. Savaşın veya krizin kendi ülkesine sıçraması tehdidi

⁸⁷ Fisher ve Keashly, s. 31

⁸⁸ Al Saleh, s.19.

⁸⁹ Al Saleh, s.20.

⁹⁰ Al Saleh, s.60.

⁹¹ Al Saleh, s.20.

⁹² Al Saleh, s.20.

⁹³ Al Saleh, s.54.

ile arabulucu ülkeler de güvenlik kaygıları yaşayabilir. Bir diğer sebep çatışmanın tarafı olmayan ancak çatışan ülkelere coğrafi yakınlığı bulunan ülkelerin çıkarlarının bu durumdan olumsuz etkilenebilecek olmasıdır. Ticari faaliyetleri sekteye uğrayabilir veya şiddete dönüşmüş bir çatışmada mülteci akınıyla karşı karşıya kalabilir. Bu sebeple arabulucunun çatışma çözümü için yoğun bir çaba göstermesi muhtemeldir. Tüm bunları yaşamak istemeyen arabulucu çatışmanın çözüme kavuşması noktasında kaynak kullanmaktan da kaçınmayabilir. Son husus coğrafi yakınlık sebebiyle iletişim kanallarının kolay kurulacak olmasıdır. Yakın coğrafyadaki ülkelerin kültürel benzerlikleri, algılama şekilleri, kaygılarının ortaklıklar taşıması ve çatışma hakkında derin bilgiye sahip olması gibi sebepler dolayısıyla arabulucu ve çatışanlar arasında bir empati ihtimali olacaktır.

1. 2. 3. Arabulucunun Motivasyonları

Çatışma kadar yaygın olan arabuluculuk bir dış politika ve diplomasi aracı olarak sıklıkla başvurulan bir yöntemdir. Arabulucu çatışmaya kendi çıkarları, algılaması ve kaynaklarıyla dahil olmaktadır. Arabulucu olmak getirilerinin yanı sıra birçok riski de içinde barındırmaktadır. İlk olarak başarısız ilerleyen bir süreç arabulucu ülkenin itibar zedelenmesiyle sonuçlanabilir. Daha önce arabuluculuk rolü üstlenen ülkelerin sonraki çatışma veya krizlerde yine aynı rolü üstlenmesi muhtemeldir.⁹⁴ Prestijli bir politika olan arabuluculuk süreci gidişatına göre başarısız olduğunda itibar zedelenmesine yol açabilir. Bu süreçteki tutumu arabuluculuk konusunda tecrübeli olmadığı veya güvenilir bir aracı olmadığı izlenimini yaratabilir.⁹⁵ Bir diğer risk, arabulucunun taraf tutmakla suçlanması olabilir. Çözüm sağlanamaz bir antlaşmaya varılamazsa arabulucu taraflardan birini tutmak veya desteklemek suçlamasıyla karşı karşıya kalabilir ve diğer ülkeyle ilerleyen sorunsuz ilişkisi hasar alabilir. Bu şekliyle kaynak kavramına da yeni bir yaklaşım getirmektedir. Arabulucu bu süreçte en az ihtimalle zamanını ve dikkatini krize kanalize ederek de kaynak kullanmaktadır. Ekonomik, siyasi güç gibi kaynaklara başvurulması ve başarıyla ulaşılmaması neticesinde arabulucunun günah keçisi olarak addedilmesi ve iç politika da bu başarısızlığına karşın eleştirilerle muhatap olması ve en önemlisi uluslararası arenada küçük düşmek gibi bir durum ile karşılaşması muhtemeldir.

⁹⁴ Bercovich ve Schneider, s.140.

⁹⁵ Randa, s.218.

Arabulucu tutumun konjonktüre göre büyük devletleri zayıf ve güvenilmez gösterme ihtimali de bulunmaktadır.⁹⁶ Son olarak çatışmanın şiddetine bağlı olarak çatışanlar her ne kadar anlaşacak noktaya gelmiş görünse de zamanlama doğru ayarlanmadığında çatışmanın yeniden alevlenmesi riski bulunmaktadır.

Arabulucunun tüm risklere rağmen neden başka ülkelerin arasındaki krizlere dahil olduğu önemli bir sorudur. Geleneksel görüş hümanist bir yaklaşımla şiddeti azaltma ve çatışmaya çözüm bulma arzusuyla bunu açıklar. Bunun yanında arabulucular siyasi aktörlerdir ve çatışmayı çözmek ve oradan bir kazanç elde etmek için soruna dahil olur ve kaynak kullanırlar.⁹⁷ Arabuluculuk yapan devletler ve uluslararası örgütlerin temel motivasyonları ilk olarak siyasidir ve daha sonra ise arabulucular çıktılardaki sonucu elde edecekleri ödüllere odaklanır.⁹⁸ Dolayısıyla arabuluculuk bir dış politika aracıdır ve diğer siyasi aktiviteler gibi kar- zarar hesaplanması yapılarak sürece dahil olunur. Bunun yanında çoğunlukla gönüllük esaslı olsa da arabulucunun tüzüğünde çatışmaya dahil olunmasını gerektiren kesin bir madde bulunması halinde de dahil olmak durumunda kalınabilir. Kültürel olarak yaş ve statüye bağlı bir meşruiyet kaynağı olan devletler ve direkt olarak çatışma tarafları tarafından arabulucu olması talep edilmesi halinde çatışmanın üçüncü tarafı olabilirler. Bunlara ek olarak çatışmanın devamı arabulucu aktörün çıkarlarına zarar veriyorsa veya parçası olunan yapının korunma güdüsü de taraf olmasına sebep olabilir. Arabuluculuk yaparak tarafların takdirini kazanır ve vazgeçilmez bir aktör olur. Bu sayede etki alanı genişler ve sağlamlaşır. Bir arabulucu, arabuluculuk yoluyla, çatışmalı bir ilişkide meşru bir aktör haline gelir. Bu ilişkiyse çıkarlar, maliyet ve potansiyel olarak bazı ödüller içerir.⁹⁹

Özetle, arabuluculuk riskler barındıran ve dahil olunmadan önce hesaplaması yapılması gereken bir durumdur. Öyle ki arabuluculuk, arabulucunun ulaşılmaya çalışılan hedefe, üzerine tepki çekmeden veya minimum seviyede tepkiyle ulaşılmasını sağlayan siyasal bir araçtır.¹⁰⁰ Çatışma tarafları ve arabulucu arasındaki ilişki hiçbir zaman siyasi

⁹⁶ Henry Kissenger, *Diplomasi*, İbrahim H. Kurt (Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2000, s.222.

⁹⁷ Bercovitch, *A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflict*, s.134.

⁹⁸ Saida Touval, "Mediation and Foreign Policy", **International Studies Review**, vol 5, no. 4, 2003, s.91.

⁹⁹ Bercovitch, *A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflict*, s.134.

¹⁰⁰ Sadia Touval ve William Zartman, "Mediation in Theory" aktaran, Bercovitch, *A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts*, s.134.

çıklarından tamamen bağımsız değildir.¹⁰¹ Buradan hareketle motivasyon önerileri, hayatta kalma, prestij, rol biçme, çıkar sağlama veya etki alanını genişletme, kaynak erişim ile açıklamaktadır. Her aktörün arabuluculuk motivasyonu mevcut konjonktür ile doğrudan alakalıdır.

1. 2. 3. 1. Hayatta Kalma (Survival)

Küçük devlet arabuluculuk motivasyonunun en önemli kaynağı hayatta kalmaktır. Uluslararası sistemde büyük ve orta ölçekli ülkeler için uygulayabilecekleri dış politika alternatifleri çeşitlidir. Ancak küçük devletler bu alternatif ile sınırlıdır. Dış politikada çoğu zaman risk almaktan kaçınmak durumunda kalan küçük devletlerin zorlu görevleri için en etkili araçları diplomasıdır. Uluslararası ilişkilerin dinamik yapısı dolayısıyla küçük devletler kendi çıkarlarını koruma, bağımsız hareket edebilme ve çatışmaların ülkelerine sıçramasını önleme adına siyasi dengeleri gözeterek hareket ederler. Bunlara ek olarak ulusal kimlik tanımı için uluslararası sistemde bir role ihtiyaçları vardır. Ancak bu rekabet ortamına dahil olmadan ve çatışmadan kaçınarak yapılmalıdır. Bu sebeple küçük devletler diplomasi konusunda çok daha tecrübelilerdir.

Küçük devletler hayatta kalma konusunda usta sanatçılardır.¹⁰² Güçlü ve büyük devletler tarafından domine edilen uluslararası sistemde küçük devletlerin güvenliklerini sağlayarak ve hayatta kalma stratejileri birçok denge unsuru içermektedir. Küçük devletlerin hayatta kalmalarını sağlayabilecekleri, çatışmaları kendi ülkelerine sıçramasından koruyacak ve bağımsız dış politika duruşunu korumaları için tarafsızlık politikası izlerler. Bu politika ile bölgesel güçlerin hesaplamalarına dahil edilmezler.¹⁰³ Barış koruyucusu veya barış yapıcı görünümü bir ulusal güvenlik sağlama aracına dönüşür. Bu yöntem ile uluslararası ve bölgesel seviyede kentine muhalif veya rakip ülkelerin sayısını azaltarak arabuluculuğu bir hayatta kalma aracına dönüştürebilmektedir.¹⁰⁴

¹⁰¹ Bercovitch, A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts, s.134.

¹⁰² Mathias Mass, **Small States in World Politics**, Manchester University Press: Manchester, 1997, s.1.

¹⁰³ Steven E. Lobel, Neal G. Jasse ve Kristen P. Williams, “Why Do Secondary States Choose to Support or Challenge?”, **International Politics**, Vol. 52, 2, 146–162, s.153.

¹⁰⁴ Kamrava, s.556.

Tarafsızlık anlamı gereği uluslararası ilişkilerde ve bölgesel güvenlikte hiçbir ülkeye fayda sağlamaması gereklidir ancak bunun aksi durumlar yaşanabilmektedir. Bölgesel güçler veya çatışan ülkeler bundan fayda sağlamaktadır. Çatışan ülkeler küçük ülkenin tarafsızlığı dolayısıyla iletişim kanalını açık tutabilmekte, küçük ülke ise arabulucu olarak konumlanması nedeniyle çatışmanın kendine sıçramasını engelleyebilmektedir.

Çatışmaların süresi ne kadar uzarsa uzasın bir çözüme veya iletişime ihtiyaç duyulur. Bunun için çatışmanın gidişatını etkileyemeyecek üçüncü bir tarafa ihtiyaç duyulur. Küçük devletlerin uluslararası sistem üzerinde veya dengeler üzerinde etki gücü pek olası değildir. Bu sebeple arabulucu olarak seçilebilirler. Çatışmaya taraf olmayan ve çatışma üzerinde bir çıkarı bulunmayan üçüncü taraf arabulucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sayede küçük devletler çatışmadan etkilenmeyerek uluslararası sistemde bir arabulucu olarak rol alabilmektedirler. Hem dış politikalarında bağımsız olabilmekte hem de güvenliklerini sağlayabilmektedirler. Başarılı arabuluculuğun sonucu ile de diğer çıktıları elde edebilmektedir.

1. 2. 3. 2. Prestij

Arabuluculuk yoluyla elde edilecek prestij hem büyük güçte devletler için hem de küçük güçte devletler için önemlidir. Ancak farklı çıktılarına odaklanırlar. Küçük devletler uluslararası sistemde sahip olacakları prestije odaklanırlar. Büyük devletler ise çatışma ve kaos üreten değil barış sağlayıcısı ve çözüm üreten ülke görünümü sayesinde içerideki eleştirilere maruz kalmayacak veya bu eleştiri azaltacaktır. Bir arabulucunun hedefi itibarını artırmak veya seçmenlerini memnun etmek olabilir.¹⁰⁵ Özellikle bir araya gelmesi muhtemel olmayan tarafları bir araya getirmekle veya köklü bir çatışmanın çözüme kavuşturulmasında etkili olmakla ulaşılması zor bir görevi yerine getirdiği için saygınlığı artacaktır.

1. 2. 3. 3. Rol Belirleme

Rol belirleme motivasyonu yine küçük devletler için ikna edicidir. Uluslararası sistemde görünürlükleri az olan küçük devletler kendilerine biçtikleri arabulucu rolünü kullanabilirler. Bir ülkenin arabulucu rolü üstlenmesinde o ülkenin uluslararası sistemi

¹⁰⁵ Akpınar, s.253.

algılama şekli, iç politika ve dış politika hedefleri belirlemektedir.¹⁰⁶ Yukarıda değinildiği gibi bu sayede hem kendilerini çatışmadan koruyabilecek hem de politika izleyebilecektir. Krizlerde arabulucu olarak görev alan aktörlerin tercih edilebilirliği de bununla ve başarı derecesine bağlı olarak artmaktadır.¹⁰⁷ Dolayısıyla daha önce arabuluculuk yapmış ülkeler bu şekilde anılmaya devam etmektedir. Örnek olarak özellikle Kuzey Avrupa ülkeleri bu konuda uluslararası sistemde ünlenmiştir. Filistin ve İsrail arasındaki görüşmelere ve daha birçok görüşmelere başkenti Oslo’da ev sahipliği yapan Norveç’e biçilen rolün anlaşılması açısından önemlidir.

1. 2. 3. 4. Çıkar-Etki Alanını Genişletme ve Kaynak Erişimi

Orta ve büyük ölçekli ülkeler çıkarları doğrultusunda etki alanlarını genişletmek ve hedefledikleri kaynaklara ulaşmak adına arabuluculuktan yararlanabilmektedir. Küçük devletlerin motivasyon kaynağı doğrudan etki alanlarını genişletmek ve kaynaklara erişmek olmasa da yaptıkları arabuluculuk sonucunda bu imkanı yakalayabilirler.

Genellikle büyük ülkeler arabuluculuk yaptıkları çatışmalar sonrasında bu çıktıyı direkt olarak elde ederler. Rekabet halinde olunan ülkeleri kışkırtmadan arabuluculuk yapılan çatışmaya taraf ülkeler üzerinde etki sahibi olunabilir. İkna aşamasında diplomatların kullanabilecekleri ekonomik kaynaklar etki alanının genişlemesinde etkindir. Çatışma çözümü sonrasında varılacak antlaşmada arabulucunun hedefleri gözlemlenebilir.¹⁰⁸ Kamuoyu kendilerini tehdit altında hissetmedikçe ülkelerinin savaşa katılması konusunda istekli değildir. Büyük güçlerin hayatta kalmadan çok daha fazlasını hesap etmeleri gerekebilir.¹⁰⁹ Uluslararası sistemdeki dengeleri gözetmek zorunda olmaları için hem kamuoyuna rahatlatmak hem de çıkar ve hedeflerine ulaşmak için arabuluculuktan yararlanırlar. Özellikle ihtiyacı olan veya güvenliğini sağlama almak istenilen su, yeraltı zenginlikleri gibi konularda arabulucunun ihtiyaçlarına erişimi kolaylaştırır. Arabulucunun başarılı olmasının çıktısı olarak çatışan ülkelerle bu alanlarda antlaşmaya varabilir.

¹⁰⁶ Akpınar, s.253.

¹⁰⁷ Kamrama, s.540.

¹⁰⁸ Toval, s.94.

¹⁰⁹ Toval, s.94.

Uluslararası çatışmada arabulucunun bir hedef veya çıkarının olmaması olası değildir. Ancak bu durum çatışan ülkeler açısından arabulucunun kabul edilebilirliğini azaltan bir durum olabilmektedir. Eğer arabulucunun bu süreç sonrasında elde edeceği çıkar çok aleni bir hal alırsa ve çatışanların arabulucuya olan güvenleri azalıp kendi çıkarlarının gözetilmediği fikrine kapılırlarsa alternatif arayışına girebilirler. Böyle durumlarda ise çatışmaya en uzak ve tarafsız arabulucu tercih edilir.

1. 3. Küçük Devlet Arabuluculuk Özellikleri ve Motivasyonları

Geleneksel uluslararası ilişkiler teorileri küçük devletlerin uluslararası sistemdeki varlıklarını önemsiz görmekte ve küçük devletleri zayıf ve kırılgan olarak nitelemektedir. Buna karşın izleyebilecekleri politikaları çok sınırlı tutmaktadır. Küçük gücün de dış politika davranışı hedeflerine göre şekillenir. Hedefleri açısından mütevazı olan küçük devletler görece daha az uygulama sorunuyla karşılaşır. Çıkarları ulusal güvenlik temellidir. Etrafında kriz ve çatışmanın varlığı küçük devlet için riskli bir ortam doğurmaktadır. Bu devletler daha güçlü devletleri kızdıracak ya da kendi üzerine tepki çekecek uygulamalardan kaçınırlar.¹¹⁰

Küçük devletlerin dış politikada manevra alanları büyük güçlere göre sınırlıdır. İlk olarak güvenliklerini sağlamak ve uluslararası sistemde var olabilmek için dengeleme politikası izleyebilir. Dengeleme politikası ile uluslararası sistemdeki konumunu değiştirmeyi hedefleyerek risk alabilecek küçük devletleri takip edebilir. Bu politikaya alternatif olarak bir hegomonun peşine takılma(*bandwagoning*) politikası uygulayabilir. Bu en sık görülen küçük devlet dış politika uygulamalarından biridir ancak bu durumda hegomondan bağımsız dış politika izleme imkanı kalmaz. Dengeleme ve peşine takılma strateji yelpazesi arasında kalan saklanmak (*hiding*), yarmak (*wedging*), çitlemek (*hedging*) gibi ne tamamen bağımsız ne de tamamen bağımlı olduğu dış politika stratejilerini de takip edebilirler.¹¹¹ Küçük devletler güç dengesine, uluslararası örgütlere ve uluslararası hukuka ihtiyaç duyarlar. Bunlar büyük güçlerin kullanabilecekleri araçlar olabilirken küçük devletler bunlara bağımlıdır.

¹¹⁰ Brighi ve Hill, s. 159.

¹¹¹ Hasan Basri Yalçın, “Uluslararası Sistem ve İstikrar: Kavramsal Bir Değerlendirme”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Nisan 2015, s.15.

Ülkelerin gücüne bakılmaksızın dış politika hedeflerine ulaşılması uygun araçların tercih edilmesine bağlıdır.¹¹² Küçük devletlerin pasif dış politikasının iki önemli çıktısı ise tarafsızlık ve diplomatik açıklıktır. Norveç, İsviçre, Avusturya, Umman gibi pasif, tarafsız ve bağımsız bir dış politika duruşu sergileyen ülkeler bu doğrultuda farklı alternatiflere yönelmektedir. Krizlere taraf olmayan bu ülkelerin uluslararası sistemde kendileri için belirledikleri rol ekseriyetle arabuluculuktur. Başkentlerinin isimleri en çetrefilli krizler ve büyük savaşlar sonucu imzalanan antlaşmalarla anılmaktadır. Holsti, küçük devletlerin arabuluculuk eyleminde bulunma eğilimini çatışmaya direkt olarak müdahil olmasının mümkün olmamasıyla açıklamaktadır. Düşük statüleri ve uluslararası ilişkilere katılım düzeyleri belirli görevleri- rolleri üstlenmelerini sağlar.¹¹³ Bu durumda küçük devletlerin tarafsız duruşu özellikle çatışan ülkelerin yeniden görüşmeye başlamaya karar vermesi halinde bir ihtiyaca dönüşmektedir.

Büyük güçlerin taraf tutmayarak, arabuluculuk rolünü üstlenmesi ve risk almaktan kaçınması uluslararası sistemin dinamikleri açısından tercih edilen bir yaklaşım değildir. Büyük güçlerin doğrudan çıkarları olması halinde arabuluculuk yapması daha muhtemeldir. Bu sebeple çatışanlar, anlaşmazlık konusunda, çatışılan yerle ilgili bir çıkarı bulunması halinde büyük güç arabulucu olarak rol oynamaya isteklidir. Bu sebeple çatışanlar büyük devlet arabuluculuğu tehdit olarak görebilmektedirler. Çatışanlar büyük devlet arabuluculuğunda iki ihtimalle karşı karşıyadırlar, ilk olarak teklifleri kabul ederek antlaşmaya varırlar ve büyük gücün kaynak dağıtımından yararlanabilirler ikinci olarak çözüme mesafeli durup çatışmayı tırmandırabilirler. Böyle bir durumda büyük gücün diplomasiden bir sonraki aşamaya geçerek ekonomik ve siyasi ambargolarına muhatap olabilir. Bu durumda büyük güç arabuluculuğunda istenmeyen antlaşmalara imza atılabilir. Arabuluculuk hassas ilerleyen ve gizlilik esasları olan bir süreçtir. Büyük gücün ise birçok dış politika alternatifinin olması dolayısıyla bu alanda yüzünü korumasını gerektirecek bir hassasiyete sahip olamayabilir. Asimetrik bir çatışma da bir orta veya büyük ölçekli gücün arabuluculuğunda başka üçüncü güçlü taraf kabul etmeyecektir. Kendiyle eşit güçte veya daha güçlü olan bir ülkeye kendi ulaştığı antlaşma dolayısıyla zafer hissini veya prestijini vermek istemez.

¹¹² Brighi ve Hill, s.160.

¹¹³ Randa, s.226.

Genellikle küçük devlet müdahalesi asimetrik çatışmalara en uygun olandır. Yapısal olarak üçüncü tarafın varlığı güçlü tarafı tehdit etmeden zayıf tarafa güç eklemektedir. Bunun yapılmasından güçlü taraf tehdit algılamamaktadır.¹¹⁴ Büyük güçlerin zayıf veya küçük güçlere göre dış politika uygulamalarında daha az sorunla karşılaştıkları söylenebilir.¹¹⁵ Büyük güç arabuluculuğunun daha fazla sonuç verdiği düşünülse de bu arabuluculuğun diplomatik esaslarından ziyade caydırıcılık üzerinden olmaktadır. Kurucu liderlerin kendi seçmenlerine kararlarını rasyonelleştirmek için ek bir ihtiyaç duyulursa, küçük devlet müdahalesi uygun değildir ve başarılı olma olasılığı düşüktür.¹¹⁶ Küçük devletin arabulucu olduğu çatışmada-krizlerde gerginlik azalırken süper güç müdahalesinde gerginlik daha da tırmanabilmektedir.¹¹⁷

Küçük devlet arabuluculuğunun tercih edilmesinin en önemli sebebi, tehdit oluşturmamasıdır. İkinci bir sebep olarak diplomatik olarak tecrübeli olmaları söylenebilir. Dış politika uygulamaları artan ölçekli olarak ele alındığında ilk adım her zaman diplomasi öncelemeyi gerektirir. Güçlü devletler diğer aşamalara geçebilecekleri gibi küçük devletler diplomasi basamağında kalırlar. Diplomatik yollarla, uluslararası arenada çatışılan taraf ve diğer ülkelerle görüşülerek sonuca ulaşmaya çalışılır. Bu noktadan sonra gelen adımlar ülkelerin kaynaklarıyla orantılı olarak ilerler. Yaptırımlar, siyasi müdahale ve askeri müdahaleye kadar gidebilir. Diğer ülkeleri karşısına almak istemeyen küçük devletler de bu durumla çok karşılaşmaz. Küçük devletler diplomasi basamağına büyük oranda sıkı sıkıya bağlı kalır ve tüm ülkelerle diplomatik kanalları açık tutmaya gayret ederler.

Arabulucunun itibar kurtarıcı bir yanı olmalıdır. Köklü anlaşmazlıklarda tarafların bir araya gelmesi, aynı masada oturması mümkün değildir. Bu gibi durumlarda arabulucunun tarafların birbiri üzerindeki yakıştırmaların ve verilen tavizlerin üstünü örtmelidir. Düşmanla iş birliği yapılıyor izlenimini yaratmadan süreci ilerletmeli ve taviz, rüşvet veriliyor gibi imajlardan korumalıdır. Uluslararası arabuluculuk sahasında uluslararası

¹¹⁴ Randa, s.227.

¹¹⁵ Brighi ve Hill, s.159.

¹¹⁶ Randa, s.226.

¹¹⁷ Fraihat, s.1.

örgütlerin yerine küçük devletler arabuluculuk yapmaktadır. Bu eylemin kurumsal bir şekilde yapılması eşsiz olabilir: Arabuluculuk yapmak için gerekli yeteneklere sahip kişilerin, ayırt edici bir işleyiş ve en üst düzeydeki otoriteye ulaşma imkânı tanıyan bürokratik bir yapının kurulması gereklidir.¹¹⁸ Zayıf devletlerde karar alma belirli bir grubun elindedir, bu da süreçte bürokrasiye takılma engelini ortadan kaldırır ve hızlı karar alma ve uygulamayı kolaylaştırır ve böylelikle iç kamuoyunun tepkisini gözetme zorunluluğu azalır. Arabulucular kamuoyunun sürecini yakından takip etmesini istemezler ve gizli tutarlar.

Küçük devletin arabulucu olma süreci ilk olarak çatışma taraflarına başka şekillerde yardım etmesiyle başlamaktadır. Taraflar müzakereye hazır olduklarında küçük devlet arabuluculuğa başlayabilmektedir. Küçük devletin dahil olduğu bir anlaşmazlıkta pazarlıkların ikili devam etmesi muhtemeldir ancak büyük gücün arabulucu olarak dahil olmasıyla pazarlık üçlü bir yapıya dönüşebilmektedir. Küçük devletler uluslararası arabuluculukta zorlama yöntemlerini kullanmaktan ziyade ikna yöntemine başvururlar. Çünkü küçük devletler uluslararası ilişkilerde krizlere direkt taraf olmazlar. Uluslararası krizlere direkt müdahil olmaması dolayısıyla küçük devletleri arabulucu yapmaktadır. Böylelikle küçük ülkeler, çatışmanın tırmanmasını durdurma-yavaşlatma ve güven artırıcı- oluşturuıcı önlemler politikalarını takip ederek sürece katkı sağlayabilirler. Ancak küçük devlet arabuluculuğunun olabilmesi için tarafların bu konuda gönüllü ve istekli olması önemlidir.

Küçük devletlerin arabulucu stratejileri de üçe ayrılır; Kolaylaştırma (*Facilitation*): mesaj taşıma, bilgi araştırma, temin etme ve doğrulama taraflar arasında iletişimi kurma bunlardan ilktir. Yöntemsel Strateji (*The procedural strategy*): bir adım ötesi, çözüme dahil olmasıdır. Arabulucunun çözüm sürecinde dahil olması ve kontrolü elinde tutmasıdır. Gündemi belirler ve ortamın uygunluğunu ayarlamak sorumluluğunu üstlenir. Üçüncüsü ise manipulasyon (*Manipulation*): caydırıcı- etkili bir güç kullanarak ikna etmedir. Ancak arabulucu güçlü devlet olmalıdır.

¹¹⁸ Randa, s.229.

BÖLÜM 2: KÜÇÜK DEVLET ARABULUCULUK ÖRNEĞİ: UMMAN SULTANLIĞI

Basra Körfezi geçtiğimiz elli yıl boyunca çalkantılı, hassas ve kırılgan yapısıyla krizlerle, çatışmalarla ve savaşlarla iç içe olan bölgelerden biri olmuştur. Arap- İsrail savaşları, 1973 Petrol ambargosu, 1979 İran İslam Devrimi, Sovyetler'in Afganistan işgali, 1980-1988 İran- Irak savaşı, 1990 Kuveyt'in işgali, İran nükleer krizi, 2003 Irak'ın işgali, 2011 Arap baharı, 2015 Yemen savaşı, 2017 Katar krizi gibi siyasi tarih açısından önemli bir dizi kriz ve savaş yaşanmış ve bu durumdan körfeze kıyısı olan küçük Arap ülkeleri direkt veya dolaylı olarak etkilenmiştir. Bununla beraber gelişen bu olaylar karşısında Körfez'in güneydoğusunda yer alan Umman Sultanlığı diğer ülkelerden ayrılarak takip ettiği dengeli ve sessiz diplomasiye dayanan, pasif, pragmatik ve statükocu dış politika anlayışı neticesinde kendini çatışma ve krizlerden korumayı başarmıştır. Dış politikada diğer Körfez ülkelerinden farklı yaklaşımlar geliştiren Umman Sultanlığı'nın temel perspektifi realist, bağımsız ve güvenlik temelli olmuştur. Bu sebeple elli yıllık Sultan Kabus yönetimi çatışma ve savaşların hiçbirine aktif olarak taraf olmadan tamamlanmıştır. Bu haliyle Umman Sultanlığı'nı Ortadoğu bölge siyasetinin görünür aktörlerinden biri olarak ele almak zor olsa da bulmacanın içinde önemli ve kilit bir yer tutmaktadır. Bu önemini daha çok dış politika anlayışı, tarihsel ve kültürel kökenleriyle elde ettiği arabulucu kimliğine dayandırmak mümkündür.

Umman dış politikasının şekillenmesinde etkili olan ilk faktör diğer Körfez İş birliği Konseyi (KİK) ülkelerinin¹¹⁹ aksine stratejik öneminin ana kaynağının sahip olduğu petrol yataklarından ziyade coğrafi konumuna dayanmasıdır.¹²⁰ Bu durum Umman'ın dış politikasının jeopolitik bağlamda ele alınmasına yol açmıştır. Denizcilik geleneğinin köklü olduğu Umman uluslararası ticaret açısından hayati öneme sahip deniz yolları üzerinde konumlanmaktadır. Basra Körfezine kıyısı bulunan Sultanlık, Umman Körfezi, Arap Denizi ve Hint Okyanusu'nun birleştiği bir noktada yer almaktadır. Bununla beraber yüksek derecede stratejik ve ekonomik öneme sahip olan Hürmüz Boğazı da Umman'ın stratejik önemini arttırmaktadır. Dünya petrol ve sıvılaştırılmış doğalgaz ticaretinin can

¹¹⁹ Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt, Bahreyn ve Umman Sultanlığı

¹²⁰ Joseph A. Kechian, **Oman and the World the Emergence of an Independent Foreign Policy**, Santa Monica: RAND, 1995, s.15.

damarı olan boğazın kontrolü İran ile birlikte Umman tarafından sağlanmaktadır. Coğrafi konumunun avantajlarının yanı sıra Yemen, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) kara sınırı İran ile de deniz sınırı komşusu olan Umman bölgesel aktörler arası rekabetin ortasında kalmaktadır. Bu durum hem bölgesel hem de uluslararası aktörlerle olan ilişkisinde etkili faktör olmuştur.

Dış politikanın şekillenmesinde etkili olan ikinci faktör ise Umman'ın tarihsel ve kültürel kökenleridir. İmparatorluk geleneğine sahip olması ve devlet olma sürecinde diğer KİK üyesi ülkelerin aksine tarihi köklerinin bulunması hali hazırdaki dış politika pratiklerine dönüşmüştür.¹²¹ Üçüncü olarak ise Sultan Kabus bin Said al-Said'in liderlik özellikleri eklenebilir. Uzun vadede Sultan Kabus'un maceradan uzak, aşırılığa kaçmayan dış politika anlayışı uluslararası arenada saygınlık kazanmasını sağlamış ve güvenilirliğini arttırmıştır.¹²² Bölgesel ve küresel meselelere gerçekçi bir yaklaşım ile sağlam muhakemelerde bulunarak ilişkilerini krizlere neden olmadan öngörülü olarak ele alabilmiştir.¹²³ Siyasi konumunu tutarlı bir şekilde rasyonel yaklaşımlarla belirleyen Sultan Kabus, hoş görü ve nezakete de önem vermiştir.¹²⁴

Dış politikanın şekillenmesinde etkili olan dördüncü faktör ise Sultan Kabus dönemi bölgesel istikrar ve güç dengesinin vurgulandığı üç aşamalı güvenlik algısı olmuştur. İlk olarak 'kendi kendine yetebilme' ikinci olarak 'bölgesel dengelerin korunması' ve son olarak üçüncü bir gücün başta ABD veya İngiltere'nin 'bölgesel denge içinde kendini konumlandırması' kalıcı güvenliğin sağlanması ve istikrarlı bir bölge için gerekli görülmüştür. Sultan Kabus güvenlik algısını "Dünyanın bu bölgesindeki istikrarsızlık birçok endişeye yol açıyor. Bu yüzden her zamankinden daha fazla bir arada olmalıyız. Bir arada ama kendi başımıza ayakta durarak" diyerek özetlemiştir.¹²⁵ Bununla beraber hem içeride hem de dışarıda bağımsız politika gütmek isteyen Umman, Batılı güçlerin

¹²¹ Majid al-Khalil, "Oman's Foreign Policy: Foundation and Practice", "Yayınlanmamış Doktora Tezi", Florida International University, 2005, s.274.

¹²² Kechian, s.37.

¹²³ Khalil Yahya al-Handali, "National Identity and It's Impact on Shaping Oman's Contemporary Foreign Policy", "Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi", Katar Üniversitesi, 2019, s.52.

¹²⁴ Umman Sultanlığı Dışişleri Bakanlığı Resmi web sitesi, **Foreign Policy**, <https://www.mofa.gov.om/?p=796&lang=en> (10 Ağustos 2020).

¹²⁵ Georgie Anne Geyer, "A Rare Interview with H.M. Sultan Qaboos of Oman", **Worldview**, Ocak-Şubat, 1980, s.11.

bölgedeki varlığını gerekli görmesine rağmen ABD ve diğer bölgesel aktörlerle olan ilişkisinde bütünüyle peşine takılma (*bandwagoning*) politikasını reddederek hareket etmiştir.¹²⁶ Bunun alternatifi olarak ise ülkesinin gücünü ve kapasitesini hesap ederek ve ilişkilerinde daha çok diplomasiyi önceleyerek hareket eden Sultan Kabus, Umman'ı bölgenin arabulucusu olarak konumlandırmayı başarmıştır.

2. Umman Arabuluculuğu

Arabulucu tercihinde ve başarılı arabuluculukta etkili olan tarafsızlık-objektiflik, güvenilebilirlik, diplomatik kanalların açık tutulması ve kabul edilebilirlik, Umman dış politika ilkeleriyle benzer özelliklere sahip olmuştur. Ayrıca Umman'ın çok kültürlü yapısı ve coğrafi konumu da arabuluculuk için önemli avantajlar oluşturmaktadır. Bununla birlikte küçük devlet yapısıyla güç ve kaynak kullanımı sınırlılığının tehdit oluşturmaması hasebiyle de tercih edilebilirliğini artmıştır. Ancak kaynak ve güç eksikliği aynı zamanda süreçlerin hızlıca sonuca ulaşmasında engel oluşturmıştır.

2. 1. Umman'ı Arabulucu Yapan Özellikler

1970 öncesi dünya siyasetinin izole ve geri kalmış ülkelerinden biri olan Umman ve Maskat Sultanlığı'nın gidişatı Sultan Kabus'un liderliğiyle büyük ölçüde ve hızlı bir şekilde değişmiştir. Değişim yalnızca Umman'ın sosyo-ekonomik yapısıyla sınırlı kalmayarak, dış politikasında ve bölge siyasetinde de yaşanmıştır. Sultan Kabus ilk olarak 1962-1976 yıllarında süren Umman'ın Yemen sınırında yer alan Dhofar'daki¹²⁷ ayaklanmayı çözmeye odaklanmıştır. Uluslararası ve bölgesel aktörlerin desteklediği ayaklanmanın çözümü için dış yardıma ihtiyaç duyan Sultanlığın ilk diplomasi sınavı ve uluslararası arenadaki izolasyonunu kırma çabaları bu olay ile olmuştur. Umman'ın uluslararası sisteme dahil olmasını sağlamak adına Sultan Kabus önce Birleşmiş Milletler

¹²⁶ Badr bin Hamad al-bu Said, "Small States' Diplomacy in the Age of Globalization: An Omani Perspective, **The Review of International Affairs**, Vol.3, No.2, Winter 2003, s.353.

¹²⁷ Güney Yemen, Sovyetler Birliği, Çin ve Irak destekli Marksist- Komünist isyancılar Sultanlık karşında isyan başlatmıştır. 1976'ya kadar süren iç savaş İngiltere ve İran'ın yardımlarıyla çözüme kavuşturulmuştur. Modern Umman'ın yeniden kuruluşu olarak bu tarihe işaret edilmektedir. Sultan Kabus bu süreçte askeri müdahalelerle kontrol aldığı bölgelere yaptığı yarımalar, isyancılar için af ilan edilmesi gibi uygulamış olduğu hoş görü politikalarıyla hem içeride hem de uluslararası alanda destek kazanmıştır.

(BM) ve BM'nin uzmanlık kuruluşlarına sonra Arap Ligi'ne üyelik başvurusunda bulunmuştur. Hemen ardından diplomatik misyonlarını arttırma girişimlerini başlatmıştır. Uluslararası ve bölgesel örgütlere üye olmak, İngiltere'nin desteklediği saray darbesiyle tahta geçen Sultan'ın meşruiyetini kazanması için ve ayrıca iç politikada ihtiyaç duyduğu ekonomik yardımları elde edebilmesi açısından önemli olmuştur.¹²⁸ Bununla beraber Arap Ligi üyeliği sürecinde Suudi Arabistan,¹²⁹ Güney Yemen ve Irak'ın¹³⁰ muhalefeti ile karşılaşmıştır. Bu dönemde Sultan Kabus ülkesinin her cepheden muhalefetle karşı karşıya olduğunu ve bu durumu en açık şekilde Arap Ligi üyelik başvurusunda görüldüğünü belirtmiştir.¹³¹ Sultan Kabus'un bu süreçte Londra bağlantısını kullanmanın yanında Suudi Arabistan ve Güney Yemen ile ayna safta olduğu yönündeki eleştiriler karşısında uyguladığı diplomatik manevralar netice vermiş ve Umman'ın Arap Ligi'ne üyeliği tamamlanmıştır. Bu sayede Umman'ın bölgesel ve uluslararası arenada meşruiyeti sağlanmıştır. Hem içeride hem de dışarıda sorunlarını çözmek için çok az kaynağı bulunmasına rağmen bağımsız dış politika izlemek isteyen Kabus'un uluslararası ve bölgesel örgütlere üye olmasından bu yana uygulamış olduğu dış politika tercihleri Umman'ın arabuluculuğunu fazlasıyla pekiştirmiştir.

Birinci bölümde çatışma çözümü yöntemi olarak arabuluculuk kısmında anlatıldığı üzere, arabulucu, çatışanlar için uygun ortamı sağlayan veya taraflar arasındaki bilgi alışverişinin iletimi görevini üstlenen veya tarafların antlaşmaya varması için kaynak ve güçlerini kullanan ikna edici bir aktördür. Arabulucular çatışmaya dahil olmaz ve bir sorun karşısında antlaşmaya varılması için çabalarlar. Özellikle tekrar bir araya gelemeyecek hale gelen çatışanlar için diyalog ortamının tekrar oluşturulması ve bir iletişim kanalı kurularak çatışmanın yatıştırılması hedeflenir. Siyasi, diplomatik, ekonomik kaynak ve güç kullanılarak da bu sonuca ulaşılabilir. Varılan sonuç ile kısa süreli bir ateşkes olabileceği gibi uzun süreli barış ortamını sağlayacak bir antlaşma da imzalanabilir. Bu sayede arabulucu, çatışmanın oluşturduğu güvenliksiz ortamdan

¹²⁸ Kechian, s.48.

¹²⁹ İmameti savunan ve Maskat'tan bağımsız bir Umman devleti kurma girişimlerinde bulunan Şeyh Galib konusunda Suudi Arabistan ile aralarında anlaşmazlık bulunmaktaydı. Oman's FP: Foundation and Practice, s.145.

¹³⁰ Dhofar'daki isyancı gruplara destek veren Güney Yeme, Dhofar'da bir devrim gerçekleştiği ve bu sebeple Umman'ın bağımsız bir ülke olarak Arap ligine üye olmasına karşı çıkmıştır.

¹³¹ Al-Khalil, s.26.

kurtulur, çatışanlarla ilişkilerini düzeltir ve birçok avantaj elde eder. Çatışma çözümünde etkili olacak arabulucunun bölge, taraflar ve çatışmanın konusu hakkında bilgi sahibi olması beklenir. Bunun yanında tarafların müzakere masasına oturtulmasını sağlayacak güç, kaynak gibi ikna edici unsurlar süreçte arabulucunun işini kolaylaştırır.

Küçük devlet statüsündeki ülkeler arabulucu olmak ve arabulucu pazarında tercih edilebilirliklerini arttırmak istiyorlarsa sahip olması gereken bazı nitelikler bulunmaktadır. İlk olarak genel kanı arabulucunun tarafsız ve objektif olması yönündedir. Bu durumu sağlamak mutlak olarak mümkün olmasa da söylem bazında bunu devam ettirmeleri önemlidir. İkinci olarak diplomasi kanallarının açıklığı elzemdir. Bu durumda barışçıl ülke profiline sahip olmalı ve tüm taraflarla iletişim kurabilecek yetenekte olmalıdır. Üçüncü olarak ise güvenilirlik şartı bulunmaktadır. Arabuluculuğun gizlilik esaslı ve devletlerin uluslararası kamuoyunda ve iç kamuoyunda itibarlarını korumaları son derece önemli olduğu için arabulucu ülkenin çatışanlar tarafından güvenilmesi gerekmektedir. Güvenirlilik olmaması halinde arabuluculuk süreci sonrasında bir çıktı elde etmek olası değildir. Dördüncü olarak arabulucunun taraflarca kabul edilebilir olması önemlidir. Arabulucunun kabul edilebilirliğini sağlayan etken ikili ilişkileridir. Diğer tüm şartları içinde barındırması buna imkan sağlayacaktır. Bu dört madde bir ülkenin dış politikasını ve uluslararası ilişkileri ele alış şekli olabilirken bunların yanında ülkenin gücü-kapasitesi, coğrafi konumu ve kültürel yapısı da arabulucu tercihinde etkili olabilmektedir. Güç, arabuluculuk süreci için caydırıcılığı çok yüksek bir etken olsa da güçsüz devletler çatışanlara tehdit oluşturmaması veya rekabet unsuru olmamaları açısından tercih sebebi olabilmektedir. Kültürel yapı benzerlikleri hassas bir süreç olan ve gerginliğin çok yüksek olduğu müzakere süreçlerinde ortak diplomatik normların yanı sıra tarafların hal ve hareketlerini anlamlandırabilecek kapasitede bir arabulucunun varlık sürecini kolaylaştıracaktır. Tüm bu etkenlere ilave olarak coğrafi konum avantajlarının da ülkenin arabuluculuk tercihinde önem arz ettiğini belirtebiliriz.

Umman'ın dış politikasının temel ilkeleri ile arabulucu ülke nitelikleri arasında ortak özellikler bulunmaktadır. Aynı zamanda hem coğrafi hem de etnik ve mezhepsel çeşitliliğe sahip olması, imparatorluk geçmişi ile birlikte kompleks ve hoş görüye dayanan kültürel kimliği de Umman'ın arabuluculuk rolünü pekiştirmektedir. Coğrafi

olarak ateş hattında konumlanmış ve önemli su yollarının kontrolünü elinde tutması ile çatışmalara çekilmek istenmeyen Umman arabulucu olarak konumlandırılmaktadır. Güç ve ekonomik kaynak kullanımının düşüklüğü arabulucu tercih edilebilirliğine olmasa da uzun vadeli sonuçlara ve antlaşmalara ulaşılmasında bir engel olmaktadır.

Tüm bunlar ışığında ilk olarak Umman'ın dış politika ilkeleri ve arabulucu karakteri arasındaki benzerliklere ikinci olarak ise coğrafi konum ve kültürel yapısının avantajlarına değinilecektir. Bunun akabinde küçük devlet statüsünde değerlendirilen Umman Sultanlığının güç ve kaynak kapasitesinin arabuluculuk sürecine olan etkisi ele alınacaktır.

2. 2. Umman Dış Politika İlkeleri

Umman'ın arabulucu rolünü pekiştirmede Sultan Kabus dönemi dış politikasının dört temel ilkesi ve bu ilkelere sıkı sıkıya bağlılığı etkili olmuştur. İlkelerden birincisi diğer ülkelerin iç meselelerine ve işlerine karışmamaktır. Sultan Kabus ülke lideri ve halkı arasında bir problem veya kriz varsa bu durumun çözülmesini o ülke hükümetinin görevi olarak görmekte ve hiçbir durumda müdahalede bulunmayarak lider aleyhinde bir tavır takınmamaktadır. Bu haliyle Umman diğer ülkelerin egemenliklerine ve bağımsızlıklarına zarar vermekten kaçınmaktadır. Diğer uluslarla olan ilişkilerini geçici ideolojik pozisyonlara göre değil, jeostratejik gerçeklere odaklanarak pragmatist bir yaklaşımla kurmaktadır.¹³² Bu durum Umman dış politikasının önemli karakteristiği olmuş ve arabulucu olarak Umman'ın kabul edilebilirliğini ve güvenilirliğini arttırmıştır.

İkinci ilkesi, her hâlükârda diplomatik ilişkilerin sürekliliğini öncelemektedir. Sultan Kabus dönemi dış politikasını anlamak için bu dönemde diplomasinin nasıl işlediğini kavramak gerekmektedir. Çıkarları dengeleme, farklılıklara karşı müsamaha gösterme, ortak çıkar fikriyle hareket edilerek uluslararası kapıları açma ve çatışma zamanlarında dahi diplomatik kanalları açık tutma yaklaşımları üzerinden diplomatik ilişkiler

¹³² Jeremy Jones ve Nicholas Ridout, **Oman, Culture and Diplomacy**, Edinburg: Edinburgh University Press, 2013, s.4.

geliştirilmiştir.¹³³ Kısa dönem kazançlarına odaklanmak yerine uluslararası ilişkiler tercihlerini barışçıl müzakereler ile yürütmeyi ve bu sayede uzun vadeli güvenlik ve refahı da sağlamanın anahtarı olarak görmüştür.¹³⁴ Dengeli ve sessiz diplomasiyi sonuna kadar sürdüren Sultanlık ‘yapıcı belirsizlik’ konusunda da yetenekli bir ülkedir. Hassaslığı bulunan konularda muğlak bir dil kullanarak durumu belirsiz bırakarak olayların olgunlaşmasını bekler. Arabuluculuk sürecinin başarılı ve etkili olabilmesi için en önemli etkenin zamanlama olması da Umman’ın arabuluculuk kabiliyetini arttıran bir diğer özelliktir.

Umman dış politikasının üçüncü prensibi başka bir ülkeye saldırmayı veya iç işlerine karışmayı hedefleyen bir ittifak veya birliğe dahil olmayı reddetmek veya uluslararası bir çatışmaya katılmamaktır. Ülkeler arasındaki rekabet veya anlaşmazlıklara odaklanmayarak ilişki kurmaktır. Statükocu anlayışla güvenlik ve istikrarı, çatışma yerine iş birliği ve barış öncelemektedir. Komşu ülkelerle sorunsuz ilişki kurmak gayretinde olan Sultanlık uluslararası hukuka, sözleşmelere ve geleneklere sıkı sıkıya bağlı kalmaktadır.¹³⁵ Çatışmalara dahil olmayan Umman’ın tarafsız dış politika yaklaşımı hem uluslararası siyasette hem de bölgede kabul görmektedir. Umman son elli yıllık dış politikasında neredeyse hiçbir çatışmanın tarafı olmamıştır. Ateşli çatışmalara ev sahipliği yapan Ortadoğu bölgesinde tarafsız bir aktörün varlığı çatışanların yeniden masaya oturduklarında duydukları bir ihtiyaç olmuştur. Bu ilkenin Umman arabuluculuğu için en önemli etkisi güvenilirliğini arttırması olmuştur. Umman’dan tehdit algılamayan çatışanlar gizli toplantılar düzenlemek veya bilgi aktarımı yapmak ve iletişim kanalı kurmak için Umman’a başvurabilmektedir. Herhangi bir çatışmanın parçası olmayarak bağımsız dış politikasını koruması da güvenilirliğini arttırmaktadır. Hedef Umman’a tehdit oluşturmayacak barışçıl bir ortam elde etmektir. Sultan Kabus döneminde Umman herhangi bir çatışmanın parçası olmamış ve öyle ki daima bağımsız kalmak isteyen Umman bağımsızlığını korumak için bu doğrultuda hareket etmiş ve

¹³³ Ahmed Abdullah Baabood, “Omani-Yemeni Relations: Past, Present and Future”, Helen Lackner ve Daniel Martin Variso (Ed.), **Yemen and the Gulf States: The Making of a Crises**, (67-82), Berlin: Gerlach Press, 2017, s.69.

¹³⁴ Cüneyt Yenigün, “Oman Security Prospective and NATO Relations”, **NATO, Cooperative Security, and the Middle East- Status and Prospects**, Austrian Institute for International Affairs, 2017, s.14

¹³⁵ Umman Sultanlığı Dışişleri Bakanlığı Resmi web sitesi, **Foreign Policy**, <https://www.mofa.gov.om/?p=796&lang=en> (10 Ağustos 2020).

bölgedeki çatışmaları da arabulucu konumu ile yumuşatmıştır.¹³⁶ Diplomatik ilişkilerin kopması ve diyalog seçeneğinin tamamen ortadan kalkması sorun ve krizlerin barışçıl yöntemlerle çözülmesine ters düşeceğinden diplomatik ilişkiler daima korunmuştur. Dolayısıyla bu durum Umman'ı bölgenin daimi arabulucusu kılmaktadır.

Dördüncü olarak Umman dış politikası, siyasi bağımsızlığını koruyarak pragmatik yöntemler ve tarihsel, coğrafi, dini ve siyasi liderden kaynaklı diplomatik manevraları kullanmasına dayanmaktadır. Yukarıda da kısaca değinildiği gibi Sultan Kabus dönemi Umman dış politikası pragmatist, realist ve diplomasiyi öncelemektedir. Gerçek tehditleri algılamaya ve bu tehditleri bölgesel ve uluslararası iş birlikleriyle caydırmaya çalışmaktadır.¹³⁷ Umman'ın dış politika perspektifi dışa dönük, coğrafi konumunun ve geleneksel denizcilik kültürünün çıktılarından oluşmaktadır. Bunun yanında medyatik olmaktan kaçınan Sultan Kabus, ülkesinin kapasitesinin ve yapabileceklerinin farkında olarak hareket etmiştir. Dolayısıyla Sultanlığın uluslararası sistemdeki pozisyonu da buna bağlı olarak belirlenmiştir. İlk bölümde kısaca bahsedilen küçük devlet dış politika yaklaşımlarına uygun bir çizgide hareket etmiş ve bölgede arabulucu olarak kabul gören bir küçük ülke olmuştur. Tüm bunlar ise tarafsız-objektif, güvenilebilir, diplomatik kanalları açık olan, kültürün ve coğrafi avantajların kullanıldığı bir dış politika yaklaşımının oluşmasıyla sonuçlanmış ve bu durum da Umman'ı arabulucu ülke özelliğine uygun hale getirmiştir.

2. 3. Umman Arabuluculuğunun Karakteristiği

2. 3. 1. Tarafsızlık (*Neutrality*) ve Objektiflik (*Impartilaty*)

Arabulucu ülke karakteristiğinin en belirgin özelliği tarafsızlık ve objektifliktir. Teorik çerçevede bir ülkenin tarafsızlığı ve objektifliğinin mümkün olmayacağı yönünden eleştiriler bulunsa da söylem bazında ve resmi açıklamalarla ülkeler pozisyonlarını pratik anlamda beyan ederler. Tarafsızlık, Umman'ın çatışma, savaş amacıyla oluşturulacak ittifaklara dahil olmama ilkesinin doğal bir çıktısıdır. Pozitif tarafsızlık (*positive*

¹³⁶ Megan O'Toole, "What is Oman's Stance on the Qatar-Gulf Crises?", **AlJazeera**, 1 Aralık 2017.

¹³⁷ Mohammed Binhuwaidin, "Oman's Response to a Rising Iran: A Case of Strategic Hedging", **Journal of Arabian Studies**, Ocak 2019, s.1.

neutrality) politikası benimseyen Umman çatışmalar karşısında sessiz kalmakta ve çatışmanın çözümü için sürece arabulucu olarak dahil olmaktadır.

Bununla beraber yukarıda da değinildiği gibi Umman diğer ülkelerle ilişkilerini geçici ideolojik pozisyonlar yerine jeostratejik gerçeklere dayandırmaktadır. Dolayısıyla Umman'ın çatışmaları ve çatışmaları ideolojik yaklaşımlarından uzak, yansız ve ön kabul olmadan ele alabiliyor olması arabulucular arasında Umman'ın objektifliğini dolayısıyla da tercih edilebilirliğini arttırmaktadır. Tarafsızlığa kıyasla ulaşılması daha muhtemel olan objektiflik çatışmaların arabulucuyu algılama şekline bağlıdır. Umman'ın ilişkilerini objektif temellere dayandırmamasının en belirgin örneği 1979 İran İslam devrimi sonrasında İran ile sürdürdüğü ilişkilerde gözlemlenmiştir. İki ülke arasında Şah döneminde kurulan iyi ilişkiler ve varılan antlaşmalar devam ettirilmiştir.¹³⁸ İran İslam devrimi sonrasında Umman'ın İran'a yönelik yaklaşımı daha sonra Umman'ı İran ile masaya oturmaya isteyen bölgesel ve küresel aktörler için aracı olmasının yolunu açan birinci etken olmuştur. Bu konuda İran'ın diğer Körfez ülkeleriyle ilişkisi daha farklı seyretmiştir. BAE'ye ait Ebu Musa, Büyük- Küçük Tunb adalarının İran tarafından işgal edilmeye çalışılması, devrim ihracı, mezhepçi politikalar gibi tehdit algıları diğer Körfez Arap ülkelerinin İran ile diyalog kanallarını kapatmalarına neden olmuştur. Bu sebeple Umman, Körfez ülkeleri ve küresel güçlerin İran ile iletişiminin en kullanışlı kanalı haline almıştır.

Köklü anlaşmazlıkların ve kızgın rekabet ortamının bulunduğu Ortadoğu coğrafyasında tam manasıyla tarafsız ve objektif kalabilmek kolay değildir. Umman tarafsızlığını resmi şekillerde bildirmesinin yanı sıra hem söylemlerine hem de ilişkilerine yansıtmaya çalışmaktadır. Dış politikasını farklılıklara bakılmaksızın tüm ülkelerle iyi ilişkiler geliştirmek aynı zamanda büyük güçlerin düşmanlığını değil desteğini almak ve uzun vadeli ilişkiler kurmak hedefleri üzerinden gerçekleştirmektedir.¹³⁹ Tüm ülkelerle dostane ilişkiler kurma ilkesi de Umman'ın tarafsızlığını pekiştirmekte ve Sultanlığı batı ülkeleri için elverişli bir aracı yapmaktadır. Suudi Arabistan, İran, Irak ve İsrail gibi farklı

¹³⁸ Gawdat Bahgdat, "Security in the Gulf: The View from Oman", **Security Dialog**, vol.30, no.4, Aralık 1999, s.454.

¹³⁹ Emin Akseki, "Oman's Foreign Policy 1970-2008", "Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi", Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 2010, s.102.

noktaları olan ve çıkarları çatışan aktörler ile aynı anda iyi ilişkiler geliştirebilmesi bunu sağlayabilmiştir.

Sultanlık, 1980-1988 yılları arasında patlak veren İran-İrak savaşı süresince tarafsızlığını ilan ederek iki ülkeyle de diplomatik ilişkilerini sürdürmüştür.¹⁴⁰ Ateş hattında konumlanan ve Hürmüz Boğazı kontrolü hasebiyle stratejik öneme sahip olan Umman Sultanlığı savaş boyunca her iki ülkenin de saldırılarına açık hale gelmiştir. Diplomatik dengeleri koruyarak ve BM Güvenlik Konseyi kararlarını destekleyerek çatışmanın içine çekilmekten kaçınmayı hedeflemiştir. Arap medyasının genelinin aksine Umman medyasında ne Saddam Hüseyin ne de İran devrim lideri Ayetullah Humeyni hakkında olumsuz haberler yapılmamıştır.¹⁴¹ Bu durum tarafların Umman'ın objektifliğine olan güvenlerini sağlamlaştırmıştır. 1987'de İran ve Irak özel temsilcileri arasındaki gizli görüşmeler Maskat'ta gerçekleştirilmiştir. Ancak Umman'ın arabuluculuk yaptığı bu görüşmeler bir netice vermemiştir. Daha sonra Umman İran'ı BM kararını kabul ederek savaşa son vermesi konusunda ikna etmeye çalışmıştır.¹⁴²

Kuveyt'in işgali süresince Saddam Hüseyin'i destekleyen Ürdün Kralı Hüseyin bin Talal de Kuveyt'in işgalinin son bulmasının ardından ilk ziyaretini Umman'a yaparak KİK ülkeleriyle ilişkilerini düzeltme girişiminde bulunmuştur.¹⁴³ Ürdün'ün 1994'de İsrail ile imzaladığı barış antlaşması neticesinde İsrail'le ilişkilerini normalleştiren ikinci Arap ülkesi olması Maskat yönetimiyle olan ilişkisini etkilememiştir.¹⁴⁴

2011 yılında patlak veren ve Arap Baharı olarak isimlendirilen halk ayaklanmaları süreçle birlikte Suriye ve Yemen'de iç savaşa dönüşmüştür. 2011'de Arap Ligi'ne üyeliği askıya alınan Suriye yönetimiyle diğer KİK ülkeleri diplomatik ilişkilerini koparmıştır. Ancak bu 9 yıllık süreç içerisinde Umman Esed yönetimiyle diplomatik ilişkilerini koparmayarak devam ettiren az sayıdaki ülkeden biri olmuştur. Dört yıllık aranın ardından ilk olarak 2015'de Suriye Dış İşleri Bakanı Velid Muallim Maskat yönetiminin

¹⁴⁰ Bahgdat, s.451.

¹⁴¹ Al-Khalili, s.211.

¹⁴² Al-Khalili, s.228.

¹⁴³ Al-Khalili, s.228.

¹⁴⁴ Abdullah Baabood, s.69.

daveti üzerine Umman'a bir ziyaret gerçekleştirmiş ve ardından karşılıklı ziyaretler yapılmıştır. Umman Dış İşleri Bakanı Yusuf bin Alawi'nin 2015 yılındaki Suriye ziyareti 2011'den sonrası Suriye'ye yapılan ilk Arap ülkesi ziyareti olmuştur. Yine 2018'de Velid Muallim Umman'ı ziyaret ederken Alawi 2019'da Suriye'ye ikinci bir ziyaret gerçekleştirmiş ve Beşar Esed ile bir araya gelmiştir.¹⁴⁵ Akabinde Velid Muallim Maskat'a bir ziyaret daha ziyaret gerçekleştirmiştir.¹⁴⁶ Gizli gerçekleşen görüşmelerin içeriğinden yapılan aktarımlar bölge güvenliği ve istikrarını sağlamanın yolları olarak açıklansa da arka planda Umman'ın arabuluculuğunda Esed yönetimi ile Körfez ülkeleri arasındaki ilişkilerin yeniden kurulması gündeminin bulunması muhtemeldir.

Tüm komşularıyla sınır sorunlarını çözmek ve diplomatik ilişkiler kurmak hedefinde olan Umman, Güney Yemen'in Dhofar vilayetindeki gruplara açıktan destek vermesi ve uluslararası arenada da Umman'ın Arap Ligne üye olmasına karşın en büyük muhalefeti göstermesine rağmen Güney Yemen ile 1980'lerin sonunda ekonomik ve diplomatik ilişkiler geliştirmiş, 1990'da Kuzey ve Güney Yemen'in birleşmesinin ardından ise Yemen- Umman ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Bunun çıktısı olarak ise 1992'de iki ülke arasında sınır antlaşması imzalanmıştır. Yemen'in iç karışıklığı sebebiyle Arap Yarımadasında güvenliksiz ve istikrarsız bir ortamının oluşmasını önlemek için Birleşik Yemen'i destekleyerek, Yemen'in KİK üyesi olmasının değerlendirilmeye açılmasını sağlamıştır. 1994'de Yemen'de patlak veren iç savaşta da Sultan Kabus Yemen sınırına yakın Salalah'ta Yemenli gruplar arasında görüşmeler düzenlemiştir.¹⁴⁷

2015'de Yemen'e yönelik Suudi Arabistan önderliğinde oluşturulan koalisyona asker göndermeyi reddederek tarafsızlığını ilan etmiştir. Dahası Sana'da yer alan diplomatik temsilciliğini muhafaza ederek Yemen ile olan ilişkilerini sürdürmüştür. Koalisyona katılmadığı için diğer KİK üyeleri tarafından eleştirilere maruz kalmıştır. Yusuf bin Alawi 2015'de verdiği röportajda özetle Yemen'de hali hazırda arabulucu olmadıklarını ancak bu pozisyon için hazır olduklarını ve BM'ye yardım için orada bulunacaklarını

¹⁴⁵ "Omani Foreign Minister Makes Rare Visit to Syria", **AP News**, 7 Temmuz 2019.

¹⁴⁶ "Omani Foreign Minister Makes Rare Visit to Syria", **AP News**, 7 Temmuz 2019.

¹⁴⁷ Marc Valeri, "Oman's Mediatory Efforts in Regional Crises", **Norwegian Peacebuilding Resource Center**, Mart 2014, s.2.

belirtmiştir.¹⁴⁸ Bunlara ek olarak “ taraflar birbirini tükettiğinde ve savaşın maliyeti elde edeceklerinden fazla hale geldiğinde bize geleceklerdir. Şimdi değil doğru zaman arabuluculuk yapacağız.” diyerek açıklamada bulunmuştur. Bununla birlikte Umman yakın zamanda Yemen’deki İran destekli Husi güçleri yetkilileri ve Suudi Arabistanlı yetkililer ve ABD’li temsilciler arasında gizli görüşmelere ev sahipliği yapmıştır.¹⁴⁹ Bu görüşmeler ise Cenevre’de yapılan ve sonuç alınamayan BM müzakerelerinin yolunu açmıştır.¹⁵⁰

Umman 2017’de Suudi Arabistan, Bahreyn, BAE ve Mısır tarafından Katar’a yönelik uygulanan ambargo kararına da katılmayı reddederek bu kriz karşısında da tarafsızlığını ilan etmiştir. Katar krizinin arabuluculuğunu daha çok Kuveyt üstlenmiş olsa da Umman da taraflara diyalog çağrısında bulunmuştur. Ayrıca Katar’ın dünyaya açılan kapısı olarak görülen Umman bu krizden Katar ile yapılan liman kullanımı gibi antlaşmalar neticesinde karlı çıkmıştır. Bununla birlikte tarafsızlık gereği Katar’a yönelik uygulanan ambargolara katılmaması Suudi Arabistan ve BAE tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir.

2. 3. 2. Güvenilebilirlik (*Trust*)

Birinci bölümde de ifade edildiği üzere çatışanların arabulucuya güven duymaması halinde o sürecin başarıya ulaşması imkansıza yakındır. Bu yüzden arabulucunun çatışanların güvenilirliğini kazanması bir gerekliliktir. Umman’ın için barışçıl diyalogu önceleyen, başka ülkelerin iç işlerine karışmayan yapısı bölgede arabulucu olarak güvenilirlik kazanmasına yol açmıştır. Bunu sağlamak adına çaba harcayan Umman 1990’larda sınır sorunlarını tüm komşu ülkelerle çözmüştür. İlk olarak 1974’de İran, 1992’de Yemen ve 2000 yılında Pakistan ile kıta sahanlığı antlaşması imzalanmıştır. Kara sınırı antlaşmaları ise 1991’de Suudi Arabistan¹⁵¹ ve 1992’de Yemen ile imzalanmıştır.

¹⁴⁸ Noah Browning, “Interview-Yemen Combatants not Ready for Talks, Says Neighbor Oman”, **Reuters**, 2 Nisan 2015.

¹⁴⁹ Sami Aboudi, “Yemen’s Houthis in Talks with U.S. Officials in Oman: Yemen Government”, **Reuters**, 31 Mayıs 2015.

¹⁵⁰ Eleonora Adrdemagni, “Yemen-Syria: Omani Niche Diplomacy in Gulf’s Power Transition”, **ISPI**, 25 Ağustos 2015, s.1.

¹⁵¹ Said bin Mohammed bin Said al-Hashimi, “The Sultanate of Oman and The Kingdom of Saudi Arabia in 1990 (A Historical View)”, **International Journal of Liberal Arts and Social Science**, vol.4, no.5, Temmuz 2016, s.102.

BAE ile uzun süreli bir sınır anlaşmazlığı yaşanmış olsa da 1999'da antlaşmaya varılmıştır. Bu antlaşmalar komşu ülkeler nazarında Umman'ın güvenilirliğini arttırmıştır.

Tehdit oluşturmaktan uzak olan Umman ekonomik ve siyasi çıkarlarına ulaşmak ve de uluslararası barış ve güvenlik ortamına katkıda bulunmak için uluslararası ve bölgesel örgütleri kullanmıştır.¹⁵² Bu konuda işlevsel bir noktada olan Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) 1980 sonrasında artan güvenlik endişeleri neticesinde Basra Körfezine kıyısı bulunan 6 Arap ülkesi tarafından 1981 yılında kurulmuştur. Konseyin tüzüğü gereği KİK üyesi ülkeler arasındaki ekonomik ilişkiler gelişerek artmıştır. Konseyin güvenlik ayağının geliştirilmesi konusunda en istekli üyesi Umman olsa da KİK'in güvenlik alanındaki faaliyetleri yeterli olmamıştır. Dengeleyici unsur olarak KİK ülkeleriyle kurulacak güvenlik birliği önemli görülmüştür.¹⁵³ Aynı zamanda KİK'in kurulması Arap ülkelerinin nezdinde Umman'ın güvenilirliğini arttırmıştır. Birleşmiş Milletler 'in tüm uluslararası kuruluşlarında aktif üye olan Umman, uluslararası kanunlara ve sözleşmelere saygıyı ön planda tutarak ülkeler ve bölgeler arasındaki iş birliğini desteklemiştir.¹⁵⁴

Her kesimden ülkeler nazarında güvenilebilir arabulucu algısını oluşturan Umman bu durumu en çok İran nezdinde sağlayabilmiştir. Diğer Körfez ülkelerinin aksine İran'ı bir tehdit olarak algılamak yerine bölge dengesindeki önemli görmekte ve de bölge güvenliği ve istikrarı için gerekliliğini savunmaktadır. Dolayısıyla diğer Körfez Arap ülkeleri arasında Umman İran'ın dayanabileceği bir arabulucu olmuştur. Özellikle iki ülke arasında Şah dönemine dayanan ikili ilişkilerin İran İslam devrimi sonrası aynı şekilde sürdürülebilmesi bu güvenin korunmasında etkili olmuştur.

Diğer ülkelerin iç işlerine müdahale etmekten kaçınan Umman Arap baharı sürecinin yaklaşımlarını açıklarken “bazı Arap ülkelerindeki dayanıksız ekonomik ve siyasi durumdan endişe duyulmaktadır. Özellikle Arap Baharı denilen olaylar kaygı sebebidir.

¹⁵²Umman Sultanlığı Dışişleri Bakanlığı Resmi web sitesi, **Multilateral Relations**, https://www.mofa.gov.om/?page_id=9327&lang=en, (2 Ağustos 2020).

¹⁵³ Al-Khalili, s.187.

¹⁵⁴ Umman Sultanlığı Dışişleri Bakanlığı Resmi web sitesi, **Foreign Policy**, <https://www.mofa.gov.om/?p=796&lang=en> (2 Ağustos 2020).

Sultanlığın buradaki siyasi pozisyonu net ve kararludur. Yapılan açıklamalarda “lkelerin egemenliklerine ve insanların seçtiği hkmetlere saygı duyulmaktadır.” ifadeleri kullanılmıştır.¹⁵⁵ Umman’ın i işlere dahil olmama ilkesi neticesinde sahip olduğu bu yaklaşım da çatışan tarafların Umman’ın arabuluculuğuna olan güvenini arttıran bir diğer etken olmuştur.

Tüm bunların yanında Umman medyatik olmaktan uzak, sessiz ve pasif bir dış politika izleyen yapısı sayesinde de güveni pekiştirebilmiştir. Arabuluculuk görüşmelerinin özellikle ilk aşamaları kamuoyundan-medyadan uzak olarak sürdürülmesi ve gizliliğinin antlaşma ile sağlanabilmesi çoğu zaman bir gereklilik olmuştur. Dolayısıyla göz önünde bulunan, uluslararası siyasette aktif rolleri olan ülkeler dikkatleri üzerlerine çekeceğinden bu gizliliği korumakta zorlanabilecektir. Diplomatik faaliyetlerin kamuoyu bilgisi dahilinde gerçekleşmesi diplomatik faaliyet alanının ve esnekliğinin kısıtlanmasına yol açacaktır. Asla bir araya gelmez denilen tarafların birbirine taviz vermesi çatışan ülkeler açısından itibar kaybına yol açabilecektir. Ayrıca Umman’ın olaylara ve taraflara objektif ve tarafsız yaklaşım çabası arabulucunun karşılıklı çıkarları korumasını sağlayacağı izlenimi oluştur. Bu durum da çatışanlar ve arabulucu arasındaki güveni kurabilecektir.

Bağımsız dış politika ilkesi Umman’a duyulan güvenirliği arttıran bir diğer etken olmuştur. 1994 yılında ABD tarafından İran ve Irak tehditlerine yönelik uygulanan yaptırımlar ve her iki ülkeyi de bölge siyasetinden ve uluslararası ekonomi ve ticaret ağından izole etme planları ayrıca Irak’ta bir yönetim değişikliğini hedefleyen ‘ifte çevreleme politikası karşısında Umman bu ülkelerin izolasyonunu değil entegrasyonunun sağlanması görüşünde idi. 65 milyon nüfusa sahip İran’ın bölgeden izole edilemeyeceğini söylemesi o günün şartlarındaki Umman gibi bir ülke için önemlidir.¹⁵⁶

BAE ve İran arasında patlak veren Ebu Musa, Büyük-Küçük Tonb adaları krizinde Umman’ın İran ile olan iyi ilişkilerini kullanarak İran’ın adalardan çekilmesi hususundaki ikna edici pozisyonu önemli bir husus olmuştur. Bu konuda görüşü alınan Umman

¹⁵⁵ Umman Sultanlığı Dışışleri Bakanlığı Resmi web sitesi, **Political Positions of the Sultanate of Oman**, <https://www.mofa.gov.om/?p=798&lang=en> , (2 Ağustos 2020).

¹⁵⁶ Judith Miller ve Sultan Qaboos bin Said, “Creating Modern Oman: An Interview with Sultan Qaboos”, **Foreign Affairs**, vol.76, no.3, Mayıs- Haziran 1997, s.14.

Dışışleri Bakanı Yusuf bin Alawi “Umman’ın KİK içindeki pozisyonu nettir. Bu konu hakkında bir şey söylemeyeceğiz çünkü iki ülke arasında bir problemdir. Eğer sorun iki ülke arasında müzakere yoluyla çözülemeyecekse, uluslararası mahkemeye taşınmalıdır. Umman’ın bu krizdeki konumu nettir adalar üzerinde BAE’nin egemenliğindedir.” demiştir. Bu durum Arap ülkeleri nazarında Umman’ın tarafsızlığına ve objektifliğine olan güvenilirliği arttırmıştır.

2. 3. 3. Diplomatik Kanalların Açık Tutulması

Bir arabulucu karakteristiği olan diplomatik kanalların açık tutulması Umman’ın dış politika ilkesiyle direkt olarak paralellik göstermektedir ve bu ilke Umman arabuluculuğunun en güçlü yanını oluşturmaktadır. Umman diğer ülkeler arasında ortaya çıkan problemlerin veya çıkar çatışmalarının savaş yoluyla veya kriz yaratarak değil diyalog yöntemiyle çözülebileceğini savunmaktadır.¹⁵⁷ Tarafların diyalog kurabilmesi için de diplomatik ilişkilere ihtiyaç bulunmaktadır. Sultan Kabus dış politika yaklaşımında ülkesinin gücünü- kapasitesini hesap ederek ve buna bağlı olarak da daima diplomasiyi önceleyerek hareket etmiştir. Dünyanın her yerinde diplomatik temsilcilik açma veya diplomatik ilişkiler kurma arayışında olmuştur. Dolayısıyla Umman’da diplomatik ilişkilerinde kesintiye gitmeyerek kendi arabulucu rolünü pekiştirmiştir.

Bu ilkenin dış politika çıktısı en açık şekilde Camp David sürecinde Umman’ın Mısır ile olan ilişkilerinde gözlemlenebilmektedir. Enver Sedat döneminde Mısır’ın Camp David antlaşmasıyla İsrail’i tanımasının ardından Umman Mısır ile diplomatik ilişkilerini devam ettiren üç Arap (Sudan ve Fas) ülkesinden biri olmuştur.¹⁵⁸ Maskat yönetimi 1977’de Mısır ve İsrail arasında başlayan barış görüşmelerini ve 1978’de Camp David ile ulaşılan antlaşmayı desteklemiştir.¹⁵⁹ Ancak Arap ülkeleri arasında Mısır’ın bu tavrı eleştirilmiş, Mısır ile olan diplomatik ilişkiler koparılmış ve Mısır’ın Arap Birliği üyeliği askıya alınmıştır. Umman Ekim 1978’de Mısır’ı kınamak için toplanan Bağdat Reddiye

¹⁵⁷ Hani Albasoos, Zeinab Mohammed Ali ve Asila S. al Hasni, “The Nature of Oman’s Relations with Iran”, **Journal of Arts and Social Sciences**, vol. 10, nu.1, Nisan 2019, s.7.

¹⁵⁸ Uzi Rabi, “Oman and Arab Israeli Conflict the Reflection of Pragmatic Foreign Policy”, **Israel Affairs**, vol.11, no.3, Temmuz 2005, s.538.

¹⁵⁹ Jefferey A. Lefebvre, “Oman’s Foreign Policy in the Twenty-First Century”, **Middle East Council**, Volume XVII, Spring, Nu.1.

zirvesine katılmamıştır.¹⁶⁰ Bu durumda Basra Körfezi ülkelerinden ayrışan Umman Arap ülkelerinin eleştirilerine maruz kalmıştır. Özellikle Saddam Hüseyin bu toplantıya katılmayanları hain olarak addetmiştir. 1979'da Mısır'ın Arap Birliği'ndeki üyeliğini askıya almak için toplanılan zirveye de katılmayı reddetmiştir. Yeni kurulan ve yoksul kalan Umman Arap ülkelerinden gelecek ekonomik ve siyasi desteğe ihtiyaç duymasına rağmen çoğu Arap ülkesinden farklı bir tutum takınarak Mısır ile olan diplomatik bağlarını korumuştur.

Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinin ardından Körfez ülkeleri Saddam yönetimiyle olan diplomatik ilişkilerini keserken Umman işgalin uluslararası hukuk normlarının ihlali olduğunu belirtmesine rağmen ilişkilerini devam ettirmiştir.¹⁶¹ Buna ek olarak 1994-1995 yıllarında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'da geçici üyeliği bulunan Umman ve Irak arasında görüşmeler gerçekleştirmiştir. BMGK geçici üyeliğinin Saddam ile yapılan görüşmeleri meşrulaştırması açısından daha esnek hareket edebilen Maskat yönetimi, eleştirilere cevap olarak BMGK üyeliğinin bir sorumluluk yüklediğini ve konseye ulaşmak isteyen Irak yönetiminin görüşme taleplerinin reddedilmesinin doğru olmayacağını bildirmiştir.¹⁶² Bu açıklama ile kendini Ürdün, Filistin ve Yemen gibi Saddam'ın işgaline destek veren ülkelerden ayrı bir yere konumlandırmaya çalışmıştır. Bu kapsamda Maskat'ta Irak Dışişleri Bakanı ile Ummanlı mevkidaşı arasında bir görüşme gerçekleştirilmiştir.

BMGK'nın Irak'a yönelik uygulamış olduğu ekonomik yaptırımların Irak halkı üzerinde sebep olduğu mağduriyeti hafifletmeyi hedefleyen (tıbbi ilaçlara erişimin kolaylaştırılması gibi) 1995 yılı 986 sayılı BM önergesinin yürürlüğe girmesinde Umman önemli bir rol oynamıştır. Yusuf bin Alawi amacının Saddam hükümetine yardım değil yaptırımların Irak halkı üzerindeki etkisini hafifletmek olduğunu ve insani kaygılar taşıdığını söylemiştir.¹⁶³ Umman'ın Irak'a olan yaklaşımı Saddam yönetiminin temsilcilerin Umman'a yollanmasının önünü açmıştır. Ağustos 1990'da gerçekleşen Kuveyt işgalinden iki ay sonra Kasım 1990'da Irak Dışişleri Bakanı Tarık Aziz, ilk

¹⁶⁰ Al-Khalili, s.173.

¹⁶¹ Miller, s.14.

¹⁶² UNSC: Resolution 986, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/986> , (01 Ağustos 2020).

¹⁶³ Al-Khalili, s.17.

Körfez ülkesi ziyaretini Maskat'a yapmıştır. Umman'ın diplomatik ilişkilerin sürdürülmesi, diğer ülkelerin iç işlere müdahil olmama ilkeleri ve uzun vadede bölge istikrarı ve güvenliği için Saddam ile bir dönüşümü gerekli görmesi ve bunun gerçekleştirileceğine inanması da bu görüşmelerin altında yatan diğer etkenlerdir.

2003 Irak işgali öncesi ve sonrasındaki süreçte bölgesel güçlerin her biri Irak'taki farklı grupları desteklerken Umman temkinli davranmış ve taraf olmaktan kaçınmıştır. Umman Irak'taki oluşumlardan uzak BM yaptırımlarının Irak halkının hayatını zora sokması konusunda açıklamalarına devam ederek barışçıl ülke izlenimini devam ettirmiştir. 2003 yılında ABD'nin Irak işgali öncesinde Umman Saddam Hüseyin'in pişmanlığını Kuveyt'e bildirmesi ve Kuveyt'in bağımsızlığına saygı duyması halinde Saddam yönetimiyle dönüşün ve ilişkilerin yeniden kurulabileceğinin mümkün olduğunu savunmuştur. Umman'ın bu tutumunu avantaja çevirmek isteyen Saddam yönetimi İran-Irak savaşında olduğu gibi 2003'e giden süreçte ABD ve bölge ülkeleri arasında arabuluculuk yapması için Umman'a başvurmuştur.

Ancak süreç Umman'ın beklediği gibi ilerlememiştir. Irak'ın Kuveyt'in iç işlerine karışmayacağını ve sınırlarına, egemenliğine saygı duyacağını resmen açıklaması ve silahları hiçbir şart koşmadan BM'ye iade edeceğini bildirmesi ABD müdahalesini engellemeye yetmemiştir. Bu bağlamda 2 Ekim 2002'de Irak dışişleri bakanı Umman'ı ziyaret etmiş ve Saddam Hüseyin'den Sultan Kabus'a bir mektup iletmıştır.¹⁶⁴ Yine bu kapsamda Irak Umman'ın ABD ile olan yakın ilişkilerini kullanarak ABD'ye BM müfettişlerinin¹⁶⁵ geri dönüşüyle ilgili görüşme isteğini iletmeye çalışmıştır.¹⁶⁶ Ancak Irak'ın bu çabaları ABD nazarında karşılık bulmamıştır. Umman ise 2003'de ABD ve Birleşik Krallık güçlerinin askeri üsleri kullanmasına izin vermiştir.¹⁶⁷ Buna rağmen bu süreç Umman'ın hem bölgesel aktörlerin birbiri arasında hem de bölge aktörleri ve uluslararası aktörler arasında arabulucu rolünü pekiştirdiğinin açık göstergesi olmaktadır.

¹⁶⁴ Akseki, s.88.

¹⁶⁵ Irak'taki kitle imha silahlarının varlığını inceleyerek BMGK'ya rapor sunması için Irak'ta bulunan müfettişler.

¹⁶⁶ Akseki, s.88.

¹⁶⁷ Akseki, s.90.

Tarafsızlık kısmında da değinildiği üzere 2011’de Arap Baharı olarak isimlendirilen halk ayaklanmalarıyla başlayan süreç 2015’de Suriye’de bir iç savaşa dönüşmüştür. Küresel, bölgesel ve yerel aktörler farklı şekillerde ve ölçülerde bu iç savaşa dahil olmuştur. Esad yönetiminin Suriye halkına yönelik sert yaklaşımı neticesinde birçok Ortadoğu ülkesi Esad yönetimiyle diplomatik ilişkilerini koparmıştır. Ancak Umman ilişkilerini devam ettirmiştir.

2. 3. 4. Kabul Edilebilirlik

Arabulucu ülkelerin kabul edilebilirliklerini etkileyen faktörler çatışmaya ve çatışanlara göre değişiklik arz etmektedir. Ancak genel olarak arabulucunun çatışma hakkında bilgi sahibi olması, çatışanların pozisyonlarını-hedeflerini ve çıkarlarını gözetmesi, dinleme becerisine ve diplomatik yeteneklere sahip olması, kullanabileceği kaynakları bulunması, liderlerin saygınlığı gibi özellikleri barındırması beklenmektedir. Diplomasi konusunda yetenekli olan Sultan Kabus dönemi Dışişleri Bakanı Yusuf bin Alawi dengeleri gözetmek ve belirsiz konuşma konusunda tecrübeli bir arabulucudur. Sultanlık çatışmayı kızıştıracak şekilde pozisyon almaktan kaçınarak olaylar olgunlaşana kadar beklemektedir. Özellikle İsrail ile ilişkileri konusunda zaman zaman tepkileri üzerine çekmiş olsa da Sultan Kabus hem Arap ülkeleri nezdinde hem de uluslararası arena da saygınlık kazanmış bir liderdir.

Ortadoğu coğrafyası dinamik yapısıyla birçok halk ayaklanması, devrim, darbeye şahit olmuştur ve olmaktadır. Daha öncede vurgulandığı gibi Maskat yönetimi bu coğrafyada güvenlik ve istikrarı önceleyerek ülkelerin iç işlerine müdahil olmama ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalmıştır. Dolayısıyla diplomatik ilişkilerini devam ettirmiş ve bunların neticesinde kabul gören bir arabulucu olabilmiştir. Aynı anda İran, Irak, Suudi Arabistan, BAE, Katar, İsrail, Filistin, İngiltere ve ABD gibi rekabet ve çatışma halindeki bölge ülkeleri ve küresel güçlerin tamamıyla iyi ilişkiler geliştirmiştir. Bu durumun neticesi olarak Umman tarafsızlığı ve arabulucu özelliğiyle tüm taraflarca kabul görülen bir arabulucu olmuştur.

Umman’ın kabul edilebilirliği en çok İran nezdinde bulunmaktadır. 1979 İran İslam devrimi sonrasında İran’ın Arap ülkeleri ve küresel güçlerle ilişkisi genel çerçevede

olumsuz ilerlemiştir. İstisnai olarak diğer ülkelerin aksine Umman bu durumu İran'ın iç meselesi olarak değerlendirmiş ve devrim sonrasında da antlaşmalarını ve ilişkilerini devam ettirmiştir. Aynı zamanda da bölgesel istikrarın ve güvenliğin İran'ın da dahil olacağı bir oluşumla veya İran'la ilişki halinde olunmasıyla sağlanabileceğini KİK ülkeleri arasında savunmuştur.

Umman-İran ilişkilerinin temelini 1973'de Şah döneminde İran'ın Dhofar'daki isyanı bastırmasında yardımcı olmak adına Umman'a asker yollaması oluşturmuştur. 1975'de Umman'ın yeniden doğuşu olarak görülen ve büyük oranda İngiltere ve İran'ın desteğiyle başarıyla çıkan Sultan Kabus hem içeride hem de uluslararası arena da büyük bir itibar kazanmıştır.¹⁶⁸ Umman-İran ilişkilerini geliştiren diğer yapı taşı ise Hürmüz'ün güvenliği konusu oluşturmaktadır. Stratejik önemi yüksek Hürmüz boğazının güvenliği hususunda İran ile ortak hareket etmek isteyen Umman ilk olarak Arap ülkelerinin muhalefetine ve ABD'nin İran'a yönelik politikalarına rağmen İran ile stratejik ilişkilerini sürdürmüştür. 6 Ekim 2004'de İran Cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi, Şah'tan sonra Umman'ı ziyaret eden ilk üst düzey devlet yetkilisi olmuş ve görüşme sonrasında birçok ikili antlaşma imzalanmıştır. Umman İran'ın barışçıl nükleer enerji üretim faaliyetlerini destekledi. KİK üyeleri arasında İran'ın nükleer programına destek veren ve bildirilere katılan tek KİK ülkesi olmuştur.¹⁶⁹ Körfez ülkeleri arasında İran İslam Cumhuriyeti'ne yapılan ilk üst düzey ziyaret 2009 yılında Sultan Kabus tarafından gerçekleştirilmiştir.

Bölgede İran diğer Basra Körfezi ülkeleri arasında özellikle 1991'de Irak'ın güç kaybetmesi ve akabinde İran'ın bölgesel güç iddialarının yükselmesiyle, en önemli güvenlik endişelerinden biri halini almaya başlamıştır. Bu sebeple Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkeleri tarafından İran yanlısı olmakla suçlanan Umman taraflar arasındaki denge siyasetini koruyarak bu durumu bir ihtiyaç haline dönüştürmüştür. Özellikle İran ve KİK ülkeleri arasında kanal olması İran tarafından kabul edilebilirliğini arttırmıştır. İranlı hacılar ve Suudi güvenlik görevlileri arasında 1987'de hac sırasında gerçekleşen çatışmalar, kota sorunları, protestolar ve İran'ın Suudi ailesinin kutsal yerleri yönetmesi üzerine dini meşruiyetini sorgulamasının sonrasında Umman İran ile Suudi Arabistan

¹⁶⁸ Al-Handali, s.54.

¹⁶⁹ Al-Khalili, s.269.

arasındaki arabuluculuk çabalarının merkezinde yer almıştır. 1988’de Suudi Arabistan İran ile diplomatik ilişkilerini kestikten sonra Suudi Arabistan ve İran dışişleri bakanları Mayıs 1989’da Maskat’ta bir araya gelmiştir. Mart 1991’de tekrar Umman’da toplanan Suudi ve İranlı yetkililer iki ülke arasında diplomatik ilişkileri yenilemiştir. Bunu Umman’ın arabulucu çabalarının bir sonucu olarak görmek mümkündür.¹⁷⁰ Bununla birlikte Umman İran’ın BAE adaları üzerindeki egemenlik iddialarına karşı çıkması da Umman’ın İran tarafgiri imajını azaltmıştır.

Umman’ın ABD nezdinde kabul edilebilirliği 1980 yılında imzalanan stratejik ortaklık antlaşmasına dayanmaktadır. Bu antlaşma neticesinde Umman ABD’nin bölgedeki önemli müttefiklerinden biri olmuştur. Zaman zaman özellikle İran ile ilişkilerinde ABD paralelinde olmayan politikalar izlese de uzun vadede ilişkilerini korumaya maksimum özen göstermektedir. ABD’nin 2003 işgaline kadarki süreçte Saddam ile bir çözüme kavuşabileceğini savunan Umman, ABD’nin müdahalesinden sonra hem üslerin kullanımını ABD’ye vermiş hem de İngiltere ve ABD yönetimiyle olan ilişkilerini korumuş ve artarak devam ettirmiştir. Buna ek kendi güvenliğini sağlamak adına batı ile iş birliği yaparak askeri tesislerin kullanımı ABD’nin kullanımına açmıştır. Tarafsızlık ilanına ek olarak ABD’ye askeri tesislerin kullanımının açılması güvenlik kaygıları duyan Umman için tutarlı bir yaklaşım olmuştur.¹⁷¹

ABD ile yapılan stratejik ortaklık antlaşmasıyla ABD’nin Körfez’deki askeri varlığının öncü ve istekli savunucularından biri olan Umman, İran’a yönelik uygulanacak ekonomik yaptırımların bölge istikrarını bozacağını savundu. Sultanlığın İran’a yaklaşımının altında İran’ın bölge için tehdit oluşturmadığı aksine istikrarlı bir İran’ın hem Basra Körfezi hem de bölgenin güvenliği ve barış ortamının sağlanması için gerekliliği fikri bulunmaktadır.

Dış politika önceliğinin ilk adımı olarak güvenliği önceleyen Umman bu bağlamda hem bölge ülkeleri hem de uluslararası güçlerle ilişkiler kurdu. Bu durum en açık İran ile kurulan ikili ilişkilerde gözlemlenebilmektedir. İran karşıtı oluşumlara rağmen iki ülke

¹⁷⁰ Valeri, s.2.

¹⁷¹ Al-Khalili, s.178.

arasındaki ilişki korunarak geliştirilmiştir. Umman bölgenin dürüst arabulucusu olarak konumlandırılmaktadır.

Umman ilk olarak 1987’de İran ve ABD arasındaki ilişkileri geliştirmek adına arabuluculuk yapmıştır. Bu rolü yine 2009’da Sultan Kabus’un Tahran’a yapmış olduğu üç günlük ziyarette batıyla İran arasında diyalog kurulması gündemde olmuştur. 2010 yılında İran tarafından tutulan ABD’lilerin ve İngiltere ve ABD tarafından tutulan İranlıların serbest bırakılmasında Umman arabuluculuk yapmıştır. 2011’de İran’a yasal olmayan yollarla gelen ve İran güvenlik güçleri tarafından tutuklanan üç ABD’li turistin serbest bırakılmasında başarılı bir arabuluculuk yapmıştır. Son olarak 2013’de İngiltere’de 5 yıl süreyle tutuklu bulunan İranlı diplomatın ve ABD’de alıkonulan İranlı bilim adamının serbest bırakılması için başarılı bir arabuluculuk süreci yönetmiştir. 2011’de İngiltere ve İran’ın diplomatik misyonlarını kapatması ardından Haziran 2012’de İngiltere ile müzakerelere İran’ı temsilen katılmıştır. Umman’ın bağımsız dış politika anlayışının yanında zaman zaman İngiltere ve ABD ekseninden çıkmadığına da rastlanmaktadır. Özellikle İngiltere ile olan ilişkisi daha farklı bir yer tutmaktadır. 1977’de İngiltere askeri güçlerinin resmi olarak Umman üslerini terk etmesine rağmen İngiltere ile yapılan askeri antlaşmalar ve ortak askeri tatbikatlara devam edilmiştir.

Barack Obama’nın 2008’de ABD başkanı seçilmesinin ardından ABD-İran ilişkilerinde önemli değişimler yaşanmış ve bu değişim süresinde ABD başkanı gizli görüşmelerinde ulak-kolaylaştırıcı olarak Umman kanalından faydalanmıştır.¹⁷² ABD’nin sorunsuz müttefiki ve İran’ın güvenilir arabulucusu olarak bu görevi Umman üstlenmiştir. Süreç 2009’da Umman dışişleri bakanı Yusuf bin Allawi’nin ABD’ye İran ve ABD arasında görüşmeler için toplantı ayarlayabileceğini ve uygun ortamın sağlayabileceği yönünde bir teklif sunmuştur.¹⁷³ Bu süre içerisinde toplantı gerçekleşmemiş olsa da tarafları bir araya getirecek mesaj alışverişi süreci Umman kanalıyla başlamış oldu. Maskat yönetimi aynı zaman da İran ve ABD arasındaki ilişkilerdeki gerilim noktalarını azaltmaya ve tansiyonu düşürmeye özen göstermiştir. Bu kapsamda İran’da 1 yılı aşkın süre boyunca

¹⁷² Jonathan Schanzer ve Nicole Salter, “Oman in the Middle Muscat’s Balancing Act Between Iran and America”, Washington: FDD Press, Mayıs 2019, s.15.

¹⁷³ Nicole Salter, “Oman Offers Mediate Between the U.S. and Iran”, **Foundation for Defence Democracies**, 10 Ağustos 2018.

tutuklu bulunan ABD’li turistlerin serbest bırakılması için arabuluculuk yapmıştır.¹⁷⁴ 2012 ABD ve İran arasındaki doğrudan görüşmeler başlayana dek ABD’li yetkililerin Umman ziyaretleri sıklaşmıştır. Temmuz 2012’de ABD ve İranlı yetkililer Maskat’ta düzenlenen gizli görüşmelere katılarak ilk kez bir araya gelmiştir. Nükleer anlaşma süreci 2012’de ki toplantıyla başlamıştır. Mart 2013’de Maskat’ta İran- ABD arasında üç gün süren ikili görüşmeler düzenlenmiştir. Bu görüşmelerin bir neticesi olarak 2013 Kasım ayında Ortak Eylem Planı üzerine anlaşılmıştır. Yine 2013 yılında Sultan Kabus tahrani ziyaret etmiştir. Mart 2014’de Hasan Ruhani’nin Maskat ziyareti gerçekleşmiştir. Temmuz 2015’de ise Kapsamlı Ortak Eylem Planı üzerine anlaşılmıştır. Umman arabuluculuğu İran’da yalnızca Ruhani açısından değil dini lider Ali Hamey tarafından da kabul edilmiştir.¹⁷⁵ Toplantılar başta Umman’ın komşularından ve tüm dünya kamuoyundan gizli bir şekilde yürütülmek için yoğun çaba harcanmıştır. Özellikle gizlilik konusu Umman’ın taraflar nezdinde kabul edilebilirliğini mümkün kılan etken olmuştur. Bu kapsamda Başkan Obama ve Sultan Kabus arasında birçok telefon görüşmesi gerçekleşmiştir. Umman’ın müzakere sürecinde aktif bir arabulucu olarak bulunmasa da tarafları bir araya getirmesi ve uluslararası siyaset için çok önemli görüşmelere ev sahipliği yapması açısından bir başarı elde ettiği söylenebilir.

Umman-İsrail ilişkileri de diğer KİK ülkelerinde farklı seyretmiş diplomatik ilişkiler kurulmasa da Maskat ve Tel Aviv’de açılan ticari misyonlarla buna en çok yaklaşan ülke olmuştur. 1991 Madrid Konferansı’ndan bu yana Umman İsrail-Filistin konulu barış görüşmelerinin aktif katılımcısıdır.¹⁷⁶ İsrail ve Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) arasında Eylül 1993’de Oslo’da Geçici Yönetim Düzenleme Bildirgesi imzalanmıştır. Kısa bir süre sonra Ürdün ve İsrail arasında 1994’de barış antlaşmasına varılmıştır. Bu antlaşmaların ardından iki ülke yetkilileri arasında görüşmeler hız kazanmış ve ardından Umman Nisan 1994’de Ortadoğu Su Kaynakları Çalışma gurubuna ev sahipliği yapmıştır. Çalışma grubunun bir parçası olan İsrail bu vesileyle yetkili isimleri Umman’ın başkenti Maskat’a yollamıştır. İsrail Dışişleri Bakan yardımcısı Yossi Beilin ve delegasyonunu başkentinde ağırlayan ilk Körfez ülkesi Umman olmuştur. Oslo

¹⁷⁴ Richard J. Schmierer, “The Sultanate of Oman and the Iran Nuclear Deal”, **Middle East Policy**, Volume XXII, no 4, Winter 2015, s.115.

¹⁷⁵ Summayya Almajdoub, “Discrete Diplomacy: Oman and the Iran Nuclear Deal”, e-International Relations, 25 Nisan 2016.

¹⁷⁶ Anne Joyce, “Interview with Sultan Qaboos bin Said Al-Said”, **Middle East Policy**, 1995, s.5.

görüşmelerinin bir çıktısı olan bu çalıştay sonrasında 1996'da Maskat'ta Ortadoğu Desalinasyon Merkezi kurulmuştur. Merkezde Arap ülkeleri, Filistin ve İsrail'den yetkililer Maskat'ta bölgedeki su sorununu görüşmek için bir araya gelmiştir. Oslo'dan geriye kalan tek kurumdur.¹⁷⁷

Tüm bu gelişmelerin ardından ziyaretler artmış ve Aralık 1994'de İsrail Başbakanı İzak Rabin Umman'ı ziyaret etmiştir.¹⁷⁸ 30 Eylül 1995'de Umman İsrail ile resmi ticari ilişkiler kuran ilk KİK ülkesi olmuştur. 1996'da da karşılıklı ticari ofis misyonları açılmıştır. Ummanlı ve İsrailli dış işleri bakanlığı yetkilileri bu misyonda resmi olmayan görüşmeler gerçekleştirmiştir.¹⁷⁹ Bunu takip eden süreçte 1996'de Şimon Peres Maskat'a ziyaret gerçekleştirmiştir. İki ülke arasındaki ticari ve siyasi ilişkileri geliştirmek adına görüşmeler yapılmıştır. Haziran 1996'de Benyamin Netanyahu'nun başbakan olmasının ardından Umman İsrail'deki ticari temsilcisini geri çekmiştir. Bununla beraber 1996'da Umman tarafından Filistin Ulusal Yönetimine 7 milyar dolar yardım yapılmıştır.¹⁸⁰ Mayıs 1998'de Sultan Kabus Filistin Ulusal Yönetimi tarafından atanan büyük elçiyi kabul etti. Yaser Arafat'la görüşmeler yapıldı bu kapsamda 1998'de ilk kez Arafat Maskat'a ziyaret gerçekleştirdi. Bu süreç içerisinde Maskat'ta düzenlenecek olan ticaret forumlarına İsrail'in katılması engellendi ve Umman- İsrail ilişkileri donduruldu. Buna rağmen ticari misyonların tamamen kapatılması için dört yıl beklemiş ve 2000 yılında kapatmıştır. Eylül 2000'de İkinci İntifada'nın başlamasıyla Umman'ın İsrail'e karşı yaklaşımı diğer Arap ülkelerle benzer çizgiye kaymıştır.¹⁸¹

Mayıs 1999'da İsrail'deki seçimleri Ehud Barak'ın kazmamasıyla Umman İsrail'in barış görüşmelerinin yeniden başlayacağını bildirmesi durumunda ikili ilişkilerin yeniden kurulması konusunda istekliliğini net bir şekilde belirtmiştir. Eylül 1999'da Sultan Kabus Mısır'a Hüsnü Mübarek ile görüşmeye gitmiş ve aynı ay içerisinde İsrail ve Filistin arasında Mısır'da Şarm el-Şeyh memorandumu imzalanmıştır. Ancak Ummanlı yetkililer

¹⁷⁷The Gulf States and Israeli- Palestinian Conflict Resolution, No. 65, **Baker Institute Policy Report**, Eylül 2014, s.5.

¹⁷⁸ Barton Gellman, "Rabin Visits Oman", **Washington Post**, 27 Aralık 1994.

¹⁷⁹ Valeri, s.2.

¹⁸⁰ Uzi Rabin, "Oman and the Arab-Israeli Conflict: The Reflection of Pragmatic Foreign Policy", **Israel Affairs**, Vol.11, No.3, Temmuz 2005, s.544.

¹⁸¹ Rabin, s.546.

Mısır ziyaretinin antlaşmayla ilgili olmadığını belirtmiştir. Ekim 1999'da Umman yeniden başlaması durumunda Arap-İsrail barış görüşmelerinde katılmaya hazır olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda Umman İsrail-Filistin sorunun hep etrafında dolaşırken direkt olarak arabulucuk yapmaktan kaçınmıştır.

1996'dan sonra Ekim 2018'de İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu KİK ülkelerinden ilk ziyaretini Umman'a gerçekleştirmiştir. 20 yıl sonra gerçekleşen bu ziyaretin ardından Netanyahu Umman'ı Körfez'e açılan kapı olarak gördüğünü belirtmiştir. Ziyaret öncesinde Filistin Devlet Başkanı Mahmut Abbas da Maskat'a ziyarette bulunmuştur. Son olarak Haziran 2019'da Umman dışişleri bakanlığı Filistin'de büyük elçilik seviyesinde yeni bir diplomatik misyon açacağını ve bunun için de dış işleri bakanlığından görevlendirilen yetkililerin Ramallah'a gideceğini resmi twitter hesabından duyurmuştur.¹⁸² İsrail- Filistin barışının Ortadoğu'daki tüm sorunları çözecek kilit bir konumda olduğunu belirten Umman dış işleri bakanı sorunu çözmek için gerekli çabayı göstermeye hazır olduklarını ve bu sürecin aktif katılımcılarından olduklarını ancak arabuluculuk rolü üstlenmediklerini belirtmiştir.¹⁸³ Dolayısıyla bölgede İsrail ve diğer Arap ülkeleri tarafından Umman'ın arabuluculuğunun kabul edilebilirliğinin fazla olduğunu ancak Umman'ın izlediği arabuluculuk stratejileri bu gibi anlaşmazlıklarda yeterli olmayacağı için başvurulmamaktadır.

2. 3. 5. Kaynak-Güç

Arabulucu ülkenin kaynak ve güç kapasitesinin çatışan tarafları müzakereye ikna edecek derecede olması önemlidir. Kaynak, imkan ve güç bakımından zayıf olan Sultanlık tarafları ikna etmek için ekonomik yardım veya caydırıcılık için askeri kapasitesini kullanamamaktadır. Arabulucunun tarafları uzlaşmaya çekmek veya ikna etmek için ekonomik kaynaklara sahip olması süreci hızlandırmaktadır. Bununla birlikte coğrafi konumu, diplomatik ilişkileri ve diplomasi konusundaki tecrübeleri Umman'ın en önemli kaynaklarını oluşturmaktadır. Güç konusu arabuluculuğun başarıya ulaşmasında etkili olabilse de küçük devletler tehdit oluşturmamaları yönüyle de tercih edilebilmektedir.

¹⁸² <https://twitter.com/MofaOman/status/1143769022028288001?s=20> , (2 Ağustos 2020).

¹⁸³ "Oman not Mediator in Palestine Conflict", **Oman Observer**, 27 Ekim 2018.

Bunların bir sonucu olarak Umman'ın arabuluculuk stratejisi pasif ve kolaylaştırıcı yöntemlerle sınırlı kalmaktadır. Yani çatışan tarafların bir araya gelmesi için uygun ortamı sağlamak veya kolaylaştırıcı bir ulak görevi üstlenerek mesaj iletimini sağlayıcı olarak çalışmaktadır. Umman'ı sorumluluk alan ve görüşmeleri şekillendirecek bir arabulucu olarak görmek zordur. Bu sebeple uzun yıllardır devam eden ve dinamik bir çatışma olan İsrail- Filistin konusunda Umman'ın aktif olarak arabuluculuk yapabilmesi mümkün gözükmemektedir. Pasif arabuluculukta köklü geçmişi bulunan bu tarz çatışmalarda işlevsel bir yöntem değildir. Ancak asimetrik bir çatışma olarak ele alabileceğimiz İran- ABD nükleer müzakerelerinde Umman'ın arabuluculuğu pasif stratejiyle sınırlı kalmış olsa da rol alabilmiştir.¹⁸⁴ Buna imkan sağlayan etken ABD nezdinde güvenilir bir müttefik olarak gördüğü Umman'ın kapasitesi dolayısıyla İran'la olan görüşme süreçlerinde İran lehine bir ortam sağlayamayacak olmasıdır. İran ise Umman'ın arabuluculuğunu bölgede itimat ettiği ülkelerden olması sebebiyle kabul etmiştir. Yani küçük ülke olması İran müzakereleri sürecinde Umman için bir avantaja dönüşmüştür.

2. 3. 6. Ortak Kültür

Umman'ın dış politikasının temel kaynağı yakın ve uzak geçmişteki tarihsel tecrübelerine dayanmaktadır. Umman Sultanlığı 1800'lerin ilk yarısında Asya ve Afrika imparatorluğu haline gelmiş ve sınırları Zanzibar'a kadar uzanmıştır. Umman, Afrika'da birçok ülkenin İslamiyet ile tanışmasına ve Müslümanlığı kabul etmelerine neden olmuştur. Bu dönemde Doğu Afrika'da İbadiler, Hanefiler, Malikiler, Şafiler, Hanbeliler ve Şiiler gibi hemen hemen her mezhep grubunun ve putperestlik gibi farklı inançların olduğu bir dönemde Umman ve Zanzibar İmparatorluğu kurulmuştur. Bu çeşitliliğin içinde Sultanı Said b. Sultan bir devlet olmayı ve düzen kurmayı başarmıştır.¹⁸⁵ İngiltere'nin müdahalesinin ardından 1861'de Umman ve Zanzibar olarak ikiye ayrılmıştır. Asya ve Afrika kültürünün bir araya geldiği Umman kültürel ve etnik zenginlikleri içine almıştır. Yerel,

¹⁸⁴ "Oman Minister Describes Role as 'faciliator', of Diplomacy in Turbulent Region", **Al Monitor**, 28 Eylül 2019, (5 Ağustos 2020).

¹⁸⁵ Hatice Cengiz, **Umman'da Sultan Kabus Döneminde Mezhepler Arası Bir Arada Yaşama Örneği**, İstanbul: Marmara Reklam ve Pazarlama, 2018, s.51.

bölgesel ve küresel ilişkilerinde bu durum etkili olmuş ve bu vesileyle Umman birçok farklı ulusla ve grupla ilişkiler kurabilmiştir.¹⁸⁶ Umman'ın çok kültürlü yapısından dolayı meseleleri tamamen siyasi boyutta değil aynı zamanda ekonomi, gelişim ve kültür odaklı olmuştur. Siyasetin değişkenliğine aldanmamak için kültürü de dış politikanın bir parçası haline getirmiştir. Umman'ın mezhepsel çeşitliliği ve farklılıklara hoşgörü temelli yaklaşımı İran ile olan ilişkisinde tehdit algısını azaltmıştır.

Bunun yanında Umman kendini Arap Körfez ülkesi olarak ve Arap Ligne üye devlet olarak konumlandırmıştır. Bu bağlamda Arapların durumunu, Filistin halkının haklarının savunulmasını ve Arap İsrail antlaşmazlığın çözülerek bölgeye barış ve güvenlik getirmesinin gerekliliğini savunmuştur. Bunun yanında Umman İslami kimliğiyle de anılmaktadır ve bu doğrultuda politikalar izlemektedir. Ancak Umman medeniyet ve kültürlere saygılı ve karşılıklı etkileşimlere de ılımlı bakan bir devlettir.¹⁸⁷ Bu doğrultuda Umman, arabulucuda olması gereken karşı tarafı tanıma yeteneğine sahiptir. Arabulucunun görevi gerilimi yatıştırarak, yanlış anlaşılmalara ve yabancılaştırmanın sebep olduğu sorunları çözmektir. Hayati öneme sahip bu konum savunmasız ve güvencesi olmadığı hususuna dikkat çekerek arabuluculuk sürecinin risklerine de değinmektedir. Bu bağlamda Umman'ın KİK içerisinde yapmış olduğu İran'ın tehdit oluşturmadığına ikna çabaları benzerlik taşımaktadır.

Umman'ı Basra Körfezinde kıyısı bulunan diğer Körfez ülkelerinden ayıran özellikleri bulunmaktadır. Yeni oluşmuş diğer Körfez devletlerinin aksine bir imparatorluk geleneğinin hakim olduğu Umman, bölgedeki diğer ülkelere bağımsız dış politika ajandası izlerken bu ülkelerin ve bölgedeki diğer aktörlerin öfkelerini görece üzerine çekmemektedir. Yine diğer Körfez ülkelerinden farklı olarak İngiltere'nin yüksek oranda siyasi müdahalesine maruz kalmış olsa da kolonileştirilmemiştir.

4 milyon 600 bini bulan nüfusuyla Umman'ın nüfusunun %55'lik kısmını Araplar, %15'lik kısmını Baluşiler, %9.8 diğer Hindistan- Pakistan kökenli gruplar ve Bengali,

¹⁸⁶ Umman Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, Foreign Policy, <https://www.mofa.gov.om/?p=796&lang=en>, (01.08.2020).

¹⁸⁷ Umman Dışişleri Bakanlığı Resmi web sitesi, **Foreign Policy**, <https://www.mofa.gov.om/?p=796&lang=en>, (01Ağustos 2020).

Farsi, Zanzibari ve Güney Asya (Hindistan, Pakistan, Sri Lanka, Bangladeş) gibi farklı etnik gruplar oluşturmaktadır.¹⁸⁸ Arapça resmi dildir bununla birlikte başta Körfez lehçesi olmak üzere Arapçanın birçok lehçesi konuşulmaktadır, Umman'da dağlılar olarak bilinen grubunun dilinin standart Arapçadan ve Körfez lehçesinden önemli farkları bulunmaktadır. Farsça, Urduca, Svahili ve Baluşi dilleri konuşulmaktadır. Dini oluşum da diğer Körfez ülkelerine göre çeşitlilik arz etmektedir. %45 İbadilik ve %45 Sünnilik en yaygın olan mezheplerdir. Şiiiler nüfusun yalnızca %5'ni oluşturmaktadır. Sünni ve Şii gruplarında bulunduğu Umman'da mezhepler arasında bir hoşgörü ortamı hakimdir. Aynı aile içinde farklı mezheplerden kişiler bulunmaktadır. Müslümanların nüfustaki oranı %85,9, Hristiyanların %6,5, Hinduların %5,5'tir.

Yukarıda bahsedilen bu çeşitlilikler Umman'ın Arap, Fars ve Afrika kültürü, Sünni, Şii ve İbadi mezhepsel geleneklerinin yanında Batı kültürünü tanımasını sağlamıştır. Dolayısıyla diplomatik normların yetersiz kaldığı ve çatışma gerginliğinin yüksek olduğu durumlarda tüm tarafların kültür ve geleneklerini bilen bir arabulucunun varlığı süreç boyunca gerginliğin yatıştırılmasına yaramıştır.

2. 3. 7. Coğrafi Konum

Umman Sultanlığı Arap Denizi ve Basra Körfezinin birleştiği noktada Arap Yarımadasının güneydoğusuna konumlanmaktadır. Batısında Suudi Arabistan ile 658 km'lik, kuzeybatısında Birleşik Arap Emirlikleri ile 609 km'lik ve güneybatısında Yemen ile 294 km'lik kara sınırı bulunmaktadır.¹⁸⁹ İran ile de Hürmüz boğazını ve deniz sınırını paylaşmaktadır. Umman'ın kuzeydoğusunda Umman Denizi, doğusunda Arap denizi ve güneydoğusunda Hint Okyanusu yer almaktadır.

Coğrafi konumunun Umman dış politikasında büyük bir etkisi bulunmaktadır.¹⁹⁰ Küresel ticaret için hayati deniz yolları üzerinde konumlanıyor olması Umman'ın diğer ülkelerle

¹⁸⁸ CIA Aralık 2019, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/400.html>, (03 Ağustos 2020).

¹⁸⁹ CIA Factbook: Oman, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mu.html>, (4 Ağustos 2020).

¹⁹⁰ Umman Dışişleri Bakanlığı Resmi web sitesi, **Foreign Policy**, <https://www.mofa.gov.om/?p=796&lang=en>, (01.08.2020).

olan ilişkisini de etkilemekte ve ticaretin kesintisiz devam edebilmesi için Umman'a bu güzergahların güvenliğini sağlama sorumluluğu yüklemektedir. Umman'ın tarafsızlığı ve arabulucu rolünün kabul edilebilirliğindeki en büyük etken coğrafi konumudur. Umman'da istikrarsız bir ortamın oluşması petrol ve doğalgaz ticaretinin sekteye uğrayabilmesi ihtimalini barındırmaktadır. Dolayısıyla Umman'ın güvenliği ve istikrarı diğer ülkeler açısından da tercih edilen bir durum olmuş ve bu durumda da Umman'a biçilen rol arabuluculuk olmuştur.

1974'de Sultan'ın İran ziyareti sırasında iki ülke de Hürmüz Boğazı'nın güvenliğinin sağlanması ve sürdürülmesinden sorumlu olduğu ve her iki ülkenin de yeni strateji ve politikalar izlerken birbirlerinin çıkarlarını gözetererek hareket edeceği ve gemilerin boğazdan serbest geçmesinin sürdürüleceği yönünde bir antlaşmaya varılmıştır. Bu durum Umman'ın hem İran ve Körfez ülkeleriyle hem de diğer ülkeler ve İran arasında arabulucu olmasına yol açmıştır.¹⁹¹ 1993'de Umman kraliyet donanması komutanı Tahran'ı ziyaret ederek Hürmüz Boğazı'nın korunmasında iş birliğinin devam ettirilmesi yönünde karar almıştır.¹⁹² Bu gelişme sonrası devam eden süreçte donanma komutanları karşılıklı ziyaretler gerçekleştirmiştir.

Umman'ın coğrafi konumu ABD ve İngiltere ile olan ilişkilerini şekillendiren en önemli faktör olmuştur. İran-Irak savaşında ve Körfez savaşlarında, ABD'nin çifte çevreleme politikasında Umman'ın stratejik öneminin vurgulamasının yanı sıra 2004 Irak işgalinde de Umman üsleri kullanılmıştır.

2. 4. Umman Arabuluculuğunun Motivasyonları

Arabuluculuk getirilerinin yanında birçok riski de içinde barındıran bir süreçtir. Zamanını, itibarını, kredibilitesini ortaya koyan arabulucu için bu süreç birçok getirinin yanı sıra risklerde barındırmaktadır. Risklerin en belirgin şekli Obama döneminde İran ile P5+1 ülkeleri arasında yürüttüğü nükleer müzakerelerinde arabulucu olarak bulunması ve Umman'ın Trump'ın seçilmesinin ardından ABD'de nezdinde gözden düşmesine yol

¹⁹¹Hani Albasoos, Zeinab Mohammed Ali ve Asila S. al Hasni, "The Nature of Oman's Relations with Iran", *Journal of Arts and Social Sciences*, vol.10, no.1, Nisan 2019.

¹⁹² Kechichian s.107.

açmıştır. Ancak İsrail-Umman ilişkileri arasında son dönemlerde gelişen durumlar ABD ile olan ilişkilerin de yeniden canlandırılmasına neden olmuştur.

Tüm risklerine rağmen Umman küçük ülke olarak son elli yıllık dönemde bölgesel krizlerde taraflar arasında iletişimi sağlayacak kanal olarak arabulucu görevini üstlenmektedir. Umman'ın bu rolü üstlenmesini mümkün kılan faktörlere ve bunları kullanım biçiminden detaylıca bahsedilmiştir. Bunun yanında arabuluculuk yapmanın risklerine rağmen Umman rolünde ısrarcı olmuştur.

Özetle Umman'ın arabuluculuk yapmasının sebebini iki motivasyona dayandırmak mümkündür. İlk olarak bu rolü sayesinde hayatta kalmasını sağlayarak bağımsız dış politika uygulamalarına devam edebilmiştir. İkinci olarak ise uluslararası arenada barışçıl, barış yapıcı gibi nitelendirmelerle anılarak prestij kazanmıştır. Arabulucu kimliği Körfez ülkeleri tarafından tercih edilen bir yaklaşım olmuştur. Suudi Arabistan ekseninden çıkmak isteyen Katar'da bir dönem dış politikasında arabuluculuk yaklaşımlarını uygulamıştır.¹⁹³ Bu sayede hayatta kalma ve çıkar alanını genişletmeyi hedeflemiş ancak Arap Baharının patlak vermesi ardından tarafsız pozisyonunu sürdürmekte zorlanmıştır. Küçük devlet arabulucuların diğer motivasyonlarıysa çatışmalara dahil edilmemek ve uluslararası sistemde aktif olabilmek ve bunu güvenli bir şekilde yapabilmektir. Son olarak etki alanını ve kaynak erişimini arttırmak için arabuluculuk yapılabilir, böylelikle bölgesel aktörleri en az seviyede kışkırtarak hedef ve çıkarlara ulaşma sağlanabilmektedir.

2. 4. 1. Hayatta Kalma Güvenlik

Bir dış politika aracı olarak arabuluculuğu rejimlerin ve devletlerin ayakta kalmasını sağlayacak temel unsur olarak görmek zor olsa da hayatta kalmalarına ve kendilerini çatışmaların olumsuz etkilerinden soyutlayabilmelerine yardımcı olmaktadır. Umman'ın güvenliğinin sacayakları ABD ve İngiltere ile kurmuş olduğu ilişkiye dayanmaktadır. Ülkedeki ABD ve İngiltere üsleri ile ortak askeri tatbikatlar yapılmakta ve ordu ile silah

¹⁹³ Mehran Kamrava, "Mediation and Qatari Foreign Policy", *The Middle East Journal*, vol.65, no.4, Ekim 2011, s.552.

ticaretine GSYİ'sinin ortalama %10'nu ayrılmaktadır.¹⁹⁴ Sınırdış ülkelerle kurulan ilişkiler, kurulan oluşumlar ve yapılan antlaşmalar da Umman'ın hayatta kalma stratejisinin bir parçasıdır.

Özellikle İran nükleer antlaşması ve 2015 Yemen iç savaşı konusundaki uğraşları direkt olarak ulusal ve bölgesel güvenlik temelli olduğu söylenebilir. Bunlara ek olarak bölgesel politikalarda Umman arabulucu rolü üstlenerek çıkan krizler ve savaşlardan etkilenmemekte ve bu şekilde hayatta kalmayı sağlayabilmektedir. Umman'ın hedefi kendine tehdit oluşturmayacak barışçıl bir ortam elde etmektir. Zorlu bir alanda bulunan diğer küçük Körfez ülkeleri arabuluculuğa dış politika aracı olarak sıklıkla başvurmaktadır. Geniş anlamda bir hayatta kalma stratejisi olarak bu yöntemi kullanmaktadırlar. Arabuluculuk yöntemine Arap Baharı öncesi Katar dış politikasında da hayatta kalma motivasyonu ile başvurulmuştur.¹⁹⁵ Umman'da Katar'a benzer minvalde pozitif tarafsız olarak kalabilmesine olanak sağlaması ve çatışmalar arasında doğru zamanlamayla arabuluculuk yaparak çatışmanın çözüme kavuşturulması için çabalamakta ve çatışmanın olumsuz etkilerinden korunmayı hedeflemektedir.

2. 4. 2. Prestij ve Rol Belirleme

Elli yıllık Sultan Kabus yönetimi sonrasında Umman Sultanlığı barış sağlayıcı olarak bilinmektedir.¹⁹⁶ Bu şekilde bölgesel barışçı, dürüst bir aracı, uzun zamandır harap olmuş bir bölgede arabuluculuk barış ve uzlaşmanın savunucusu olarak bilinmektedir. Bunu kazanmak adına iç politikasında hoşgörü ve refah dağıtımı, dış politikasında da diyalogu önceleyerek en gergin krizlerde dahi sağduyulu tavrını korumuştur. Küçük veya büyük ülke fark etmeksizin arabuluculuk hem içeride hem de uluslararası arena da ihtiyaç duyulan prestij sağlamanın yöntemlerinden birisidir.¹⁹⁷

¹⁹⁴ GSYİ'sinin 2018'de %8.17, 2016'da %11.9, 2012'de %12.0 ve 2008'de %5'ini askeri harcamalara ayırmıştır. <https://www.macrotrends.net/countries/OMN/oman/military-spending-defense-budget>, (5 Ağustos 2020).

¹⁹⁵ Kamrava, s.556.

¹⁹⁶ Edwin Tran, "The Iran-Iraq War: Oman's Foreign Policy, Part 2", *The International Review*, 29 Mart 2019.

¹⁹⁷ Mehran Kamrava, "Mediation and Saudi Foreign Policy", *Orbis*, vol. 57, no.1, Aralık 2013, s.153.

Dünya siyasetinde daha aktif olmak isteyen küçük devletler arabuluculuk yöntemine sıklıkla başvurmaktadır.¹⁹⁸ Uluslararası arenada ve küresel güçlerin nazarındaki önemlerini arttırmayı hedeflemektedirler. Umman'da bu durumu özellikle ABD ve İran arasındaki nükleer müzakereler sürecinde yaşamıştır. Uluslararası siyasette uzunca yer tutan nükleer enerji ve ABD – İran arasında arabuluculuk yapıyor olması Umman'ın popülaritesinde bir artışa yol açmıştır.

2. 4. 3. Çıkar – Etki Alanını Genişletme ve Kaynak Erişimi

Umman'ın arabuluculuk sonucu elde ettiği en önemli kaynak taraflar arasında ikili ilişkilerin geliştirilebilmesidir. Bu durum Umman diplomasisi için daha fazla kapı açılması ve Umman arabuluculuğun daha fazla tercih edilmesi anlamına gelmektedir.

Bunun dışında etki alanını genişletme ve ekonomik kaynak erişimi sağlamak çoğunlukla orta ve büyük güçlerin arabuluculuğunun motivasyonudur. Ancak yine de küçük devletlerde doğrudan bu motivasyonla hareket etmeseler de elde edilen güvenli ortamın bir çıktısı olarak buna ulaşabilirler. Trump yönetimi nükleer antlaşmadan çekilme kararını açılmasaydı Umman'ın İran'la hedeflenen ortak projeler ve yapılan antlaşmalarla birçok ekonomik avantaj elde etmeyi amaçlamıştır.

¹⁹⁸ David Lanz ve Simon J. Mason, “Switzerland’s Experience in Peace Mediation”, **FIIA Report**, s.74.

SONUÇ

Bu çalışma tarafsız, pasif ve düşük profilli dış politika anlayışına sahip Umman'ın Ortadoğu bölge siyasetindeki rolünü keşfetmeye çalışmaktadır. Bu soruyu cevaplamak için çatışma çözümü teorisinin arabulucuk yaklaşımından yararlanılarak Basra körfezi ülkelerini etkileyen ve Ortadoğu bölgesi için kırılma noktaları yaratan krizlerde Umman'ın konumun ne olduğu incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Arap-İsrail barış görüşmeleri, İran-İslam devrimi, İran-Irak savaşı, Kuvvet'in İşgali, ABD'nin Irak müdahalesi, Arap Baharı ve sonrasında ortaya çıkan iç savaşlar, İran nükleer çalışmaları ve Katar krizinde Umman'ın benzer politikaları takip ederek bölgesel ilişkilerde kendi pasif ve/veya kolaylaştırıcı stratejilerle arabulucu olarak konsolide edebildiğine varılmıştır.

Literatürde Umman'ın dış politika pratikleriyle ilgili yazılmış birçok kıymetli eser bulunmaktadır. Bu çalışmalar daha çok siyasi tarih perspektifiyle Umman'ın diğer ülkelerle olan ilişkilerini açıklamak adına yazılmıştır. Umman dış politikası hakkında bir fikir sahibi olabildiğimiz bu çalışmalarda Umman'ın bölgesel krizlerdeki tavrına ve arabuluculuk rolüne değinilmekle birlikte detaylı bir şekilde incelenmemektedir. Ancak küçük devlet olarak Umman'ın dış politika ilkelerini inşa etme şekli ve kaynaklarını (jeostratejik konum, çok kültürlü yapısı, güç kapasitesi) kullanma biçimiyle elde ettiği arabulucu rolü uzun vadede Umman'ın hayatta kalma politikalarına destekleyici bir unsur olmuş ve Umman'ı bölgesel siyasetin pasif ama kilit öneme sahip ülkesi haline getirmiştir. Bu şekliyle Umman'ın arabulucu kimliğini neden ve nasıl kullanabildiğinin açıklanması hem küçük devlet arabuluculuk literatürü hem de Umman dış politika literatürü için katkı sağlayacaktır.

Çatışma çözümü bir yöntem olarak etkili, güçsüz üçüncü tarafın yardımlarıyla çatışma tarafları arasında iletişimi güçlendirerek sıfır toplamı sonucu pozitif toplamı bir sonuca dönüştürmek olarak görülebilir. Bu durumda üçüncü tarafın görevi çatışmanın kökenini araştırmak ve yeni çözümler sunmaktır bunu yapabilmek için de çatışanların amaç ve çıkarlarını anlamlandırması gereklidir. Barışçıl çatışma çözümü yöntemleri, müzakere, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma tahkim, yargı yolu, bölgesel örgütler veya antlaşmalar yoluyla veya kendi seçecekleri herhangi bir barışçıl yöntem ile sağlanabilir. Bu

yöntemlerin her birinin kendine has özellikleri, kolaylıkları, zorlukları, avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır ve bu yöntemleri kullanılacağı çatışma türleri ve zamanları farklılık arz etmektedir ve süreç içerisinde sıklıkla iç içe geçebilmektedir. Bu yöntemler arasında çok uzun bir süredir sıklıkla başvurulardan birisi arabuluculuktur.

Diğer yöntemlerin birçoğu üzerinde kapsayıcı özelliği bulunan arabuluculuk en genel anlamıyla tarafsız ve çatışanlar tarafından kabul edilen bir arabulucunun çatışanların krize yol açan sorunları çözmesi için bir araya gelebilecekleri uygun ortamı sağlaması kimi zaman bir adım daha ileri giderek çatışanlar arasında iletişimi sağlayacak kanal olması, son aşama olarak bir anlaşmaya ulaşmaları için gerekirse ikna edici yöntemlere başvurusu sonucu çatışanları ortak bir paydada buluşturma girişimleri olarak tanımlanabilir. Arabulucu çoğu zaman sürece etkisi olmayan tıkalı iletişim kanallarını açmayı sağlayacak veya doğabilecek yanlış anlaşılmalara ortadan kaldırmaya yarayacak bir katalizördür. Umman'da çoğu zaman bölgesel krizlerde bu katalizör görevini üstlenir. Tüm ülkelerle sahip olduğu iyi ve sağlam diplomatik ilişkiler, bu görevi yapabilmesini mümkün kılmaktadır.

Arabuluculuk için doğru zamanlama ve yetenekli arabulucuların varlığı önemli bir kistastır. Zamanlama ve çatışma çözümü strateji arasındaki ilişki son derece önemlidir. Düşük gerginliklerin olduğu bir çatışma iletişim stratejilerine odaklanılır aksi bir durumda daha aktif bir arabuluculuktan bahsedilebilir. Arabulucunun stratejisini belirlemesinde ve arabuluculuk sürecinin başarıya ulaşmasında zamanlama ve arabulucunun kapasitesi kilit öneme sahiptir. Umman'ın statükocu dış politika anlayışı, sakin ve krizden kaçınan duruşu bu süreçlerde işini kolaylaştırmaktadır. Çalışmada arabuluculuk stratejileri çerçevesinde Umman'ın krizlerdeki rolü incelendiğinde elde edilen sonuç Umman'ın küçük devlet yöntemlerine sadık kalarak pasif ya da kolaylaştırıcı arabuluculuk stratejileri izlediği olmuştur. Ayrıca sorumluluk almaktan kaçınarak ekonomik kaynaklarını ve güç kullanımını gerektirecek krizlere dahil olmaktan kaçınmıştır. Arabuluculuk rolünü üstlendiği krizlerde çatışanlar için uygun ortamı sağlama ve bazı durumlarda biraz daha ileri giderek çatışanlar arasında ulaklık görevi üstlenmiştir.

Çalışmada yukardaki bilgiler ışığında Umman'ın arabuluculuğunu hangi faktörlerin mümkün kıldığı sorusuna da yanıt aranmıştır. Arabuluculuk birçok aktör tarafından yapılmak istenebilecek bir görev ve dış politika stratejisidir. Uluslararası bir krize bireyler, uluslararası örgütler ve devletler arabuluculuk yapabilir. Bu aktörler arasında birey arabuluculuğu en az tercih edilendir. Devletlerin arabuluculuğu kapsamında arabulucunun nasıl olması gerektiği ve bir ülke için kurumsallaşmış bir arabulucu politikasından bahsedebilmek için arabulucunun tarafsızlık, kabul edilebilir olması, diplomatik becerileri ve kanalların açık olması, güvenilirlik, çatışanlarla ortak-benzer kültürel temellere sahip olunması, coğrafi konumun etkisi, güç ve kaynak kullanım kapasitesi, gibi niteliklere sahip olması gereklidir. Bu çalışmada Umman ile yukarıda sayılan nitelikler arasında büyük oranda benzerlikler olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Tarafsızlık üzerine özellikle pratikte tarafsızlığın mümkün olamayacağı yönünde birçok eleştiriler bulunsa da genel kabul arabulucunun çatışma karşısında tarafsızlığını ilan etmiş olmasıdır. Bunun yanında arabulucunun objektif olması da önemli bir özelliktir. Arabulucunun çatışanlara karşı ön yargı beslemeden, ideolojik farklılıkları arka plana atarak ilişki kurması beklenmektedir. Tarafsızlığa göre objektif arabulucuya pratikte ulaşabilmek daha muhtemeldir. Umman dış politika ilkeleri gereği uluslararası ilişkilerini geçici ideolojik pozisyonlara değil jeostratejik gerçeklere dayandırarak pragmatist bir yaklaşımla kurmaktadır. Bu durum Umman'ın objektif bir arabulucu olarak tercih edilebilirliğini arttırmaktadır. Bu net olarak 1979 İran İslam Devrimi sonrasında Şah döneminde kurulan ilişkilerin ve yapılan antlaşmaların devam ettirilmesinde görülmektedir. Devrim sonrası İran ile diplomatik ilişkilerini devam ettirerek hem küresel güçlerin hem de bölgesel aktörlerin İran ile görüşmelerinde Umman kanalına başvurmasına yol açmıştır. Ortadoğu gibi rekabetin ve düşmanlıkların dinamik olduğu bir bölgede tarafsız kalmak zor görünse de Umman bunu hem söylem bazında hem de pratikte uygulamaya çalışmaktadır. Bu anlamda Suudi Arabistan, İran, İsrail, Irak, Filistin, Mısır ve diğer KİK ülkeleri gibi çıkarları çakışan aktörlerle aynı anda dengeli ilişkiler kurmaktadır. Bölgede herkesle iyi ilişkiler kuran ve çatışmadan net bir şekilde kaçınan Umman bu sayede hiçbir krizin doğrudan tarafı olmamıştır. Umman'ın tarafsız dış politikasının şekillenmesini 1980-1988 İran-Irak savaşından başlatılabilir. Ateş hattında konumlanan Umman 1987'de Irak ve İran arasındaki gizli görüşmeler Maskat'ta

gerçekleşmiştir. Tarafsız duruşunu Irak'ın Kuveyt işgalinde Saddam hükümetiyle diplomatik ilişkilerini devam ettirmesinde, İran'ın BAE'nin adalarını işgal ettiğinde (işgallerin haksız bulduğunu belirtmiş ancak taraflara karşı bir tutum içerisinde olamamıştır), Arap Baharı sürecinde ve sonrasında patlak veren iç savaşlarda ve son olarak 2017 Körfez Krizinde devam ettirmiştir. Bu durum işgal sonrasında Kuveyt ile yeniden ilişki kurmak isteyen aktörlerin Umman'a başvurmasına, Saddam Hüseyin'in bölgeyle ve küresel güçlerle olan ilişkilerinin bir kısmının Umman üzerinden sağlanmasına ve 2015 Yemen iç savaşında tarafların ateşkes antlaşması için görüşmelerinin Maskat'ta gerçekleşmesiyle sonuçlanmıştır.

İkinci olarak çatışmaların arabulucuya güven duyması gereklidir. Arabuluculuk çoğu zaman kapalı kapılar ardında ve kamuoyundan uzak ilerleyen bir süreçtir. Bu zaman zarfı içerisinde çatışmalar arabulucuya devlet sırları, önemli bilgiler, kaynakları ve kapasiteleri hakkında bilgi vermeleri muhtemeldir. Bu yüzden de çatışmaların bu bilgilerin süreç içinde basına sızmayacağını veya daha sonra aleyhlerinde kullanılmayacağı konusunda güven duymaları gerekir. Buna ek olarak bazı durumlarda arabulucu inisiyatif olarak mesajları direkt olarak iletmek yerine yumuşatmalar veya değişiklikler yapabilmektedir. Bu noktada da çatışmaların değişimlerin kendi aleyhlerine olmayacağı konusunda arabulucuya güvenmeleri gerekmektedir. Arabulucunun her iki tarafında çıkarlarını korumaya hassasiyet gösterdiğini bilmeleri gerekmektedir. Güven ilkesinin eksikliği arabuluculuk sürecin boşa çıkmasına yol açabilir. Umman bu güvenilirliği inşa etmek adına tüm komşularıyla sınır antlaşması imzalayarak gerginlik oluşturacak belirsizliği ortadan kaldırmaya çalışmış, uluslararası ve bölgesel örgütlere üye olarak tehdit oluşturmayan barışçıl ülke profili oluşturmuştur. Bunlara ek olarak ikili ilişkileriyle de bunu sağlamlaştırmaya çalışmıştır. İran nezdinde güvenilirliği bulunan Umman bunu iki ülke arasında imzalanan güvenlik ve ticari antlaşmalarla sağlamlaştırmıştır. Bu durumu dengelemek adına KİK, Arap Ligi gibi bölgesel ve uluslararası örgütlere üye olmuştur. Bu durum da Umman'ın Arap ülkeleri ve İran arasında kalıcı bir kanal olmasını kolaylaştırmıştır. Ayrıca dış politika ilkeleri gereği diğer ülkelerin iç işlerine karışmaktan uzak duran Sultanlık bu sayede de bölgesel ve küresel aktörlerin güvenini kazanmıştır. Bunlara ek olarak ise Umman'ın medyatik olmayan yapısı da güvenilir arabulucu kimliğine bir artı değer oluşturmaktadır. Arabuluculuk süreçlerinin çoğu zaman başarıya

ulaşması için gizlilik esasının korunması şarttır. Bunu da Umman hem uluslararası basına mesafeli duruşuyla hem de ulusal medyanın büyük oranda kontrol altında tutuluyor olması ile bir avantaj haline getirmektedir.

Üçüncü olarak, arabulucunun özellikle küçük devlet arabuluculuğunun en önemli görevinin iletişim sağlamak, çatışanlar arasında kanal oluşturmak olduğu düşünüldüğünde arabulucu ülkenin taraflarla diplomatik ilişkilerinin bulunması önemlidir. Kurumsallaşmış bir arabuluculuk politikasına sahip olmak isteyen devletler maksimum derecede diplomatik misyon açmaya odaklanırlar. Aynı zamanda krizler karşısında diplomatik ilişkilerini koparmama konusunda da temkinli davranırlar. Umman dış politikasında buna dikkat etmektedir. 1978’de İsrail’le Camp David antlaşmasını imzalayan Mısır diğer Arap ülkelerinin sert eleştirileri ve yaptırımlarına maruz kalırken Umman ile diplomatik ilişkilerini devam ettirmiştir. Benzer şekilde İsrail’le ilişkilerini normalleştiren Ürdün’le ve sonrasında Moritanya’yla olan ilişkilerini etkilememiştir. Bunlara ek olarak Irak’ın Kuveyt işgalinde diğer ülkeler Saddam yönetimiyle olan diplomatik ilişkilerini koparıırken Umman devam ettirmiştir. Bu durum Umman’ın Irak-BM ve ABD arasında bir kanal olmasını sağlamıştır. 2015’de Suriye’de başlayan iç savaşta Esad yönetiminin Suriye halkına yönelik sert yaklaşımı neticesinde diplomatik ilişkilerini koparıırken Umman devam ettirmeyi tercih etmiştir. Henüz net bir çerçeve çizilmiş olmasa da Esad yönetiminin KİK ülkeleriyle diplomatik ilişkilerini yeniden inşa etmek istemesi durumunda bir kanal olarak Umman’a başvurması beklenebilir. Yine İsrail ile diplomatik ilişkiler kurulmuş olmasa da en çok yaklaşan KİK ülkelerinden birisi Umman olmuştur.

Kabul edilebilirlik diğer tüm özelliklerin birleşimi sonucu oluşan bir niteliktir. Bunların yanı sıra arabulucunun çatışma hakkında bilgi sahibi, çatışanların pozisyonunu anlayabilmesi, bölgesel ve küresel bağlamda uluslararası siyaseti okuyabilmesi, iletişim becerileri, zamanlama hissiyatının güçlü olması arabuluculuk yapacak devlet yetkilisinin saygınlığı, prestiji vb. gibi faktörler arabulucunun çatışanlar tarafından kabul edilebilirliğini arttırmaktadır. Özellikle Sultan Kabus’un maceradan uzak, aşırılığa kaçmayan dış politika anlayışı ve saygınlığı Umman’ın kabul edilebilirliğini attırmıştır. Maskat yönetiminin Ortadoğu’da güvenlik ve istikrarı önceleyen, tarafsızlık ve

bağımsızlık temelli aynı zamanda diğer ülkelerin iç işlerine karışmama konusundaki net çizgisi son olarak barışçıl ülke profili Umman'ın kabul edilebilirliğini arttıran önemli özellikleri olmuştur. ABD ve İngiltere ile yapmış olduğu stratejik ortaklık antlaşmaları neticesinde küresel güçler tarafından arabulucu olarak kabul edilebilirliğini arttırmıştır. Bölgesel ülkelerle de izlediği denge diplomasisi neticesinde aynı anda İran, Suudi Arabistan, Irak, İsrail ve Filistin nezdinde kabul edilebilen bir arabulucu olmuştur. Ancak arabuluculuk yapmanın risklerinden birisi de günah keçisi addedilme ihtimalidir. Maskat yönetimi bunu özellikle 2015 yılında ABD-İran nükleer anlaşma müzakerelerinde üstlendiği rol sonrasında 2018'de Trump yönetimin antlaşmadan çekilme kararının bir sonucu olarak kısa bir süreliğine de olsa ABD'nin Maskat yönetimine mesafeli durmasına yol açmıştır.

Beşinci olarak ülkelerin güçleri- büyüklükleri ve kaynak kullanma konusundaki isteklilikleri de arabulucu olarak seçilmelerinde ve başarılı bir sonuca ulaşmalarında bir etkidir. Büyük güçlerin dahil olduğu arabuluculuk süreçlerinin bir antlaşmaya, ateşkese ulaşması güç, siyasi ve ekonomik etki kapasitesi ikna edebilirliğini arttıracığından daha yüksektir. Bununla birlikte uluslararası rekabet unsuru göz önüne alındığında çatışan devletlerin tehdit oluşturmayan küçük devletlerin arabuluculuğuna da başvurumaktadırlar. Arabulucunun üstlendiği sorumluluk bu noktada belirleyici olabilir süreçte daha aktif bir üçüncü tarafa ihtiyaç varsa orta veya büyük ölçekli devletlere ihtiyaç duyulur, bu tür arabulucular nüfuzlarını kullanarak bir sonuca ulaşabilirler ancak süreç iletişim temelli arabulucuya ihtiyaç olduğunda küçük devletler daha işlevsel olabilmektedir. Umman arabuluculuk stratejisi olarak pasif veya kolaylaştırıcı yöntemlere başvurmaktadır. Dolayısıyla kaynak kullanmaktan kaçınan ve iletişim temelli bir arabuluculuk sağlamaktadır. Bu durum da çok derinleşmiş ve kökleşmiş İsrail-Filistin sorunu gibi durumlarda Umman'ın arabuluculuk yapmasını zorlaştırmaktadır. Ancak özellikle asimetrik anlaşmazlıklar da küçük devlet arabuluculuğuna başvurulması Umman'ı 2015'de İran- ABD arasında Maskat yönetiminin gizli nükleer anlaşma müzakerelerinde pasif arabulucu olmasını sağlamıştır.

Bir diğer etken olarak çatışanlar ve arabulucu arasında ortak kültürel özelliklerin bulunması arabulucu tercihinde önemlidir. Her ne kadar diplomasi geleneğiyle bir takım

ortak normlar oluşmuş olsa da özellikle çatışmanın doğuracağı gergin ortam tarafların birbirini anlamalarını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla arabulucunun bu tür farklılıkları bilmesi ve taraflara açıklayabilmesi önemlidir. Bazı kültürler direkt olarak iletişim kurmayı tercih ederken bazı kültürler dolaylı bir şekilde kendini açıklayabilir. Bu gibi üstü kapalı durumların doğmasına karşın arabulucunun taraflara birbirini açıklaması gerekebilir. Ayrıca arabulucunun kendi başkentinde çatışmaları ağırlaması durumunda tarafların kültürel özellikleri dikkate alınarak misafir karşılaması gereklidir. Tarihi miras, etnik ve mezhepsel yapı açısından çeşitliliğin bulunduğu Sultanlık bu yönüyle diğer KİK ülkelerinden ayrılmaktadır. Doğu Afrika'ya Zanzibar'a kadar uzanan imparatorluk geçmişi dolayısıyla Afrika, Arap ve Fars kültürüne – geleneklerine hakimdir. Aynı zamanda Umman'da bulunan etnik ve mezhepsel çeşitlilik de diğer kültürlerin anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Bütün bu çeşitliliğini bir harmoni içerisinde bulunduran Umman bu durumu dış politikasında da bir avantaja çevirebilmiştir.

Yedinci ve son özellikse arabulucunun coğrafi konumudur. Coğrafi olarak çatışmaya yakın bulunan üçüncü taraf kendi güvenliği adına çatışmanın bölge üzerine doğuracağı olumsuz etkilerden sakınmak adına daha yoğun bir çaba gösterebilir. Bunun yanında coğrafi yakınlığın doğuracağı iletişim kolaylığı çatışmaya coğrafi açıdan yakın ülkelerin tercih edilebilirliğini arttırmaktadır. Bu durumda Basra Körfezi'nin güney doğusunda uluslararası ticaret açısından stratejik öneme sahip deniz ve geçiş yolları üzerine konumlanmış olan Umman Sultanlığı'nın Ortadoğu bölgesel krizlerinde arabulucu olarak tercih edilmesi olağandır. Diğer KİK ülkelerinin aksine stratejik öneminin ana kaynağı sahip olduğu petrol yataklarından ziyade coğrafi konumunun avantajıdır. Özellikle petrol ticaretinin can damarları olan Hürmüz Boğazı'nı kontrol ediyor olması Umman'ı kritik bir arabulucu yapmaktadır. Bölgede süregelen çatışmaların Umman'a sıçraması hem petrol ihracatçıları hem de ithalatçıları açısından tehlikeli bir durumdur. Buna ek olarak Umman'ın Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen ile kara sınırı İran ile deniz sınırı bulunmaktadır. Bölgesel rekabet unsurları arasında konumlanan Umman'ın küçük devlet olarak bu rekabete dahil olmadan tarafların tamamıyla iyi ilişkilerini devam ettirmektedir. Bu durum da Umman'ın pasif arabulucu rolü diğer aktörler tarafından da kabul görmesini ve bölgede arabulucu olarak tercih edilmesini kolaylaştırmaktadır.

Bir dış politika ve diplomasi aracı olarak devletler tarafından sıklıkla başvurulmuş bu sürece siyasi aktör olarak arabulucular kendi çıkarları, algılaması ve kaynaklarıyla dahil olurlar. Arabuluculuk stratejisi riskleri ve avantajları kıyaslandığında çoğu zaman karlı bir yöntemdir. Bununla birlikte arabuluculuk yapmak isteyen büyük devlet ve küçük devlet motivasyonları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu durumun temel sebebi dış politika öncelikleridir. Büyük devletler güç ve etki alanını artırma kaygısında olurken küçük devletler daima egemenliklerini koruma odaklıdır. Dolayısıyla küçük devletler arabuluculuğa ilk olarak hayatta kalma stratejisi olarak başvururlar. Bu durumda çatışmaları kendi ülkelerine sıçramasından koruyabilir, bağımsız ve tarafsız dış politika çizgisini arabuluculuk stratejisiyle devam ettirebilir. Bu şekilde bölgesel güçlerin hesaplamalarına dahil edilmeden kendilerine muhalif ve rakip ülkelerin sayısını azaltabilir ve bir hayatta kalma stratejisine dönüştürebilirler. Umman askeri harcamalar yaparak, bölge aktörleriyle dengeli ilişkiler kurarak ve ABD veya İngiltere'nin bölgede dengeleyici bir unsur olarak varlığını savunarak bir güvenlik stratejisi oluşturmuştur. Bununla birlikte başka bir ülkeye müdahaleyi amaçlayan hiçbir askeri koalisyona katılmamıştır. Bu durum zaman zaman bölge ülkeleri tarafından eleştirilmiştir. Ancak özellikle çatışmalar sonucu üstlendiği arabulucu kimliği bu eleştirileri hafifleten bir unsur olmuştur. 2015'de Suudi Arabistan önderliğinde başlatılan Yemen'e yönelik koalisyona katılmayı reddetmiş ancak 2018'e gelindiğinde Yemen'deki taraflar ateşkes görüşmeleri için Maskat'ta bir araya gelmiştir. Bu durum Suudi Arabistan'ın Umman'a yönelik eleştirilerini hafifleten bir gelişme olmuştur.

Diğer motivasyonları ise arabulucuk yoluyla prestij kazanma ve bölgesel siyasette kendilerine bir rol biçerek sisteme kendilerini konsolide edebilmektedirler. Büyük devletler özellikle iç politikada oy kazanmak adına barışçıl bir imaj oluşturmak için bu yöntemle başvururken küçük devletler bunu uluslararası arenadaki prestijlerini arttırmak için kullanırlar. Uluslararası arenada görünürlüğünü arttıran ülkeler prestij sahibi olabilirler. Bunu sağlamak adına arabuluculuk sıklıkla başvurulmuş bir yöntemdir. Sultan Kabus Umman'ı barışçıl imajı neticesinde uluslararası arenada önemli bir saygınlık/prestij kazanmıştır. Bunlara ek olarak dünya siyasetinin dinamik yapısında kendilerine alan bulmakta zorlanan küçük devletler bu stratejiye başvurabilmektedirler. Umman'da bu doğrultuda hareket ederek rekabet veya ittifak dengelerini kullanarak

kendini bölgede arabulucu olarak konumlandırmış ve bölge siyasetinin işleyişine kendini eklemleyebilmiştir.

Son olarak çıkar ve etki alanını genişleterek kaynak erişimini arttırmaktır. Ancak bunun daha çok orta ve büyük ölçekli devlet arabulucularının motivasyonu olduğu söylenebilir. Küçük devletler çoğunlukla bu motivasyonla hareket etmezler ancak istisnaları da bulunmaktadır. 2008’de Katar’ın Afrika boynuzunda yapmış olduğu arabuluculuk faaliyetleri sonucu olarak bölgedeki yatırımlarında artış yaşanmıştır. Dolayısıyla bunu hem Suudi Arabistan bağımsız dış politika izlemek için ve hayatta kalma stratejisi olarak kullanmış hem de çıkar alanını genişletmiştir. Ancak özellikle Mısır’ın etkili olduğu bu bölgelerde yapılan faaliyetler Katar’a karşı siyasi duruşu etkilemiş ve 2017’de patlak veren Körfez krizinin başlangıcını oluşturmuştur.

Çalışmanın kapsamı dışında kalsa da Sultan Kabus’un Ocak 2020’de vefatının ardından yerine geçen Sultan Heysem bin Tarık al-Said’de benzer dış politika çizgisinde ilerleyeceğini açıklamıştır. Ancak Sultan Kabus’un aksine Sultan Heysem önemli bir ekonomik sıkıntının içerisinde bulunmaktadır. Bu durum Umman’la özdeşmiş olan tarafsız ve pasif dış politikasını zora sokabilecek gibi durmaktadır. Bununla birlikte Sultan Heysem’in İran ile güçlü ilişkilerini koruması halinde Umman’ın bir süre daha İran ile iletişimde bir kanal olarak kullanılması ön görülebilir. Bu duruma ek olarak 2015’den beri devam eden Yemen iç savaşında çözülmesinde BM Yemen Özel temsilciliği ve Umman’ın arabuluculuk çalışmalarının arttırmasını görebilmemiz muhtemeldir.

Tablo 1: Ortadoğu’da Patlak Veren Krizlerde Umman’ın Rolü

Kriz	Umman’ın Rolü
1980-1988 İran – Irak Savaşı	• Savaşta tarafsız kaldı. • 1987’de Maskat’ta İran-Irak arasında gizli görüşmeler yapıldı. • Görüşmeler sonucunda ateşkes imzalanamadı. • 1988’de BM kararlarını kabul etmesi için İran ve Umman arasında görüşmeler yapıldı.
1989 Mısır’ın Arap Lig’ine Geri Alınması	• Camp David antlaşması sonrası Arap Liginden çıkarılan Mısır’ın Lige geri alınmasını 1987’de Ürdün zirvesinde gündeme getirdi. • Mayıs 1989’da Mısır’ın geri alınmaması durumunda bir sonraki zirveye katılmayacağını bildirdi. • Sultan Kabus aynı yıl ve Ürdün Kralı Hüseyin ile Mısır’ın geri alınmasını görüştü.¹⁹⁹ • Mısır’ın tecrit edildiği bu süre zarfında Umman Mısır ve diğer Arap ülkeleri arasında arabuluculuk yaptı.²⁰⁰
2 Ağustos 1990 Irak’ın Kuveyt İşgali	• İşgalin hatalı olduğunu söyledi ancak Saddam yönetimiyle diplomatik ilişkilerini sürdürdü. • Kasım 1990’da Irak dış işleri bakanı Umman’ı ziyaret etti. Umman taraflar arasında arabuluculuk yapmaya çalıştı. • İşgal sırasında Saddam yönetimini destekleyen Ürdün, Kuveyt ile ilişkilerini yeniden inşa etmek adına Umman arabuluculuğuna başvurdu. • 1994-1995 yıllarında BMGK geçici üyeliği bulunan Umman 1995’de 986 numaralı önerenin yürürlüğe girmesinde etkili oldu. (986: yaptırımların Irak halkı üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik bir önerge dir.)

¹⁹⁹ Uzi Rabin, “Oman and the Arab-Israeli Conflict: The Reflection of Pragmatic Foreign Policy”, **Israel Affairs**, Vol.11, No.3, Temmuz 2005, s.539.

²⁰⁰ Rabin, s.539.

1994 Yemen iç savaşı	• 1994’de BMGK’nın 931 nolu önergesi kapsamında Yemen’de iç savaş taraflarının yanı sıra Fransa ve ABD ayrıca Umman ve Ürdün barış görüşmelerine katılmasına karar verildi.²⁰¹ • Görüşmelerde Umman BMGK’da belirlenen 924 no’lu önerenin uygulanmasının her iki tarafında çıkarına olacağını savundu. Ayrıca taraflar arası diyalog yollu çözüm gerekliliğinden bahsetti.²⁰² • Sultan Kabus Salalah’ta iç savaş tarafları arasında görüşmeler düzenlemek istedi.
2003 Irak’ın İşgali	• 2002’de Irak dışişleri bakanı Maskat’ı ziyaret ederek Saddam Hüseyin’den Sultan Kabus’a mektup iletti. Sultanlığın ABD ile olan iyi ilişkilerine başvurmak istedi. • Buna ek olarak aynı yıl ABD’ye BM müfettişleriyle ilgili görüşme isteğini Maskat kanalıyla iletti.
2015 İran Nükleer Müzakereleri	• 2009’da Yusuf bin Alawi tarafından ABD başkanı Barack Obama’ya İran ve ABD arasında görüşme yapılabilmesi için toplantı ve yeri ayarlayabileceği yönünde teklifte bulundu.²⁰³ 2009’da toplantı gerçekleşmedi ancak taraflar arasında mesaj alışverişi Umman kanalıyla yapıldı. • Umman’ın arabuluculuğu 2009’da İran’da tutuklu bulunan ABD’li turistlerin serbest bırakılmasını sağladı. • ABD ve İranlı yetkililer arasındaki gizli görüşmeler Temmuz 2012’de Maskat’ta başladı. • Mart 2013’de Maskat’ta düzenlenen gizli görüşmeler de nükleer anlaşma gündeme geldi. • 2014’ün sonlarında tekrar taraflar Maskat’ta ve çoğunlukla gizliliği korumak adına Sultan Kabus’un sarayında bir araya geldi.

²⁰¹ BM 3386. No’lu Toplantı raporu, Chapter VIII, Consideration of Questions Under the Responsibility of the Security Council for the Maintenance of International Peace and Security, 26. The Situation in the Republic of Yemen, s.1020. https://www.un.org/en/sc/reperoire/93-95/Chapter%208/MIDDLE%20EAST/93-95_8-26-YEMEN.pdf , (10 Ağustos 2020).

²⁰² BM 3386. No’lu Toplantı raporu, (10 Ağustos 2020).

²⁰³ Nicole Salter, “Oman Offers to Mediate Between the U.S. and Iran”, **Foundation for Defense Democracies**, 10 Ağustos 2018.

	• Görüşmeler haricinde Ummanlı diplomatlar ABD ve İran arasında mesaj iletimi görevi üstlendi. • 2015’de Obama nükleer anlaşma kapsamında Sultan Kabus’la birçok telefon görüşmesinde gerçekleştirdi.²⁰⁴ • ABD ve İran arasında bulunan şüpheli ve gergin ortamda tansiyonun düşmesini büyük oranda Umman’ın arabuluculuğu mümkün kıldı. • 2018’de ABD’nin antlaşmadan çekildiğini açıklamasının ardından gerilen İran- ABD ilişkileri ve anlaşmanın tekrar görüşülmesi için 8 Ağustos 2018’de Umman arabuluculuk teklifinde bulundu.
2015 Yemen İç savaşı	• Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyonla katılmayarak tarafsızlığını ilan etti. • Umman Yemen’in başkenti Sana’daki diplomatik temsilciliği korundu. • Yemenli tarafları ve ABD’li yetkilileri Maskat’ta ağırladı ve Sana’ya Umman tarafından ziyaretler gerçekleştirildi. • 2016’da ABD Dışişleri Bakanı ve Husi delegasyonu arasında Kasım’da Maskat’ta görüşüldü. Hadi hükümetinin görüşmelere katılmayı reddetmesi üzerine süreç sonuçlanmadı.²⁰⁵ • Aralık 2016’da ABD, Suudi Arabistan, BAE ve İngiltere’nin Yemen’i konuşmak üzere bir araya geldiği toplantılara davet edildi.²⁰⁶ • Maskat’ta Suudi Arabistan ve Husi temsilcileri ve ABD temsilcileri arasında gizli görüşmeler yapıldı. Bu görüşmeler Cenevre’de yapılan BM müzakere sürecini başlattı.²⁰⁷ Toplantı sonrası Riyad yönetimi 200 Husi mahkumu serbest bıraktı ve Sana uluslararası hava alanı Husi yaralıların yurt dışında tedavi edilebilmeleri için tekrar açıldı.

²⁰⁴ Shohini Gupta, “Oman: Unsung Hero of the Iranian Nuclear Deal”, **Foreign Policy Journal**, 23 Temmuz 2015.

²⁰⁵ Mareb Alward, “Oman’s Role in Yemen: Balancing International Neutrality and Local Interest”, **Alasdaronline**, 19 Aralık 2019.

²⁰⁶ Alward.

²⁰⁷ “Saudi, Yemen’s Houthis Hold ‘indirect talk’ in Oman to End War”, **Al-Jazeera**, 13 Kasım 2019.

	• 27 Eylül 2019’da Umman dış işleri bakanı sorumlusu Yusuf bin Alawi ABD ile görüşmesinde krizin çözümü için arabuluculuk yapabileceğini iletti. • BM Yemen Özel Temsilci ve Umman arasında Yemen’deki durumun çözüme kavuşturulması üzerine görüşmeler gerçekleştirildi. • 3 Ekim’de BM Yemen Özel Temsilcisi ve Husi temsilciler arasında görüşmeler yapıldı.²⁰⁸ • Umman Yemen’de BM Yemen Özel temsilciliğiyle aktif arabuluculuk stratejisi uygulamaktadır.²⁰⁹
İsrail- Filistin sorunu	• Oslo sürecinde barış görüşmelerini desteklemiştir. • Her iki tarafla da iyi ilişkilere sahip olan Maskat yönetimi bu konu hakkında yardımcı olacaklarını ancak arabulucu olmayacaklarını belirtmiştir.
2017 Katar Ablukası	• Kuveyt ve Umman’ın arabuluculuğu süreçte etkili olmuştur. • Statükonun korunması taraftarı olan Umman bu gibi durumlarda kendini arabulucu olarak konumlandırarak güvenli bir alana girmektedir. Bu krizde de benzer bir tutum içinde olmuştur.²¹⁰ • Kuveyt’in daha etkili olduğu arabuluculuk sürecinde henüz bir neticeye ulaşamamıştır.

²⁰⁸ Kristian Coates Ulrichsen, “Can Kuwait and Omani Facilitation Support Ending Yemen War?”, **Sana Center**, 6 Mayıs 2020.

²⁰⁹ Sebastian Castelier, “Oman’s Humanitarian Aid to Yemen Also Pragmatic”, **Al-Monitor**, 9 Ocak 2020.

²¹⁰ Megan O’Toole, “What is Oman’s Stance on the Qatar-Gulf Crises?”, **Al-Jazeera**, 1 Aralık 2017.

Tablo 2: Umman'ın Rehine Krizlerinde Arabulucu Rolü

Rehine Krizlerinde Umman Arabuluculuğu	
2007	• İran tarafından tutuklanan İngiliz denizcilerin serbest bırakılmasında etkili olmuştur.²¹¹
2010	• İran tarafından tutulan ABD'lilerin serbest bırakılması • İngiltere ve ABD tarafından tutulan İranlıların serbest bırakılması
2010	• 2009'da Temmuz'da İran'da tutuklanan 3 ABD'li turistin serbest bırakılmasında Umman'ın arabuluculuğu etkili oldu. • ABD'li ve İran'lı yetkililer arasında mesaj iletim görevi üstlendi.²¹² • 500 milyar dolarlık kefaletin ödenmesinin ardından serbest bırakılmıştır.²¹³ • Turistlerden biri Eylül 2010 diğer ikisi Eylül 2011'de serbest bırakıldı.
2011	• Yemen'de al-Kaide tarafından rehin tutulan 3 Fransız yardım görevlisi 12 milyar dolar kefalet ödenerek Umman yardımlarıyla serbest bırakılmıştır.
2013	• İngiltere'de 5 yıl boyunca tutuklu bulunan İranlı diplomatın serbest bırakılmasında Umman kanalı etkili olmuştur.
2013	• ABD'de tutuklu bulunan İranlı bilim insanının serbest bırakılmasında Umman arabuluculuğu etkili olmuştur. • 2012-2013 yıllarında İngiltere ve İran arasında diplomatik ilişkilerin koparılmasının ardından Umman İran'ı temsilen toplantılara katılmıştır.

²¹¹ Uri Friedman, "Oman: The World's Hostage Negotiator", Foreign Policy, 14 Kasım 2011.

²¹² Schmierer.

²¹³ Friedman.

2015	Şubat ayında Yemen'in başkenti Sana'da tutulan ABD Büyükelçiliği çalışanlarının güvenli çıkışını sağlamada arabulucu olmuştur.²¹⁴
2016	Yemen'de Husi güçleri tarafından tutulan 2 Amerikalının serbest bırakılmasında Umman arabuluculuğuna başvuruldu.

²¹⁴ Toby Payne, “ A Small Country with a Big Role: How Oman Shapes the Diplomacy of the Middle East”, **The London Globalist**, 8 Kasım 2018.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Baabood, Ahmed Abdullah. “Omani-Yemeni Relations: Past, Present and Future”, Helen Lackner ve Daniel Martin Variso (Ed.), **Yemen and the Gulf States: The Making of a Crises**, Berlin: Gerlach Press, 2017, 67-82.

Bercovitch, Jacob. “Mediation and Conflict Resolution”, Jacob Bercovitch, Victor Kremenyuk ve I. William Zartman (Ed.), **The Handbook of Conflict Resolution**, Londra: SAGE, 340-357.

Bercovitch, Jacob. “Mediation in International Conflict An Overview of Theory”, I. William Zartman ve J. Lewis Rasmussen (Ed.), **A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts**, ABD: United States Institute of Peace Press, 2003, 125-155.

Bercovitch, Jacob. “The Structure and Diversity of Mediation in International Relations”, Jeffrey Z. Rubin ve Jacob Bercovitch (Ed.), **Mediation in International Realtions: A Multiple Approaches to Conflict Managemet**, New York: Palgrave, 2003, 125-155.

Brighi, Elisabetta ve Hill, Christopher. “Uygulama ve Davranış” Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne (Ed.), **Dış Politika Teoriler, Aktörler Örnek Olaylar**, Prof. Dr. Nasuh Uslu (Çev.), İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2016, 147-167.

Cengiz, Hatice. **Umman’da Sultan Kabus Döneminde Mezhepler Arası Bir Arada Yaşama Örneği**, İstanbul: Marmara Reklam ve Pazarlama, 2018.

Jones, Jeremy, Nicholas RIDOUT. **Oman, Culture and Diplomacy**, Edinburg: Edinburgh University Press, 2013.

Jönddon, Christer ve Aggestam, Karin. “Diplomacy and Conflict Resolution”, Jacob Bercovitch, Victor Kremenyuk ve I. William Zartman (Ed.), **The Handbook of Conflict Resolution**, Londra: SAGE, 2009, 33-35.

Kechian, Joseph A. **Oman and the World The Emergence of an Independent Foreign Policy**, Santa Monica: RAND, 1995.

Kissenger, Henry. Diplomasi, İbrahim H. Kurt (Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2000.

Kreisber, Luis. “Evolution of Conflict Resolution”, Jacob Bercovitch, Victor Kremenyuk ve I. William Zartman (Ed.), **The Handbook of Conflict Resolution**, Londra: SAGE, 2009, 15-32.

Sadia Touval ve William Zartman. “Mediation in Theory” aktaran, Bercovitch, A Review of Practice Peace Making in International Conflict Methods and Conflicts, ABD: United States Institute of Peace Press, 2003.

Schanzer, Jonathan ve Salter, Nicole. “Oman in the Middle Muscat’s Balancing Act Between Iran and America”, Washington: FDD Press, Mayıs 2019.

Slim, Randa M. “Small State Mediation in International Relations: The Algerian Mediation of the Iranian Hostage”, Jacob Bercovitch ve Jeffrey Z. Rubin (Ed.), **Mediation in International Relations**, New York: Palgrave, 2003, 206-231.

Sürekli Yayınlar

Akpınar, Pınar. “Mediation as a Foreign Policy Tool in the Arab Spring Turkey, Qatar and Iran”, **Journal of Balkan and Near East Studies**, vol.17, no.3, 2015, 252-268.

Al-Bu Said, Badr bin Hamad. “Small States’ Diplomacy in the Age of Globalization: An Omani Perspective”, **The Review of International Affairs**, Vol.3, No.2, Winter 2003, 353-357.

Al-Hashimi, Said bin Mohammed bin Said. “The Sultanate of Oman and The Kingdom of Saudi Arabia in 1990 (A Historical View)”, **International Journal of Liberal Arts and Social Science**, vol.4, no.5, Temmuz 2016.

Albasoos, Hani, Mohammed Ali, Zeinab ve al Hasni, Asila S. “The Nature of Oman’s Relations with Iran”, **Journal of Arts and Social Sciences**, vol. 10, nu.1, Nisan 2019.

Bahgdat, Gawdat. “Security in the Gulf: The View from Oman”, **Security Dialog**, Vol.30, No.4, Aralık 1999, 445-458.

Bercovich, Jacob ve Gerald Schneider. “Who Mediates? The Political Economy of International Conflict Management”, **Journal of Peace Research**, vol. 37, nu.2, Mart 2000, 145-165.

Binhuwaidin, Mohammed. “Oman’s Response to a Rising Iran: A Case of Strategic Hedging”, **Journal of Arabian Studies**, Ocak 2019, 1-12.

Fisher, Ronald J. ve Loreleigh Keashly. “The Potential Complementarity of Mediation and Consultation within a Contingency Model of Third Party Intercession”, **Journal of Peace Research**, vol.23, no.1, Şubat 1991, 29-42.

Fraihat, Ibrahim. "Superpower and Small State Mediation in the Qatar Cirses", **The International Spectator**, 2020, 1-14.

Joyce, Anne. "Interview with Sultan Qaboos bin Said Al-Said", **Middle East Policy**, 1995.

Kamrama, Mehran. "Mediation and Qatari Foreign Policy", **Middle East Journal**, vol.65, no.4, Sonbahar 2011, 539-556.

Kamrava, Mehran. "Mediation and Saudi Foreign Policy", **Orbis**, vol. 57, no.1, Aralık 2013,152-170.

Lefebvre, Jefferey. "Oman's Foreign Policy in the Twenty-First Century", **Middle East Council**, Volume XVII, Spring, Nu.1.

Lobel, Steven E., Jasse, Neal G. ve Williams, Kristen P. "Why Do Secondary States Choose to Support or Challenge?", **International Politics**, Vol. 52, 2, 146–162.

Mass, Mathiass. **Small States in World Politics**, Manchester University Press: Machester,1997.

Miall Hugh, Ramsbotham, Oliver ve Woodhouse, Tom. "Contemporary Conflict Resolution", 3. Baskı, Oxford: Polity Press, 2011.

Miall, Hugh. "Conflict Transformation: A Multi-Dimensional Task", Alex Austin, Martina Fischer, ve Norbert Ropers (Ed.), **Transforming Ethnopolitical Conflict**, 2004, 67-89.

Miller, Judith ve bin Said, Sultan Qaboos."Creating Modern Oman: An Interview with Sultan Qaboos", **Foreign Affairs**, vol.76, no.3, Mayıs- Haziran 1997.

Rabi, Uzi. "Oman and Arab Israeli Conflict The Reflection of Pragmatic Foreign Policy", **Israel Affarirs**, vol.11, no.3, Temmuz 2005, 535-551.

Rabin, Uzi. "Oman and the Arab-Israeli Conflict: The Reflection of Pragmatic Foreign Policy", **Israel Affairs**, Vol.11, No.3, Temmuz 2005, 535-551.

Schmierer, Richard. "The Sultanate of Oman and the Iran Nuclear Deal", Middle East Policy Council, Volume XXII, no 4, Winter 2015.

Touval, Saida. "Mediation and Foreign Policy", **International Studies Review**, vol 5, no. 4, 2003, 91-95.

Yalçın, Hasan Basri. "Uluslararası Sistem ve İstikrar: Kavramsal Bir Değerlendirme", **Akademik İncelemeler Dergisi**, Nisan 2015.

Yenigün, Cüneyt. "Oman Security Prospective and NATO Relations", **NATO, Cooperative Security, and the Middle East- Status and Prospects**, Austrian Institute for International Affairs, 2017.

Young, Oran. "Intermediaries: Additional Thoughts on Third Parties", **The Journal of Conflict Resolution**, vol.16., no.1, Mart 1975, 51-65.

Young, Oran. "International Crises and Third-Party Functions", **The Intermediaries**, Princeton: Princeton University Press, 1967, 1-43.

Young, Oran. "Third-Party Tactics: An Interceptor's Reportory of Practice", **The Intermediaries**, Princeton: Princeton University Press, 1967, 50-79.

Tezler

Akseki, Emin. “Oman’s Foreign Policy 1970-2008”, “Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 2010.

Al Saleh, Abdullah R. “Conflict Analysisi: Exploring The Role of Kuwait in Mediation in the Middle East”, “Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”, Portland State University, 2009.

Al-Handali, Khalil Yahya. “National Identity and It’s Impact on Shaping Oman’s Contemporary Foreign Policy”, “Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”, Katar Üniversitesi, 2019.

Al-Khalil, Majid. “Oman’s Foreign Policy: Founation and Practice”, “Yayınlanmamış Doktora Tezi”, Florida International University, 2005.

İnternet Kaynakları

Aboudi, Sami. “Yemen’s Houthis in Talks with U.S. Officials in Oman: Yemen Government”, **Reuters**, 31 Mayıs 2015, (3 Ağustos 2020).

Adrdemagni, Eleonora. “Yemen-Syria: Omani Niche Diplomacy in Gulf’s Power Transition”, **ISPI**, 25 Ağustos 2015, (10 Ağustos 2020).

Almajdoub, Summayya. “Discrete Diplomacy: Oman and the Iran Nuclear Deal”, **e-International Relations**, 25 Nisan 2016. (11 Ağustos 2020).

Al Monitor, “Oman Minister Describes Role as ‘faciliator’, of Diplomacy in Turbulent Region”, 28 Eylül 2019, (5 Ağustos 2020).

Al-Jazeera “Saudi, Yemen’s Houthis Hold ‘indirect talk’ in Oman to End War”, 13Kasım 2019, (10 Ağustos 2020).

Alward, Mareb. “Oman’s Role in Yemen: Balancing International Neutrality and Local Interest”, **Alasdaronline**, 19 Aralık 2019, (9 Ağustos 2020).

AP News, “Omani Foreign Minister Makes Rare Visit to Syria”, 7 Temmuz 2019, (02 Ağustos 2020).

Browning, Noah. “Interview-Yemen Combatants not Readdy for Talks, Says Neighbour Oman”, **Reuters**, 2 Nisan 2015,(1 Temmuz 2020).

Castelier, Sebastian. “Oman’s Humanitarian Aid to Yemen Also Pragmatic”, **al-Monitor**, 9 Ocak 2020, (5 Ağustos 2020).

Edwin Tran. “The Iran-Iraq War: Oman’s Foreign Policy, Part 2”, **The International Review**, 29 Mart 2019, (5 Ağustos 2020).

Friedman, Uri. “Oman: The World’s Hostage Negotiator”, *Foreign Policy*, 14 Kasım 2011, (5 Ağustos 2020).

Gellman, Barton. “Rabin Visits Oman”, **WashingtonPost**, 27 Aralık 1994, (02 Ağustos 2020).

Gupta, Shohini. “Oman: Unsung Hero of the Iranian Nuclear Deal”, **Foreign Policy Journal**, 23 Temmuz 2015, (5 Ağustos 2020).

Lanz David ve J. Mason Simon. “Switzerland’s Experience in Peace Mediation”, **FIIA Report**.

O’Toole, Megan. “What is Oman’s Stance on the Qatar-Gulf Crises?”, **AlJazeera**, 1 Aralık 2017, (1 Ağustos 2020).

Oman Observer, “Oman not Mediator in Palestine Conflict, 27 Ekim 2018, (10 Ağustos 2020).

Salter, Nicole. “Oman Offers Mediate Between the U.S. and Iran”, **Foundation for Defence Democracies**, 10 Ağustos 2018, (9 Ağustos 2020).

The Gulf States and Israeli- Palestinian Conglict Resolution, No. 65, Baker Institute Policy Report, Eylül 2014, (10 Temmuz 2020).

Ulrichsen, Kristian. “Can Kuwait and Omani Facilitation Support Ending Yemen War?”, **SanaCenter**, 6 Mayıs 2020, (9 Ağustos 2020).

Valeri, Marc. “Oman’s Mediatory Efforts in Regional Crises”, **Norwegian Peacebuilding Resource Center**, Mart 2014, (4 Temmuz 2020).

CIA Aralık 2019, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/400.html>, (03 Ağustos 2020).

CIA Factbook: Oman, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mu.html>, (4 Ağustos 2020).

BM Tüzüğü, I. Kısım Amaçlar ve Presnipler, <https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html>, (11 Ağustos 2020).

BM Tüzüğü 6.Bölüm: Uyuşmazlık Çözümleri, <https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vi/index.html>, (11 Ağustos 2020).

BMGK: Resolution 986, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/986> , (01 Ağustos 2020).

Umman Sultanlığı Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, Foreign Policy, <https://www.mofa.gov.om/?p=796&lang=en> (10 Ağustos 2020).

BM 3386. No’lu Toplantı raporu https://www.un.org/en/sc/repertoire/93-95/Chapter%208/MIDDLE%20EAST/93-95_8-26-YEMEN.pdf , (10 Ağustos 2020).

Umman Sultanlığı Dışışleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, Multilateral Relations, https://www.mofa.gov.om/?page_id=9327&lang=en, (2 Ağustos 2020).

Umman Sultanlığı Dışışleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, Political Positions of the Sultanate of Oman, <https://www.mofa.gov.om/?p=798&lang=en> , (2 Ağustos 2020).

ÖZGEÇMİŞ

Rumeysa Ayverdi 2016 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun oldu. Lisans eğitimi süresince bir dönem Polonya- Varşova'da Collegium Civitas üniversitesinde Erasmus öğrenim hareketliliği programına katıldı. Mezun olduktan sonra aynı yıl içerisinde Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü'nde Yüksek Lisans eğitimine başladı. 2018-2019 eğitim döneminde Katar Üniversitesi'nde 1 yıllık Arapça dil eğitimi aldı. 2017 Mayıs ayından itibaren enstitü bünyesinde Umman Çalışmaları ve Enerji masasında araştırma görevlisi olarak çalışmalarına devam etmektedir.

